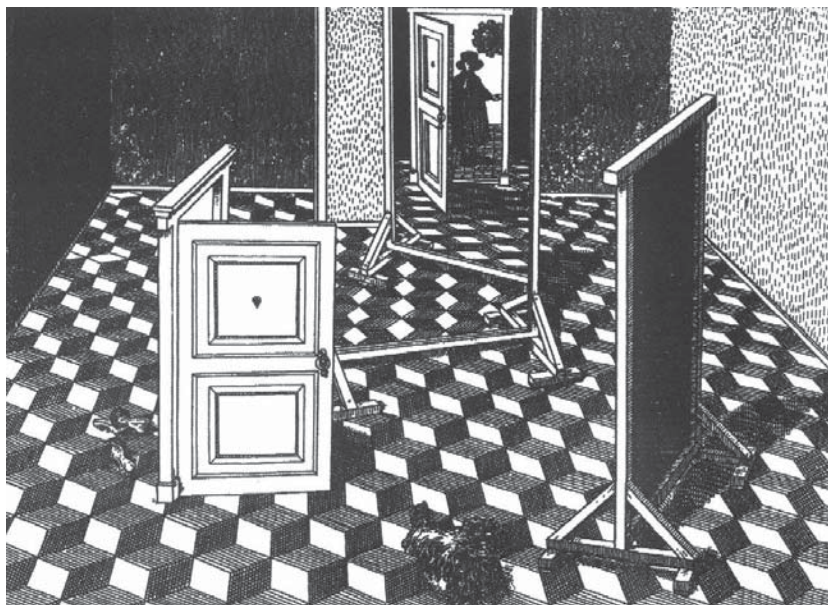

EGYÜTT

IRODALOM - MŰVÉSZET - KULTÚRA

2006
4
EGYÜTT

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG KÁRPÁTALJAI ÍRÓCSOPORTJÁNAK FOLYÓIRATA
AZ 1965–67 KÖZÖTT UNGVÁRON MEGJELENT SZAMIZDAT KIADVÁNY JOGUTÓDJA

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök: Vári Fábián László

Főszerkesztő: Nagy Zoltán Mihály

Tagok: Barzsó Tibor (olvasószerkesztő), S. Benedek András (főmunkatárs, alapító főszerkesztő 1965–67), Botlik József, Dupka György (lapigazgató), Fodor Géza, Füzesi Magda, Horváth Sándor, Ivaskovics József (művészeti szerkesztő), Penckófer János, Pomogáts Béla

Megjelenik negyedévente az Intermix Kiadó, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Nemzeti Kulturális Alapprogram, a Szülőföld Alap, az Illyés Gyula Közalapítvány és a Credo Alapítvány támogatásával

Levélcím: Nagy Zoltán Mihály, 90221 Csonkapapi, Mező u. 168., Beregszászi járás, tel.: 06 70 231 72 20; +38 096 465 5624; e-mail: n.zoltanmihaly@freemail.hu
Versóvat: Vári Fábián László, 90255 Mezővári, Városderék u. 28., Beregszászi járás, vez. tel.: 8 241 73 2 01, mobil: 06 20 334 34 69

A szerkesztőbizottság ungvári címe: 88000 Ungvár, Babuskin tér 5/a,
tel.: 00 380 31 22 64 37 37, fax: 00 380 31 26 1 70 27

E-mail: titkarsag@mekk.uz.ua; <http://www.hhrf.org/mekk/egyutt>;
<http://epa.oszk.hu/00500/00595>

Felelős kiadó: Dupka György

Magyar Értelmisségiek Kárpátaljai Közössége, 88000 Ungvár, Babuskin tér 5/a

E-mail: gyorgy@d.uzhgorod.ua

Tördelés, képfeldolgozás, nyomdai előkészítés: CA Stúdió. Készült a Borneo Kft-ben.

A címlap Orosz István grafikusművész munkája.

Terjesztő: Ugocsa Könyvesbolt-hálózat, dr. Kovács Elemér és Kovács Katalin.

Tel./fax: 8 243 214 54, Nagyszőlős, Gagarin út 47.

Magyarországon terjeszti a Kárpátaljai Szövetség, Magyarok Háza,
1052 Budapest, Semmelweis u. 1/3.

Lapengedély száma: 3 T No. 188

A folyóiraton nyereség nem képződik

TARTALOM

- 5 FODOR GÉZA:** Viharos Hold a jávoron (vers)
- 6 S. BENEDEK ANDRÁS:** Őszi dal, Téli kert (versek)
- 8 VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ:** Tábori posta (regényrészlet)
- 15 CZÉBELY LAJOS:** Kormával az éj, Eleitől fogva (versek)
- 16 K. ROJÁK ANGÉLA:** Gyertyafénynél (vers)
- 17 DÁVID SASS PIROSKA:** A költészet csodája, Hangulat, Színház (versek)
- 17 FERENCZI TIHAMÉR:** Záporban, Sóhaj, Epizód (versek)
- 18 PAPP ILDIKÓ:** Noria terhe (regényrészlet)
- 24 PENCKÓFER JÁNOS:** Lyra societatis (vers)
- 24 BAKOS KISS KÁROLY:** Ahogy, Mint az a nő (versek)
- 25 BECSKE JÓZSEF LAJOS:** Szárnyakon (vers)
- 26 NAGY ZOLTÁN MIHÁLY:** Visszhang nélkül? (jegyzet)
- 27 FECSKE CSABA:** Ungarische vers, Hat haiku (versek)
- 30 KORPA TAMÁS:** Amíg az infúzió lecsöpög (vers), „És oz gyimilcsnek ül keserőü volá vize” (írójegyzet)
- 32 BÁN OLIVÉR:** Fehér I., Fehér II., Vadnyom (versek)
- 33 O. BODNÁR ISTVÁN:** szüzérme, Lucifer pontja (versek)
- 35 TATÁR BALÁZS JÁNOS:** esLehetőségek (vers), Lencseszemek (verspróza)
- 37 VICZAI HENRIETTA:** Vágyak után, Lélekiphenő, Képzelt éj (versek)
- 38 BALAJTHY ÁGNES:** Csirkemáj és bodzaszag (novella)
- 40 SISKA PÉTER:** Állókép, A városon át, Külső terek (versek)
- 41 HEVESI KOVÁCS JÁNOS:** öt perc a senki földjén; megoldják (versek)
- 42 NAGY ZSUKA:** hangok feketében, ünnep (versek)
- 44 LENGYEL JÁNOS:** Szabó Dezső példamutató hazafisága (jegyzet)
- 48 SZILÁGYI SÁNDOR:** mást nem; akik ellenzik és akik támogatják a pornófilmeket (versek)

- 50** Vő-rabolta anyós (ruszin népballada VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ fordításában)
- 51** BERTHA ZOLTÁN: Tamási Áron szobra előtt (avatóbeszéd)
- 57** KOVÁCS GÁBOR: Beavatás, avagy a szintáttörés élménye Hamvas Bélánál (tanulmány)
- 63** ROJÁK VINCE: Névadási sajátosságok az irodalmi művekben (tanulmány)
- 67** BOTLIK JÓZSEF: Kárpátalja mai demográfiai helyzetének történelmi előzményei (tanulmány)
- 76** KOVÁCS PÉTER: A történelmi Ungvár környéke (tanulmány)
- 85** IVASKOVICS JÓZSEF: Credostory (jegyzetfüzér)
- 92** D. GY.: Művelődési életünk krónikája
- 97** Új könyvek
- 98** Szerzőink
- KÁNYÁDI SÁNDOR–IVASKOVICS JÓZSEF: Két nyárfá (megzenésített vers)
- BELLA ISTVÁN: Legenda (vers)

FODOR GÉZA

VIHAROS HOLD A JÁVORON

*Mikor ránk zúdult ez a szél
Barbár álmaid sulykolva
Harapta, mint jó fejszeél
Fénylő fáinkat, derékba*

*Kövek őszi bocskorával
Felvont szája teli szennyel
Bitorol itt ősi várat
Köpve ránk: – neki ez tender*

*Szaladna fel égbe a füst
Hogy a Teremtő se bírná!
Tán maródna itt minden rüsztt –
Ami, tudjuk, buta ábránd*

*Bűn meg átok eredendők
Pedig intettek apáink
Szemünkbe dől minden erdő
Mégsem látunk el a fákig*

*Medvék bújnak tűink fokán
Vicsorognak, mégis hiszed
Tőlük kapod meg a mannád
Mézként, mint mennyei lisztet*

*Az pedig tél, zúzmarázott
Szép koporsód feldíszítve
És Krisztus, ki meg nem rázott
Csak velünk van elhítelve*

*Mondjad, hogy nem így akartad
Pajtás! Már hiába bánod
Süvit a szél végig rajtad
Jól teszi, ha megkorbácsol*

ŐSZIDAL

*Pihen a kacor, a futtosó vesszők,
Mint terhes kis asszonyok, érlelik terhük.
Barnul a borág, a lomb pirosra vált
És darazsak dongják be királyi kertünk.*

*Zendül a hegy, zeng a pentaton ének
És csillan a napban a fényhalott ében.
Kifeslik a lombból az éjszínű koráll:
Bordó bakar szöghaj leánykák kezében.*

*Roppan a prés az átvérzett bogyókon,
A vén pincék során rezzen a félelem.
Csordul a must, lassan telik a sajtár,
Kriptába tart a kivérzett történelem.*

*Törvénynapot tart ma az égi gazda.
Óbor kerül. Merül pohár pohár után.
Igyál, míg a konok hit tart, s felsejlik
Balassa szép arca a kopott ónkupán.*

TÉLIKERT

*Foszlik az éjjel lehullott hó leple,
Feketül a szántás sárkánytaraja.
Lángot vet a döggút, s a fény lecsorog
A horhos szélén barnuló avarba.*

*Nem hozott békét az égi gyolcs.
Riadt lábnyomok tarkítják
A hó tépett leplét, akár egy szőttest;
Szirmahullt kóró mind, nem virág.*

*A halódó fényben átsuhan a kerten
Egy röptében vadászó vércse.
A bodza csontkezén rőt halálnyom
A szabadság színe: egy vércsepp.*

*Lopakodik az este, dermed a táj,
Eljön az ideje hirtelen halálnak.
Egy démon közeleg a hegyek felől,
A dülöutakon osonó árnyak.*

*Most kell a dac, a rejtező öröm.
Holnap is korábban ébred a fény.
Lobban a kiszabáb, tombol a tánc,
Malac visít a böllér késhegyén.*

*Ha tavasz lesz, lehet hogy hiába,
Nem hoz megváltást a kereszt.
Mint elbocsátott harcosát, az Úr
Obsitos hadába meneszt.*

TÁBORI POSTA

(Folytatás)

Már harmadik órája posztolok egy nagyobbacska homokbucka tetején, ahonnan belátni a körbekerített tábor minden zegét-zugát. Az lenne a dolgom, hogy szemmel kövessem a feltételezett ellenség mozgását, idejében észrevegyek és leleplezzek mindenfajta gyanúsnak látszó külső tevékenységet, nehogy megzavarhassa bármi a hadgyakorlat megszabott menetét. Legalábbis én ezt gondolom annak ellenére, hogy ilyen instrukciót senkitől sem kaptam, mert a rám pazarolt egy esztendei idomítás – mégsem volt hát teljesen hasztalan – már erre a rugóra járhatja agyamat. Persze, a patrontáskában most is üresek a táruk, ezek szerint egyáltalán nincs mitől tartanunk, feletteseim csak megszokásból jelöltek ki számomra őrhelyet, s talán azért, hogy lefoglaljanak.

Nem jó az, ha a katona tétlenkedik, netalán önállóan gondolkodik, mert a végén még olyan bolond ándungja támad, hogy értelmezgetni kezdi, s egyszer majd felül is bírálja a kapott parancsot. Volt már erre példa, s eztán is lesz még, az az eszement örült azonban nem én leszek. Nekem vissza kell térnem, engem hazavárnak a lányok, de a magyar szó talán még a forró női testnél is jobban hiányzik. A hiábavaló nemi vágyakozás ellen olykor injekciót fecskendeznek a lapockánk alá, ám a lélek nyavalyáira itt nem találok orvosságot. Fél éve már, hogy nincs kihez magyarul szólni, a berdicsevi szél alaposan szétszórta a tanezredben összeverődött, magyarul beszélő kisdud csapatot. Holott hosszú hetekbe tellett, amíg egymásra leltünk: volt, aki már a szolgálat első napjaiban lázasan keresett, fülelt: hall-e valahol magyar szót? Bírta pedig az orosz, hisz a munkácsi kereskedelmi szakközépiskolában érte utol a behívó, mégis kétségbeesetten kutatott fajtája után, s én voltam az, aki elsőként az útjába került. A zászlóalj-kaszárnya előtt bokszos kefért kért tőlem, s míg lehajolt, hogy csizmáját rendbe tegye, hunyorítva szemügyre vett, és a seregben egységesített nyelven megszólított:

– Hová való vagy, földi?

– Kárpátaljára – válaszolom foghegyről, lazán.

A kefe megállt a kezében, felegyenesedett. Már sejtettem, melyek lesznek a következő kérdései, s elhatároztam, hogy leegyszerűsíttem a ceremóniát.

– Újlaki vagyok – feleltem magyarul, amikor ő óvatosan még csak a járásra próbálta szűkíteni a kört.

Mintha rég nem látott hozzátartozóját vagy barátját lelte volna fel bennem, ölelésre tárt karokkal vetette rám magát.

– Magyar vagy? Hogy az isten rakja beléd...!

Jogos örömének nyers, durva kitörése kissé visszatántorított, s csak bólintottam az igent, de Hutkay Sanyit ez csöppet sem zavarta, karomnál fogva megragadott, s már panaszkolta saját, szerencsétlennek vélt sorsát, hogy a sorozás miatt kénytelen volt félbehagyni a szakközépiskolát. De ez még semmi! Tőlem várt azonnali tanácsot, esetleg segítséget arra vonatkozólag, hogyan lehetne ezt, akár pénzzel is, visszacsinálni.

– Nyugodj meg – mondom –, majd letelik a két év, s folytathatod, ahol abbahagytad. És ne gondold, hogy csak veled toltak ki. Engem az egyetem negyedik évfolyamáról hívtak be, mégsem vagyok így kétségbeesve.

Szavaim meglepték, s olyan zavartan nézett rám, mint aki veszedelmes bűnözővel került össze, s rögtön félrerakta saját panaszát. Rövid töprengés után csak ennyit kérdezett:

– Miért?

Hogy én milyen mafla vagyok, mi a fenének kellett előhozakodnom vele? Most magyarázkodhatok, mikor mindjárt sorakozni kell. Gondoltam hát egyet, s az idő szűkössége miatt is ezt válaszoltam:

– Kurvázás miatt.

Ez a sablon máskor is bejött már, holott egy alkalommal majdnem ráfáztam. Az az eset is Berdicsev városához, helyesebben az ottani páncélos tanezredhez köthető. Egy élelmiszerraktárba osztottak be délutáni munkaszolgálatra, s ott a raktárfelelős zászlós kezdett érdeklődni civil múltam iránt. (Úgy látszik, az arcomra volt írva, hogy nemcsak a három évnyi korkülönbség miatt különbözöm társaimtól.) S mert biztos voltam benne, hogy néhány mondattal nem tudnám vele megértetni az igazságot, érdeklődésére akkor is az egyszerűsítés szándékával, szememet szégyenlősen lesütve ezt böktek ki:

– *Zá bljádzstvo.*

A zászlós tekintete párás lett, s bizalmasan közeledve, tarkómat, arcomat végigsimítva ezt suttogetta fülembé:

– *Dá, sz tákimi glázámi mozsno bljádováty.* (Hát igen, ilyen szemekkel lehet is latorkodni.)

S amikor a következő pillanatban megpróbált átölelni, egy erőteljes mozdulattal kifordultam karjai ívéből, mert nem jó az efféle férfinéppel –

képe szűrös, pofája bagós – szájkontaktust teremteni. De ez a kaszonyi gyerek teljesen egészségesnek látszik, a reakciója is olyan, mint ami rendszeren elvárható:

– Tán felkoppintottál valakit, s nem voltál hajlandó elvenni? – kérdezi felszabadult, cinkos vigyorral.

– Hosszú – felelem, s máris lelkiismeret-furdalás környékez, de bizonyára lesz még alkalmunk beszélgetni, s akkor majd feltárom előtte az én esetem valós körülményeit.

Egyébként a magyarok felderítését illetően kis barátomnak különleges képességei lehettek, mert néhány nap múlva egy csepei sráccal keresett meg. Úgy emlékszem, Béla volt a neve, s legközelebb már ő is újabb sorstársat hozott magával. Így verődünk össze rövidesen heten vagy nyolcan, s ha szűkre szabott szabad időnkben beszélgetni kezdtünk, együttlétünket kisebbfajta csoda tette rendkívülivé. Amire az ember egymaga képtelen, arra a kis közösség már csak természeténél fogva is alkalmas, játszva meg tudja teremteni az otthon légkörét. Úgy ittuk egymás szavait, mint jófajta szerednyei bort, s ha eszembe jut, mi minden került ott terítékre, azt kell mondanom, hogy meg is részegedtünk tőle rendszeren. Józan, szavaiért felelős ember sohasem kotyogná el egy idegennek, hogyan közelítette meg hátulról szemrevaló mostoháját, amikor az mélyen előrehajolva ruhát áztatott. – Mit tehettem volna, mikor már olyan volt a farkam, mint a fagyott kutya lába? – érvelt a fiú. – De hamar hazajöttél, Endre! – reagált a meglepett menyecske. Valami azért mégis gyanús lehetett neki, mert fejét hátratornázva mégis felegyenesedett, s akkora pofont kevert le a pimasz kölyöknek, hogy a csillagok táncoltak előtte. Meg is bánta menten, mert hanyatt dőlt mindjárt a teknő mellett magasodó szennyeshalmazon, s húzta magára, hogy kellőképpen megvigasztalja a sértett kis legényembert.

De legalább ekkorát derültünk azon is, amikor egy Salánkról bevonult társunk megmutatta ifjú feleségétől kapott levelét. Az asszonyka, mert ukrán iskolába járt a lelkem, nem ismerte a magyar betűket, ellenben beszélni, gondolkodni csak magyarul szokott. „*Kedves kis fírjem!*” – indította a levelét, és cirill betűit valami megmagyarázhatatlan tündéri erő szervezte ugoccai í-ző nyelvjárásban gondozott szerelmes szöveggé.

Szerelem... Már megint a szerelem kívánczik a trónra, pont itt, ahol ebben a tekintetben legnagyobb az ínség. Hiába, a gondolatok önállósították magukat, csak az én vállamat vágja a vállszíj, csak az én lábamat égeti ez az otromba csizma. De miért? A testem részei talán?

Szemeimmel végigpásztázom gyorsan a tábor, s viszonylagos csendet, nyugalmat látok mindenütt. A kilövőállásokat álcáhalók takarják, emberi

mozgás csak a híradósok részlege felől látszik, s válaszul ugyanonnan egy magasságmérő lokátor antennafeje bólogat felém. Azt üzeni: úgy van, lazíts, neked is jár egy kis pihenés. Igaza lehet. Leülök, s lerúgok magamról ezt az átkozott csizmát, hadd húzza ki belőle a napfény a nyirkot, hadd levegőzzék a lábam. Május elején már ereje van a napnak, hamar szárad, kérgesedik a kiterített kapca, de remélem, nem járok úgy, mint a székelyföldi pakulár, aki ugyanezt a munkát, mert egész nap nem ért rá, a nagy éjjeli lámpással, a holddal akarta elvégeztetni. Hogy lehet ilyet még csak gondolni is büntetlenül? Magába is szívta az égi vándor juhostól, csipkebokrostól, kapcástól a pásztort; akinek szeme van, láthatja, és okulhat is belőle.

Nem ártana azért meglazítani zubbonyom felső gombjait, vagy megoldani a derékszíjat, esetleg egyszerre mind a kettőt, mert befűzött állapotban feszül a felsőtesten a vászon, így kényelmetlen végigdőlni a jó langyos homokon. Ma reggel negyedórával amúgy is korábban volt az ébresztő. Hirtelen azt sem tudtuk eldönteni, hogy a kürt, vagy Sisecsken alezredes hangja recseg-e hangosabban.

– Harmadik tüzérosztály, ébresztő, reggeli tornára meztelen felsőtesttel sorakozz! – söpört végig az a rohadék parancsszó a táboron, s nyomában az öregedő főtiszt egyenként szaggatta fel a lakósátrak befűzött bejáratait.

Nyak nélküli alsóingben, morcosan bújtunk elő a sátrak melegéből, tagjaink a kényelmetlen, szűkös fekhelyen csak még jobban eltörődtek, s bizonyára arcunkra volt írva, hogy az éjszakai alvás nem adott nekünk új erőt. Az alezredes végignézett rajtunk, s elvörösödött képpel üvöltötte:

– *Golij torsz, golij torsz!* (Meztelen felsőtest, meztelen felsőtest!)

– *Dljá nász golij torsz, á on v sinyelje drozsit, jibi jevo máty!* (Nekünk kötelező a meztelen felsőtest, ő meg a köpönyegben vacog, hogy bassza az anyját!) – elégedetlenkedett mögöttem valaki.

Még szerencse, hogy viszonylag ritkán vállal szolgálatvezetést, a többi parancsnok pedig nem ilyen lökött. De mindent túl lehet élni, ami egyáltalán túlélhető, csak a bánásmód lenne valamivel emberibb. Mint rebesgetik, még egy szűk hetünk van itt a terepen, s bár a tábori körülmények sokkal mostohábbak a laktanyainál, szívesen töltjük itt az időt, mert gyorsabban telik, különösen, ha a szabadabb lélegzés apró kis öröme és a változatosság is rásegít. Bár egyesek szerint a lassan múló idő leghatékonyabb ellenszere az alvás: *Szoldát szpit, szluzsbá igyot*, azaz: a katona alszik, a szolgálat telik. Ezt a meglehetősen eretnek, hazafiatlan – de hogyha hazaárulóként jelölöm, feletteseink szemszögéből vizsgálva az sem túlzás – gondolatot még a legelszántabb álompártiak is csak alapos

körültekintés mellett merik a szájukra venni, mert akár tréfaként való felemlegetése is kiadós dorgálással jár.

Ütött-kopott karórákra pillantok: csak egy óra múlva várható a váltás. Nem baj, lazítok még egy keveset a kellemesen meleg homokon, s néhány perc múlva már semmire sem gondolok. De egyszer csak, valahol a hátam mögötti messzeségben felmorajlik az égbolt, s mire talpra ugrok, már dobhártyát repesztő robajjal húznak el fölöttem a repülők. A robbanásként erősödő hangforrásra figyelek, a gépeknek ezért már csak zsugorodó ezüstfoltjait látom, de máris érkezik ék alakban a következő hármas kötelék, majd újabb és újabb egységek jönnek jelentős szintkülönbséggel, más-más sávban. Némelyek olyan alacsonyan zúgnak el alig néhány tíz méterre, hogy az oldalszámuk is látszik. MIG-21-esek lehetnek, legalábbis a szárnyak nyilazási szögéből és a sárkányszerkezet alakjából erre tudok következtetni. Egy-két perc elteltével mintegy két tucat csapatszállító óriáshelikopter követi őket, s miután ezek is elvonulnak, hosszasan bámulok utánuk, míg csak teljes nyugalom nem lesz újra. Úgy látszik, most jön majd a java, most kezdődik a tánc.

Leülök, feltekerem lábamra a megszállt kapcát, felhúrom a csizmát, rendbe teszem külsőmet. Ideje járni egyet. De alig lépek néhányat, látom, hogy közeleg a váltás. No, ez érdekes, nincs itt még az ideje. Ráadásul nem is ütegtársam vált, hanem a gazdasági szakasz egyik embere veszi át az őrhelyet, aki üzenetet is hozott: negyed óra múlva ebéd, s aztán rögtön általános sorakozó.

A sorakoztatást a kezelőszemélyzetek parancsnokai intézték. Amikor már mindenki a helyén állt, csatlakoztak üteparancsnokaink, majd széles, határozott léptekkel érkezte a sorral szemközt a felső vezetés is elfoglalta helyét: a brigádaparancsnokságot képviselő Sisecskin alezredes, nyomban mögötte alakulatparancsnokunk, Pankov őrnagy, mellette Mizinov mérnök-őrnagy, és az elmaradhatatlan politikai tisztt, a Kuznyecov őrnagyot helyettesítő Sumkov százados.

– Tiszt, tiszthelyettes és katona elvtársak! – kezdte meg az eligazítást Sisecskin, a *kombbrig* helyettese. – A németországi hadseregcsoport tavaszi hadgyakorlatának előkészítő fázisa lezárult. A résztvevő fegyvernemeket képviselő csapatok felvonulása megtörtént, valamennyi egység beállt saját indulási helyzetébe, valamennyien készek a számukra kijelölt harcászati feladat sikeres végrehajtására. Bennünket az a megtiszteltetés ért, hogy biztosíthatjuk az előttünk haladó harckocsizó ezred, valamint az őket követő gépesített gyalogos hadosztály légvédelmét. Ez minket is teljesen új, eddig nem tapasztalt taktikai feladat elé állít, hisz gyakorlatilag menet

közben kell majd harchelyzetbe fejlődünk. Ennek módja – a gépek parancsnokai és a vezetők figyeljenek most nagyon jól – a következő: a 2. számú üteg a parancs elhangzását követően letér a menetiránytól balra, és 500 méter után a szokásos módon, egymás közt az 50-60 méter távolságot tartva a rakéta-rávezető radarral rombusz-alakba áll. A 3. számú üteg jobbra tér, és ugyanezeket a manővereket hajtja végre, míg az 1. számú üteg még 500 méteren át halad előre, s akkor veszi fel a harci alakzatot. A három üteg tehát így módon egy hatalmas éket alkot, amelyet hátulról a felderítő-célmegjelölő radarberendezés zár egy hatalmas rombuszá. Azt, ugye, mondanom sem kell, hogy a légitámadást végrehajtó gépek szintén a mieink, s nekik velünk szemben az a feladatuk, hogy szimulátoraink által jelzett bomba- és rakétatámadásaikkal megsemmisítsék az ellenségesnek mondott haditechnikát és személyi állományt. Ellenben, ha operátoraink gyorsabbak lesznek és sikerül még a támadás végrehajtása előtt befogni őket, mienk a győzelem. Aki azt képzelem, hogy ez csak játék, téved. Ez a valóságossal majdnem azonos harci helyzet, melyben jelenleg a szimulátorok és műszerek rögzítik a találatokat, de ne feledjük, hogy az irányítógombokat mi magunk kezeljük, tehát minden a mi szakértelmünkön és gyorsaságunkon múlik. Jegyezzük meg tehát, hogy a siker titka a szakértelem és gyorsaság, amely – ugye, mondanom sem kell – a kezelőszemélyzetek összehangolt tevékenysége nélkül elképzelhetetlen! A végrehajtás részleteiről a parancsnokok majd közvetlen információkat kapnak. Egy óra múlva az alakulat menetoszlopba fejlődve készen álljon, és várja az indulásra vonatkozó további parancsot! Végeztem.

Az alezredes tájékoztatóját követően Pankov őrnagy maga köré gyűjtötte az alegységek parancsnokait, és a készülődés precíz, gyors lebonyolítására vonatkozó részletes utasításokat osztogatott. Mint kiderült, a tábori konyha, a kerek járművek, a sátrak helyükön maradnak, s ezekre a gazdasági szakasz emberei vigyáznak. Nem lesz hát tartós a távollét, vacsorára talán vissza is térünk.

Másfél órája áll a menetoszlop, de indulási parancsnak még híre sincs sehol. A fiúk eleinte ráérősen tétlenkednek járműveik körül, majd kisebb csoportokba gyűlve beszélgetnek. Némelyek a ránk váró feladat sikeres végrehajtásának esélyeit latolgatják, mások idegesen toporognak, mert a cigarettájuk elfogyott. Egy hete már, hogy nem szívtam, de nem is kívánom. Fél csomag árválkodik, törődik még a zsebemben, előveszem és átadom nekik.

– Vászja, téged az Isten küldött! – nyúlnak érte, s mohón szétkapkodják a lazára sodort szálakat.

A kellemes májusi meleg ellenére mélyeket szippantva tüdőzik le a forró füstöt, s hosszú másodpercek múlva megemészelve, kékes sugárban fűjják a levegőbe. Ebben a boldog, kéjes állapotban, amikor már éppen ellazultak az idegek, a táboron végigszalad a parancs:

– Mindenki a helyére, indulás!

A bajtársak egy bosszús anyázás kíséretében kipöccentik a félig szítt cigarettá parázsát, biztonságba helyezik a csikket, és szapora lépésekkel igyekeznek gépeikhez. Egy-két percre azonban megállnak, akár csak a többiek, mert a távolban sötétlő erdők alatt felmorajlik, megmozdul a föld. A tankok kitérnek a maguk okáta sűrű füstből, s egyre növekszik, egyre hosszabb az óriáskígyó, mely az előtte futó barna csapáson fokozódó zajjal felénk kanyarog. Az út táborunk lejtős határa alatt, a szögesdrótkerítéstől mintegy harminc méterre halad, s mire a gépek ideérnek, az imént még elviselhetetlennek tűnő hangvihart elnyomja az emberi fülnek valami nagyon kellemetlen, magas frekvenciájú fémes sípolás, a gázturbinákkal megfejelt hajtóművek hangja. Eszerint nem is T-55-ösök jönnek, hanem a legújabb fejlesztésű 72-esek. Nem tudom, mi lenne akkor, ha ezek a tankok illatozó, hagymás-paprikás zsírban párolt páncélzatot viselnének, de azt érzékelem, hogy vezető kollégáimnak így is elcsordul utánuk a nyála, s egy kicsikét nekem is. Bizony, jó lenne meglovagolni őket! De ne báméskodjunk tovább, ennek a páncélosezrednek eredünk mindjárt a nyomába, indítsuk hát magunk is a több száz lóerős hajtóműveket. A kiemelt vezetői ülésből még jobban rálátunk a páncélos kígyóra, melynek farka még odébb van, ám a test lapos, széles részegységei tökéletesen uralják a terepet. A gumiperselyes megoldással összeillesztett láncalpak nem csörömpölnek és nem nyiszorognak, a kanyarulatokban megszokott darabos mozgás helyett finoman másolják a fordulók ívét, s mert fölülről teljes hosszukban sárvédők borítják őket, a felmárt talajt sem szórják szét maguk körül.

Amikor oszlopunk eleje megmozdul, kérdőleg nézek hátra parancsnokomra, mert tudtommal a motorizált gyalogosok is előttünk mennek majd.

– Nem a te dolgod. Te csak indulj előre, menj mindig a parancs szerint, abból még sosem volt baj – int nyugalomra a főhadnagy. – Különben az ő állásaik jóval előrébb vannak, s valahol útközben csatlakoznak a menethez.

Jól van akkor, ez a gyakorlat is olyan lesz, mint a többi, csak az a fontos, hogy épségben visszatérjünk – gondolom magamban, majd a sebváltót fokozatba téve, a kormányrudakat előre tolva gázt adok.

KORMÁVAL AZ ÉJ

*Elszáradó tekinteteink hajszálerecskéi
még őrzik szabad madarak kék suhanását,
de az unalom késéle nyomán elvérző
tetteinket mohón elissza az idő.
Sejtjeink utasítását káromló vezényszók
döngölik múltunk, s mint jég, roppan a jövő.
Mert megszoktuk szüntelen félelmeinket,
nem félünk félszeinktől,
sem ördögtől, sem Istentől.
Bátrak vagyunk.
Múltunkon vidáman ropja táncát a történelem,
s míg rejtett kertek alján a lapulevelet imádjuk,
mint tékozló fiút az apa,
örömmel üdvözöljük a megtérőt,
a vörös szegfűt.
Barnára váltanak a tekintetek,
zsíros kormával arcunkra borul az éj.*

ELEITŐL FOGVA

*Ne sajnáld, hogy nincs nyoma már
gyermekkorod lábujjainak
az utca meleg porában,
hogy borzong az emlékezeted,
s a szerelmed jó szó már, nem csak ölelés,
és érzed, reményeid kormosan magasodnak.*

Nem remény ez. Ijedelem.

*Ne sajnáld, hogy álmaid ólmosak, s belebetegszel,
nappalaidat hol az ész, hol az ösztön dönti le,
hogy tüdőd harmonikája már kövek csikorgása,
és nem zeng sem itt, sem odaát ideát.*

*Ha már-már ott tartasz, hogy nincsenek halottaid,
mert temetőinkből kigyomláta őket a kordivat,
s lassul, megmerevedik látásod is,
és szemöldököd alól csordogálni kezd a csönd,
örülj, ha néha egy tiszta hegedűhangra
felfűzve halk dallammá változol.*

*Ne sajnáld, ha azt választottad,
hogy ez a világ nem a te világod,
s úgy döntöttél, hogy neked nem világol,
de tudd és hidd: él az „eleitől fogva”.*

*Választott szenvedéseid polipjaitól
csak így szabadulhatsz már.*

K. ROJÁK ANGÉLA

GYERTYAFÉNYNÉL

Édesapám emlékére

*Sötétben
bujdosó fájdalom
vagyok,
szikra, mit
felkap a szél,
lángra lobbantani
érted
a Napot.*

*...Éjszaka volt,
vacogtak a csillagok,
kezed érintésekor
a pillanat is
megfagyott.*

*Kérdezhetném újra:
felmelegítselek? ...
Koppan a tudat ökle
– már nem lehet.*

*Tőled tanultam élni,
mert tudtad, hogyan kell
csonkig égni
– elfogytál csendesen.*

*Gyűjtögetem a perceket,
míg hűlt helyed
néma tekintete
rám mered, s hiába:
mint hulló dió koppanása,
elhal a tér-időben
életed.*

*A szikra is, mit
felkapott a szél,
halott –
sötétben
csillagod: fájdalom
vagyok.*

DÁVID SASS PIROSKA

A KÖLTÉSZET CSODÁJA

*Viszzatért,
felébresztett
Csipkerózsika-álmomból,
a szemembe nézett,
visszanéztem,
újra beleszerettem.
Azóta együtt vagyunk.*

HANGULAT

*A magány
hurok a torkomon.
Vendégeim voltak
a legyek,
visszavárom őket,
mert a magány
hurok a torkomon.*

SZÍNHÁZ

*Tócsába taposlak
– szól az Egyik
habselymes szavakkal.
Műszempillásan
pislogva,
idegszálat veszedelmesen
simogató szándékkal
válaszol a Másik.
Végül
puszit pottyantanak
egymás arca mellé,
s hátat fordítva
a földre köpnek.*

FERENCZI TIHAMÉR

ZÁPORBAN

*Szaggatott,
zuhogó
morzejelek,
föld felé
küldött
üzenet.*

*Egy-egy betű
minden csepp,
valaki üzen
valakinek.*

SÓHAJ

*Múzsám
ha volna,
csókom
csillagától
csillogna
homloka
mennyboltja.*

EPIZÓD

*Talán
a kávé,
talán
az írás
kényszerített
álmomat
hajnalig
háromszor
tagadni meg.*

NORIA TERHE*

Noria pihegve igyekezett a hegy tetejére. Nemrég még vígan szökdécselt a felfelé vezető ösvényen, könnyű és hajlékony volt a teste, mint a folyó partján ingó nádszál. Versenyt szökellt a tücskökkel és virágról virágra szállt szinte ő is, mint a tarka pillék. A léptei könnyűek voltak és ruganyosak. Nemrég... De azóta annyi minden megváltozott!

Hajnalodott, eljött a szertartás ideje. Már az énekesmadarak is felébredtek, versenyt daloltak egymással. Az ég alján feltűnt a Nap korongja, igyekeznie kellett. Még egy lépés, még kettő – és már fenn is volt a kopasz hegyen, annak is a legtetején. A hegy tényleg kopasz volt, egy árva fa sem nőtt a tetején, mintha a Teremtő a saját oltára részére tarolt volna le mindent, hogy innen, a magasságból bárki imádkozhasson hozzá. Mindenki, aki akar.

Egyetlen hatalmas, faragott oszlop állt a hegytető mértani közép-pontjában: a bűvös Életfa. Nemrég állították fel, magasba ívelő indás-leveles díszítése a lenről felfelé vezető utat jelképezte, a törekvést a Felső Világba, ahol Ős-Ten lakik Inanával és a jó szellemekkel. A születésre váró gyermekek lelkei is ott vártak sorukra a dús, vésett lombú Életfa minden levelén. Ahány levél, annyi lélek. Noria tudta, hogy születésekor az ő gyermeke lelkét is egy turulmadár hozza majd le a magasból, mint mindenkinek.

Látta az éjszakai tüzet, amit Kurszán gyújtott – a hatalmas máglya nyomai még most is füstölögtek a hajnali derengésben. Hallotta a sámándobok pergését is hosszú órákon át. Tudta, hogy a vezérek tanácskoztak, akik nem először gyűltek össze ennek a hegynek a tetején, mióta Etelközből ide menekültek.

Visszaemlékezett a történtekre, és végigfutott hátán a hideg: a besenyők úgy mérszárolták a népet, hogy hírnadónak se maradjon meg senki. Ellepték a falujukat, felgyújtották a jurtákat, kardélre hányták a csecsemőket. Égett emberi tetemek szaga terjengett a levegőben. Mindenük odalett. Az öregek a ruhájukat tépve, sírva könyörögtek az élőknek: „Temessétek el, adjátok vissza őket Föld-Anyácskának, különben soha többé nem lesz nyugtunk a holtak szellemeitől! Átok fogja sújtani a népet! Temessétek el őket!” A rengeteg halottat azonban képtelenség volt összeszedni – a Kerek-tengert is meg lehetett volna tölteni velük. Az élőknek pedig menekülniük kellett! Nem, ilyen iszonyú mérszárlásban még soha nem volt részük. Álmos

* Részlet a szerző *Táltosok* címmel készülő, történelmi témájú regényéből

vezér segíteni próbált rajtuk, de hiába. Őket is megtámadták, a bolgárokkal harcoltak. Tudták, hogy a családok védtelenek: csak az asszonyok, az öregek meg a gyerekek vannak a falvakban. Levéd kende is figyelmeztetett a bajra: nemhiába falta fel Markoláb a Napot, nemhiába látta könnybe lábadni még a Vérszemű csillagot, nemhiába remegtek meg az Égi Harcosok is a tragédia előtt. Rettenetes gyászt jósolt a törzseknek, és a jóslat beteljesedett. Hiába imádkoztak mindannyian Ős-Tenhez kegyelemért. Menekülniük kellett, elhagyni a hazájukat.

Akkor jöttek rá, hogy a bolgárok és az átkozott besenyők útközben csapdát állítottak nekik, hogy elpusztítsák őket. Két ellenség közé kerültek, és Noria maga sem tudta, hogyan érték el a hunok földjét. A táltosok csak jártak a sebesültek közt és megpróbálták segíteni, de sokukon már nem lehetett. Volt, akiből kivágták a besenyő nyil vesszőt, és volt, akinek meglékeltek a bezúzott koponyáját. Noria azt is látta, amint a haldoklóknak megkönnyítették az utat: egy mozdulattal átküldték őket a másvilágra. Aztán látta, amint egy-egy darab ruhát, haját vagy akár az elhunyt valamelyik testrészét elteszik, hogy az otthoniak, a hozzátartozók tisztességgel eltemethessék. Az volt a legfontosabb – a temetés. A végtisztesség, a búcsúztatás, a tor, hogy nyugodtan legyenek a túlvilágon; hogy ne kísértsenek ebben a világban, hiszen legalább olyan jó a másvilágon is. Mindenkinék megvan a maga helye: az élőknek is, a holtaknak is.

Így történt. Mindenki, Levéd kende és Álmos is megmondta: nem lehet bízni a napnyugatiakban, akik megölik, megvakíttatják a saját anyjukat. Megölik a felnőtt gyermeküket is, ha a hatalomra éhesek, hazug papjaik pedig feloldozzák őket, miközben a szeretetről és a bűnről prédikálnak kőből épült aranytemplomaikban. Ős-Ten óvjon a napnyugatiaktól – álnokok és ravaszak, mint a kígyók!

Noria éjjel nem mert a hegyre jönni, mert fiatal lányoknak nincs keresnivalója a törzsek vezetői közt, akik arról tanácskoztak, hogyan tovább az új hazában. De most, hajnalban már idejöhett. Imádkozni akart ő is, közelebb lenni a hatalmas Ős-Tenhez, aki ragyogó orcáját most emeli a horizont fölé.

Kifújta magát, dobott néhány fadarabot a parázsra, s mikor azok lángra lobbantak, az ég felé tárta karjait, üdvözölte a hatalmas Napot:

– Köszöntelek, áldott fényes Nap! Segélj meg a mai nap, őrizd meg a mai nap, áldj meg a mai nap!

Térdre ereszkedve imádkozni kezdett:

– Ó, hatalmas Ős-Ten, ki mindent birtokolsz, mindent látsz, és mindenben élsz ezen a világon! Te vagy a szél zúgásában és a visszhang hangjában, az erdők fáiban és a vízesés morajában. Ki mindig voltál és

mindig leszel. Tekints rám, Noriára! Vesd rám fényességes tekinteted, tölts fel ragyogással, az égi tűznek melegségével, hogy általad megerősödvé egészséges gyermeket szülhessek a hatalmas Kurszán magjából! Adj nekem erőt, hogy én is hős férfiaknak adjak életet, hogy az én ölemből is dicső harcosok születhessenek, mint Emese-anyácskánkéből! És ha megsegítesz, a világ leggyönyörűbb virágkoszorúját fonom majd hálából, amit neked áldozok, és elküldök neked ezzel a csendes folyóval itt lent.

Míg ezeket mondta, a Nap fénye lassan átölelte Noriát, aki érezte, hogy a Kurszán magjából lett gyermek elégedetten mocorog a hasában, mint aki tudja, hogy a hatalmas Ős-Ten nagyon szereti őt.

Noria felállt, két kezét ismét az ég felé tárva beengedte az éltető sugarakat minden porcikájába – fürdött a felkelő Nap ragyogásában. Úgy érezte ő a kapocs ég és föld között. Meztelen talpát bizsergette a hajnali harmat, amint rásimult Föld-Anyácskára. A nyitott tenyerén át testébe áramló égi sugarak kellemesen áthévítették minden tagját. Boldogság töltötte el a lelkét, erősnek érezte magát. Tudta, hogy így lesz, hiszen nem először jött fel a hegytetőre, üdvözölni a Napot.

Gyönyörködve nézett körül a tájon, az új hazáján. Még nem szokta meg mindazt a szépséget, ami a szeme elé tárult, a zöld minden árnyalatában pompázó természetet. A zöld rengetegből még innen, a magasból is feltűnt az ezüst törzsű Szent Fa, amely varázslatosan különleges lilás fényben ragyogott a Nap sugaraiban. A Szent Fa egész ligetekben nőtt ezen a vidéken – talán ezért telepedett le itt a törzs.

Messze a pusztában hatalmas, békés bölénycsorda legelészett. Nem sejtették, hogy sebes lovaikon és pontos, halált hozó nyílvevőkkel a magyarok még ma vadászni indulnak rájuk. A bozótosból zsákmányszerzésre induló hiúzcsalád óvakodott elő. A bölényeknél sokkal kisebb állatra lestek. Odább szürke nyúl menekült nyugat felé, mintha megérezte volna a veszélyt.

A közelben széles, halban gazdag folyó kanyargott szelíden, mellette, ameddig a szem ellátott, a hatalmas tábor színes jurtaí álltak szigorú rendben: középen Árpádé és Kurszáné, közvetlenül mellettük az Ősök Sátra azokkal az ereklyékkel, amelyek az ősökéi voltak, vagy csak dicső kezük érintette valaha. Aranyos-ezüstös holmiba öltöztetett bábuk: az ősök hajával, körmével, testrészeik múmifikálódott darabjaival felruházva, gazdagon díszített oltárra helyezve. A bábuknak nevük és helyük volt, mindegyik egy-egy hatalmas őst személyesített meg – mintha még mindig közöttük volnának. Költözéskor nagy gondot fordítottak arra, nehogy összekeveredjenek, hiszen azzal magukra vonták volna a túlvilágról a haragjukat. A táltosok az ősök szellemeit szokták megidézni, ha valamire kíváncsiak voltak a törzs vezetői,

hiszen a párhuzamos világból mindent jobban látni. Ott volt, főhelyen a hatalmas Álmos bábuja is, akit hun földön azért áldoztak fel kazár szokás szerint, hogy a túlvilágról tanácsaival igazgassa népét. Nagy megtiszteltetés volt ez Álmos számára! Tudta, hogy emlékét a magyarság megőrzi az idők végezetéig – ő pedig utolsó esküjéhez híven ugyancsak az idők végezetéig oltalmazni fogja népét a túlvilágról.

Az aranyból-ezüstből készült asztalon gazdagon díszített kupák sorakoztak: harcban legyőzött ellenségeik koponyájából készült mind. A szertartásokon ebből ittak bort a fővezérek, ezzel is jelezve ellenségeik lelkének, eszének, ravaszságának megszerzését, s hogy a síron túli világban is a szolgájukká tették őket. A legékesebb egy Tibetből származó kupa volt, amelyet csak különlegesen jelentős alkalmakkor szoktak használni. Tulajdonosát Álmos nagyapja még a napkeleti harcokban győzte le, amikor a távoli Kínában, a Sárkányok Földjén háborúztak.

A sátor közepén is állt egy Életfa, ugyanolyan díszes, faragott oszlop, mint a hegytetőn. Körül a földön drága szőnyegek és hímzett párnák, amelyeken a vezérek, a vének és a táltosok szoktak ülni. Ebbe a sátorba rajtuk kívül senki be nem tehetette be a lábát.

Kissé odább, de még mindig a belső körben álltak a fővezérek asszonyainak sátrai. Ezek is díszesek és kényelmesek, hiszen Árpád és Kurszán asszonyai nem akármik: válogatott szépségek, előkelő családból származó nők voltak, akiket drága pénzen vettek vagy elraboltak a fővezérek. Hogy boldogok voltak-e? Mindkét fővezér dicső és hatalmas úr volt, mindketten szerették asszonyaikat; elhalmozták őket drága ékszerekkel és ruhákkal. Azok pedig hamar alkalmazkodtak a magyarok szokásaihoz, annál is inkább, mert az általuk szült utódok révén ugyanolyan jogokat élveztek a családban, mint bárki más; talán még többet, hiszen a magyaroknál kultusza volt az anyaságnak: Inana Istennő a termékenység, az anyaság és a nők védőszentje volt. Itt mindenki csodálattal és a legnagyobb tisztelettel adózott az anyáknak, akik ölében élet fogan, akik képesek arra, hogy dicső harcosokat szüljenek a törzsnek: csak ők általuk lehettek hatalmasok és rettenthetetlenek. Minél több fiút szült az asszony, annál nagyobb megbecsülésben volt része, Anyácskának szólították.

A feleségek több sátorban laktak gyermekeikkel együtt – a lehető legnagyobb egyetértésben. Ez volt a természetes. Minden harcos, aki megtehetette, több feleséget tartott. Nem valószínű, hogy a hatalmas kagán vagy a kende hagyta volna elmérgesedni az asszonyok közti viszonyt: voltak fontosabb dolgaik is annál, mint hogy a civakodásukat meg a féltékenységüket hallgassák. Bizonyára hamar elzavarták volna az

elégedetlenkedőt. Különös megtiszteltetés volt Árpád egyik feleségének lenni és gyermeket szülni tőle.

Kurszán kedvenc felesége tizenöt tavasz óta Turia volt – a legbölcsebb és legszeretőbb asszony. Messzi tájról vette, sokat fizetett érte: ősei egészen a Világ Tetejéről származtak. Nomád törzsfőnök unokája volt, aki a népével egészen Tibetből vándorolt el a Rif-hegyeken túlra. Öt fiút szült neki, három már nevet és lovat is kapott az apjától. Különösen a legkisebb volt talpraesett, nemhiába a tüzes sárkány hónapjában látta meg a napvilágot. Turia Kurszán első felesége volt és mint rangidős, ő tartotta kézben az ura összes többi asszonyát. Rend és harmónia honolt a sátorban, hamar befogadták az új asszonyt, ha a hatalmas vezér úgy döntött, hogy szüksége van rá. Együtt nevelgették egymás gyermekeit – mindegyiket a sajátjuknak tekintve. És ha Kurszán belső szolgája Turia fülébe súgta, kivel óhajt a fővezér aznap hálni, mindannyian örömmel segédkeztek szépítkezni a kiválasztottnak: ki illatos rózsavízzel törölgette végig a szerencsés asszony testét, ki gazdagon hímzett kaftánjai közül választott neki egyet, a legszebbet, ki ékszerekkel díszítette fel tetőtől talpig. Volt rá példa, hogy a kende jókedvében két-három feleségét is fogadta egyszerre. Volt is készülődés a sátrakban: messzire hallatszott az asszonyok vidám, csipkelődő nevetgélése.

A külső körökben a harcosok és családjaik jurtái álltak, a legszélső körben pedig a szolgáké. Kissé távolabb a hatalmas, vagyont érő ménesek, a gulyák, a csordák. A ménesben messziről látszottak a hófehér, válogatott paripák, a törzsfők büszkeségei. A ménest úgy őrizték a deli harcosok, mint a szemük fényét. Rengeteg állattal érkeztek ide, volt is miattuk gond bőven, mert ha menekülés közben a családok nem akartak lemaradni a többiektől, ha nem akartak a besenyők prédáivá válni – hátra kellett hagyni az állatok egy részét, akár mindet; hiszen az életük drágább volt, mint a gulya.

A két leghatalmasabb és legdíszesebb Árpád és Kurszán jurtája volt. Mindkettőt selyembrokáttal vonták be, az Árpádét napsárga, a Kurszánét égszínkék brokáttal. A belsejük drága prémekkel kibélelve, a földön több rétegben leterítve a drágábbnál drágább, messzi tájról származó szőnyegek. Árpád jurtája előtt oszlop állt, tetején a törzsi totemállatot, a farkast ábrázoló zászlóval. Kündü fia Kurszán totemoszlopa tetején égkék zászló, lebegő szárnyú emberalakokkal. A sátor belsejében szebbnél szebb, különböző uralkodóktól kapott ajándékok és dicső harcokban zsákmányolt holmik, arany étkészlettől kezdve az elefántcsontból készült fésűig. A sátor sarkában, arannyal kivert ládáknak megannyi számolatlan kincs: drágakövek, ékszerek, díszes fegyverek.

Noria fentről észrevette, hogy a táborban már többen ébren vannak – megkezdődött a mindennapi munka. De bármennyi volt is a dolog, mindannyian megálltak pár percre, hogy keletnek fordulva, letérdelve köszöntsék a felkelő Napot, ahogy az ősök is tették időtlen idők óta. Úgy tartották a régiek, hogy aki ébren van és nem köszönti kellő tisztelettel a felkelő Napot, az magára haragíthatja a Felső Világ szellemeit és bánkódhat, hogyan engeszteli ki majd őket.

Mari, az egyik javasasszony a táborból már javában gyűjtögette a Szent Fa völgyében a gyógynövényeket: ilyenkor van itt az ideje. Néha elővette tarisznyájából a botocskáit, amelyekre felrótta, mire van még szüksége a főzethez; teljesen elmerült a gyűjtögetésben. Ilyenkor a növény még magába zárja a hajnali harmat gyógyító cseppjeit is, nem beszélve a holdvilág-esszenciáról meg a kelő nap első sugaráról – ami szintén nem elhanyagolandó szempont, sőt. Az éjjel pedig épp telihold volt: a legjobb időpont a gyűjtéshez. Több javasasszony is volt a táborban, és élt bennük az egészséges versenyszellem: versengve kotyvasztották és dicsérték a saját receptjeik szerint készült főzeteket.

A gyógyításhoz persze a táltosok értettek a legjobban, de ők nem csak fűvekkel gyógyítottak, hanem késsel is. Igazi birodalmuk azonban a titokzatos szellemvilág volt, ahová csak a beavatottak léphettek be. Mert táltos nem lehetett bárki, arra születni kellett. A vének figyelték a jeleket: ha a gyermek foggal vagy hat ujjal született, akkor az égiek táltosnak szánták. Még biztosabb jel volt, ha már gyermekkorában más módon is különbözött a többitől; ha befelé forduló lett, magányosan elcsatangoló, ha korához nem illő fura kérdéseket tett fel. De a kiválasztottság mindennél biztosabb jele az volt, ha a gyermek titokzatos transzba esett: önkívületi állapotban a földön vonaglott, habzott a szája, és visszatérte után mosolyogva furcsa dolgokról mesélt, olyanokról, amik csak a másik világban történhettek meg vele. Ez volt a jel: bebocsátást nyert, ő lett a kiválasztott. Ős-Ten öt választotta ki arra, hogy közvetítsen az Alsó és Felső Világ közt. Az ilyen gyermeket rögtön oltalmukba vették a táltosok, hogy elhivatottságához megfelelő nevelést kapjon.

Az éjszakai máglya maradékán már elégett az a pár darab fa, amit nemrég Noria dobott rá. Nem tudott ellenállni a csábításnak: feltúrte az ingét, áhítatosan átlépdelt a még izzó parázson. Nem égett meg a talpa, nem érzett fájdalmat; inkább hatalmas megkönnyebbülést és a testébe áramló tiszta, tisztító energiát.

Boldogan, édes terhére vigyázva sietett lefelé a hegyoldalon.

PENCKÓFER JÁNOS

LYRA SOCIETATIS

(Vénül a vidéki tanárnő)

*kifeküdt hajad kócos ágyszagát
silány örömkékkal vegyülve hozza
tehén ködökben lábad s kicuppogja
a mosás-főzés háziasszonyát*

*hogy mért a döglégy és miért a vers
s az ólmelléki pottyantónak gőze
felbonthatod külön kérdéskörökre
de nincs időd rá – szétfő a leves*

*a napra-nap és évre-év falát
kaparhatod ráncokba koszolódva
– lötytyedt húsodnak nincs keletje már*

*karámon benn vagy kívül a tanyán –
s a taknya-nyála összefolyt bolondnak
mocskos meséit hogyha hallanád!...*

BAKOS KISS KÁROLY

AHOGY

*Ahogy a csecsemősrítés
hajnalodik
Ahogy a gyermekkor kék út
kanyarog
Ahogy a felnőttkor vastagodik
Ahogy csak az álma ragyog
Ahogy minden szín a szép a hazám
Ahogy hittem Isten arca vagyok
Ahogy fényszigetel
a deszkakarám
Ahogy dübörögnek a
hangdarabok*

MINT AZ A NŐ

*Mint az a nő az erzsébeti
kocsmán
Puskint tudott és oroszul
Éreztem
Mögülünk az ocsmány
Háttér halkán kiszorul
Tán hittem is
Csak az marasztal
Hogy Adyt Verlaine-t Jeszenyint
De ittunk még
S a nyirkos asztal
Lassan ocsmány lett megint*

SZÁRNYAKON

*Felsírnak hetedhét országok
(pokol a mennyből átszivárog),
dolgok foszlanak-tűnnek sorra,
eső hull egy Ady-szoborra,
sámándobon halott virágok
– elengedem ezt a világot.*

*Láz vagyok beteg gyermek testén,
gyilkos pengén véres-hideg fény,
örök hó fenn a Himaláján,
reccsenő vitorlán az orkán,
minden, mit őrangyalom rám oszt
– elengedem ezt a világot.*

*Szívem foltozott Krisztus-lepel,
szemem az égen csöndet legel,
ami bennem ég, fekete láng,
arcomon megperzselt lepkék, hát
lelkembe: vén hajómba szállok
– elengedem ezt a világot.*

*Bölcs vagyok, vagy csak boldogtalan,
ki magát siratja jajtalan,
ki szerelmeit eltemetve
vetemedett erre a versre?
Most már mindegy, Uram. Te látod:
– elengedem ezt a világot!*

VISSZHANG NÉLKÜL?

Hónapokkal ezelőtt egy emléktábla-avató ünnepségen elhangzó beszédben merész, legalábbis meglepőnek tűnő kezdeményezéssel álltam elő: a jeles személyiség iránti megbecsülésünk, szellemiségével való azonosulásunk jeléül hozzunk létre egy róla elnevezett alapítványt, amely az ő szülőfaluját övező kistrégyi kulturális életének felpozícióját, fejlesztését hivatott szolgálni.

A „merész” és „melepő” jelzők használatát adott esetben – így, utólag – azért tartom indokoltnak, mert a kezdeményezés kinyilvánítása tulajdonképpen értetlenségre, sőt süket fülekre talált. Nem véletlenül, hiszen egy alapítvány bejegyzéséhez, eredményes működéséhez pénz kell, amit folyamatosan elő kell teremteni, gyarapítani. „Áldozat”hozatalra van tehát szükség, amit – tekintettel megélhetési gondjaikra – az emberek nagy többségétől nem várhatunk el.

Mentségemre szolgáljon, hogy nem rájuk gondoltam, hanem a vállalkozói rétegre, amely – feltehetően – mellényzsebből finanszírozható a kultúra fejlesztésével járó költségeket, ideértve az elképzelt alapítvány alapítójának előteremtését is.

Kistrégyiát átölelő alapítványról lévén szó, szponzorként elsősorban a hozzá tartozó településeken működő vállalkozások jöhetnek számításba, és az eddig tapasztalt látszólagos érdektelenség ellenére talán hihető, hogy ezek többsége a konkrét programokként nevesített feladatok ismeretében nem zárkózik el azok támogatásától, már csak azért sem, mert (nagyon remélem) az ilyen célra fordított összegek Ukrajnában is leírhatók az adóalapból.

A címben jelzett visszhangnélküliség ténye tehát nem egyértelmű negatívum. Nem tekinthetjük az ügyet máris elveszítettnek, mert a kezdeményezés önmagában kevés, el kell végezni az úgynevezett „aprómunkát”: egyeztetni az elképzelést az alapítvány égisze alatt társulni szándékozó települések tettere kész értelmiségijeivel (vannak ilyenek), tisztázni a jogi feltételeket, létrehozni a kuratóriumot, kidolgozni az alapszabályt, kilincselni a vállalkozóknál, bejegyezteni az alapítványt. Ez sem kevés, de az érdemi, értékeket őrző és közvetítő munka csak ezek után következhet.

Jó lenne, ha érdekvédelmi szervezeteink egyfajta védnökséget vállalnának a létrehozandó alapítvány fölött, hiszen kultúránk ápolása – létérdekünk.

Fecske Csaba 1948-ban született a Borsod megyei Szögligeten.

Gyermekkorában kezdett verselni, első írását tizennégy éves korában közölte a Szabad Föld című hetilap. Tizennyolc könyve – versek, gyermekversek, mesék – jelent meg, az első (Arcok holdudvara) a Magvető Kiadónál, a legutóbbi (Első életem) 2006-ban a Biber Kiadónál. Több irodalmi pályázat – Napjaink, Pánsíp, Amaro Drom, Quasimodo költőverseny – díjazottja és a Szabó Lőrinc-díj, a Nívódíj, az Alkotói díj birtokosa. Jelenleg az Új Holnap Stúdió vezetője, pályakezdő fiatal irodalmárokkal foglalkozik.

FECSCHE CSABA

UNGARISCHE VERS

*síbolókkal egy gyékényen nem árulok
hazácska kicsi olcsón eladó
McDonald bá' marhája áltulok
büdös itt van az irány haladó*

*májkrémdzsekszon és svarcinéger
a király légy Anettka ha jót akarsz
van úgy hogy csak egy hüvelyk a méter
béka feneke a plafon menő a flipper és a darts*

*mered nem mered én fiút szeret
Ali ereiben olaj csörgedez
extasy koko heroin jóféle szerek
tisza Amerika a mennyek mennye ez*

*kiverni nem kell kínai ez nem török
Szulejmán Szigetváron mosolyog
Zrinyire gyaur életedre nem török
szobor vagyok csak láthatod*

*jól van no fain csávó vagy haver
megszaladt nekünk hát whiskyt igyunk
írom vers ahogy jön a téma itt hever
boldogságra van hangolva agyunk*

*csalni nem fárad élni megpihen
ő egy tüchtig ungarische here
nem szenved hiányt semmiben
van pénze szava neje és háreme*

*nyerni élvezkedni nem rest nem kába
etika nyista elmén a büdös USA-ba
de jó hogy van steksz van pina
(ez a) deus ex machina*

HAT HAIKU

(rózsa)

*alávalóság
mennyi tövis védelmez
egyetlen rózsát*

(kincs)

*vak szemed bányá
rejt a féltett kincset
a fény hiánya*

(árnyék)

*rőt fényben állok
fakó árnyékom vagyok
a te hiányod*

(mindig)

*élesre fen a
kér a kín de mindig ki-
csorbulsz valakin*

(a távozó)

*nézek utánad
mint becsukódó ajtó
rejt el a hátad*

(mese)

*hol voltam hol nem
veszendőbe vagy csak a
szomszédba mentem*

AZ ÚJ HOLNAP STÚDIÓ

2004 őszétől működik tehetségesnek mutakozó fiatalok részvételével az azonos című miskolci folyóirat égisze alatt. A tagok zöme középiskolás és egyetemista, akik irodalmi pályázatokon tűntek fel. Az ő útjukat szeretnénk egyengetni, s ha nem is Esterházy Péter módján, bevezetni őket a szépirodalomba. Hisszük: az irodalom – spirituális birodalom, és nem iroda-lom.

Fiatalok, fiatalok, akikben viharos tenger erejével hánykolódik a lélek, akikben télen is kizöldül a rét, virágba borulnak a fák. Amit a stúdió vezetőjeként szeretnék lássák... no, nem a világot, hiszen az az ő szemükkel nézve a legizgalmasabb és leghitelesebb, hanem a saját írásaikat, a lelkükből leledzett műveket. Nem kis feladat, nem is hálás, s ha mégis sikerül ezt elérnem, boldog leszek, mint ahogy örülök sikereiknek is. Mert vannak, és remélem, lesznek is még. Sajnos, jönnek majd kudarcok is, amiket talán nehezebb elviselni, mint a sikereket. Erre is, arra is igyekszem őket felkészíteni.

Az Új Holnap Stúdió összeállítással szerepelt az Új Holnap 2006/1., az Ezredvég 2006/8-9. és a Zempléni Múzsza 2006/3. számában.

FECSCKE CSABA

BEMUTATKOZNAK:

Balajthy Ágnes – 2006-ban végzett a miskolci Lévy József Református Gimnáziumban. Első novelláját az *Új Holnap* közölte.

Bán Olivér – a Miskolci Egyetem Bölcsészkarának magyar szakos végzőse. Verseit az *Új Holnap*, a *Parnasszus* és a *Spanyolnátha* című internetes folyóirat publikálta.

O. Bodnár István – a Miskolci Egyetem gépészmérnök hallgatója. Versei megjelentek az *Új Holnap* és az *Ezredvég* című folyóiratokban.

Korpa Tamás – a miskolci Hermann Ottó Gimnáziumban végzett. Verseit az *Új Holnap*, az *Ezredvég*, a *Kapu*, a *Polisz* és a *Magyar Napló* adta közre. *Sion hegyén* című rockoperáját 2006 tavaszán mutatták be miskolci középiskolások.

Siska Péter – a Miskolci Egyetem bölcsészhallgatója. Verseivel az *Új Holnap* című folyóiratban mutatkozott be.

Tatár Balázs János – a Zrínyi Ilona Gimnázium diákja. Írásait az *Új Holnap* és a *Spanyolnátha* közölte. A *Célpont Csoport* és a *kettőegészóközt* (performance) társulat tagja, az *ÁlkárPátRáz* webárium társszerzője.

Viczai Henrietta – újságíróként dolgozik. Első kötete 2002-ben jelent meg *Hajnali kárhozat* címmel. Verseit az *Új Holnap* és az *Ezredvég* publikálta.

KORPA TAMÁS

AMÍG AZ INFÚZIÓ LECSÖPÖG

*kék füstként szívódnak fel
a pásztorok és az árnyjátékok
a gyökerekbe de mi van
ha megbotlik a bicska
a gólya lábában s kisiklik
a négylevelű lóhere logikája?
török gyerek megvágta – megfúrta
a levél erezetét lassan átnyírom:
sűrű vércsík csapódik ki az
infúzió falára géz nincs
(szerencsésebb társ a préselt levél: múmia)
ma még nem lehet kinyúlnom
kigyúlna a homlokom ha jönnél
látnál és elpirulnék lepedő
alá bújnék szélesebesen hullámozna
a takaró kék szegélye körpályát ír
le minden petrarcai szonett
kérdzem meglepetten
Kant mester a tengerről álmodik
feleled megnyugszom az emberélet
útjának felén az áramszünet leple alatt
hurkot kötöttek nyakukra a fák
és elrúgták magukat a földtől
föld felett szánkózok jegy nélkül
bedült falú sárga minaretek
origóján akcióznak kéktollú madarak
ma még nem lehet kinyúlnom
és aspektusaimban kérlelhetetlen
vagyok tudod most elképzellek
amint levetkőzől... de mi van
ha megbotlik a bicska s a gólya
lába elfertőződik genny bugyborékol
a Nap átszúrt homlokán*

*nyakamba amint levetkőzöl
elfehéredik a fal
sosem látott még ilyet
áramszünet
az infúzió lecsöpög.*

„ES OZGYIMILCSNEK ÚL KESERŐÜ VOLÁ VIZE”

(Kalász László emlékére)

Felső-Bódva völgyi, metzenzéfi vashámorok vaskeresztjei sorakoznak az út szélén, Torna vármegyén keresztül. Fémbe olvasztott lelkiismeret, fájdalom és a szájszögletekben ringatózó nyárvégi mosoly: Hát megcsináltam... értetek, bizony mondom néktek, békesség néktek... értetek.

Allegro bíbor erek folynak szét az égen. Rizlinglevelek simulnak egymáshoz – errefelé tokaji furmint folyik a patakmedrekben, és érett barackfák hullámoznak a köves teraszok két oldalán. Néha hamvas szilvakék a mennybolt. Mintha semmi sem volna közelebb hozzá, mint ez a völgy középkori freskóival, lemeszelt, bevakolt, tudat alá falazott királyaival. Függőlegesen hullámszik az idő, Beethoven a-moll vonós-egyese, aztán elmosódnak az arányok...

Lassan haladtam a meredek rögök tartotta temetőben. A sírján nemzeti szalagot lóbált a szél – megnyugodtam egy pillanatra. Tényleg nehéz volt itt maradni, most már biztos lehetek benne. Hrabal Laczy első pillantásra maga volt a presszókból kiforduló jókedv, az elolthatatlan derű; s az őt körülvevő környezet díszlet ehhez a látszathoz: a Kalász-verset mormoló vasutas, a szibériai repülőút, a szalonnai focicsapatnak általa festett plakátok. Mert aki vidám, annak nyakára nem hurkolódik a szél és nem nézik céltáblának a fenyőtövisek – nem bánatos. De hát az ellentétek vonzzák egymást: aki vidám, megrepedezik alatta a föld, hogy szétnyljon felette az ég; madarak kapják csőrükbe a mennybolt elvagosott tartóköteleit, hogy negyven napon át ömölhessen a villám, és nem a harmat. Kalevala-gímekek szemgödreiből csobognak az aggteleki karszt forrásai.

Innen, a szivacsos domboldalakból indult hát Kalász László, nehéz örökséggel: a boldvai templomban írt *Halotti Beszéd* égő gyertyák világította útján, s haladt, amerre a faggyú lefolyt – nyugatnak, Csombor Mártonnal csodálkozni. A derű üvegcserepeit Gvadányi generálissal vette célba, együtt gyötrődött Fábryval, és a Vádlott megszólalt, hogy aztán a

saját ösvényére leljen: ma fegyverszünetet kötök a Holddal; nem folytatkozik ma éjjel, s én sem, érzel?; érezlek! A kert végén hegyeim gyapjasodnak – mondhatná Hrabal Laczy –, mármost kiálthatnék, kiáltok is: a közönyös kegyelem lánja felett repültem éjjel, és vérrrel festett csillagok sebeztek meg homlokom, ezért hát a pókfónából hegesztett percek között a fogalmak tisztaságát hagyom meg néktek, Kant barokk orgonájú Königsbergjétől a perkupai mezőig. (Rózsafa hárfával temették a dombok, s a nádszálak egyenként letérdeltek ravatalánál.)

Az esőcseppek lassan felszáradnak a pipacsok száráról. Gőzölög a föld – hódol a vihar utáni tisztaságnak. *Fájna néki, látva minket, hogy szeretni nem tudunk* – mostanában csak erre gondolok.

Az út végén hosszan sorakoznak a feszületek. Via dolorosa. Ezek emlékeztethették mindennap a csuklója fölé hajolva: Hát mégis érdemes volt...

Fűszerillatos máglyákat rak a szél, ünneplőbe öltöznek a falvak.

BÁN OLIVÉR

Fehér I.

*pustol a hó
így mondják Tiszakeszin
félúton lehetsz most oda
amikor a vonatom
(egy másik irányba) elindul
hordja a szél a havat
Miskolctól távolodva
egyre sűrűbben hull
ellepi a síneket
fehér karácsonyunk lesz
neked
és nekem is
fehér karácsony
(összesen 2 db)*

Fehér II.

*hazafelé
már nem esik a hó
teljesen besötétedett
néhány távoli lámpa
fényéből próbálom kitalálni
hol járunk
egy biztos pont
most megyünk át
a Tisza felett
kevés az utas
a folyó neve
egy kicsit
visszhangzik még a kocsiban
aztán újra ránk telepszik
a csend*

Vadnyom

és eszembe jut hirtelen
az erdőben

*nem hiszem
hogy bármiről is
számot kéne adnom*

*(az időt az idő mérésével is
el lehet tölteni)
négyyszer hét az huszonnyolc*

*túl vagyok az első dackorszakomon
de ha akarom
már nagy kezdőbetűvel írom hogy
nem*

*de hányszor hét a világ
gondoljátok meg
(magatokat)
proletárok*

*a mondatot leírjuk
általában pontot teszünk a végére
ahogy a sorszámneveknek is*

*ötpercenként
bekapcsol a képernyővédő
s fejtünk fölött elröpül*

*huszonnyolc
huszonkilencedik
(28, 29.)*

a nikkelbolha

O. BODNÁR ISTVÁN

szűzérme

frissen festve
hirdeti egy prosti

*legdrágább
hamvas
52-kiló
maradhat*

*ért
húspiac üdvöskéje
kolbászok gégetünderé
még
mosogat is*

*3-óráig
bár
megvehető
4-lada
+
200-kp
teljesen*

*(ha) kész
műtét után
ismét
erőltetett
mosoly igen
arcra fagyaszt*

*régi áron
új belsővel
keleti
luxus*

*vajon
ilyet látni (kell)
menni gyorsan*

*ráérek
hogy lássam
házhoz jönnek
egyszer
ó
boldog
holnap*

Lucifer pontja

analitikus elemzés:
magnézium szív

*sokszínű
világot varázst
csak
nem igaz
rideg
szürke a táj
illik mindhez
egy út vezet
szem agy
szív jóság
csupán káprázat
valós hatalom
titkolás*

*takarékon égni
ételnek igen
életnek minek
tartogatsz*

*utókor eltapos
kis
hőfok
oktán
vezethet
jóra*

*vakságom okol
tüneted vagyok
melegszem
lángodnál orvul
lopom
varázsod
létező hatalom
retina vér zsigerek
alatt
egy
magnézium szív*

TATÁR BALÁZS JÁNOS

esLehetőségek

*Mára semmit nem tartogatok.
Nem teszem le magam mellé – pihenni – a semmit.
Pedig ráférne.
És most mégis, mintha egyszerű gyönyörnek volnék
részesese,
alternatívává válok.
Máshogy értelmezhető leszek, ki hogy akar.
Egyébként is ilyen vagyok,
az egypercnyi csendemet is I. m. címmel láttam el.*

*In memoriam.
Egy perc teljes-csendet generáltam.
És abban adózok a nem tartogatott emlékeknek.
Amik mellettem fekszenek,
mert ide akartak térni,
megtérni,
megpihenni
és esetleg
– igénytől függően –
utána
továbbállni.*

LENCSSESZEMEK

Vázlatban megíródtam.

Kiborítottam a fazekat, a lábost, anyámat. De nagyon. Sőt, még annál is.

Azontúl rájuk találok, múlt századbbeliek, elmúlófélben akarják tudatni magukat, kimosandó zománchegek.

S mégis újnak tűnnek számomra. Negyvenötöt töltötte. Augkilenc. én. Ezzel bevezettem önmagam. Szevöntínt múltam. Tova.

Hegyekbe visznek az egyszerű szózatok, ott magamra hagynak egy tál lencsével.

Most ezt számolgom.

Nyolcvannolc darabot veszek ki a tömegből, talán elnevezem őket: neveden szólítottalak, karjaimba zártalak, örökre enyééem vagy. Kisgyerek jön kérni belőle. *Támogatom (a kisebbéget)*. Tizennégyet kap. Huszonháromnak nevez. Mégis csókolomoz. Ez sok nekem. Bánt – elnézést kér, én csak bocsánatot adok. Bemutatja önmagát. Szenttelen – az idő vasfogával üldözöm el. Utánaharapnék, de inkább a kővé fagyott kenyér mellett döntök. Beteledett. A lónak ugatnak: hó. A lovakat ugratják. Engem át egy kerítésen. Én át őket; mint bárányfelhők, álmaim fűvén tükröződnek. Sok a rag. Ragos. Raggas (regis?). Bluesos. Lefejtem róla.

Csodálom az erotikát.

Ahogy leng, ahogy gurgulázik, ahogy szeret.
Kezik.
Ring.
Lordáfdő Ring.
Kincsem értékes, érzelemmell teli.
Nyolcvancés.
De csak messziről csodálhatom. Névtelenül, képtelenül, lehetégtelen.
Idegen szavak, melyek belőlem zubognak fel.
Harmincháromszor vallom magam, pedig még nem töltöttem be. Őmagát.
Tessékelném szívesebben, kéz'csókolnám, nem csak a testét.
Kedvenc szavunkká a finomat tettük.
Egyéből.
Egyébtől.
Csak ritkán vagyunk együtt.
Közelben, valamint távol is.
Egyszerre.
Így jó nekünk.
Talán jó.
Nekem jó volt.
Titokban őrzöm.
Mint a lencsét. Minden szemet. Élvezem.

VICZAI HENRIETTA

VÁGYAKUTÁN

Tükör az esőcsepp.
Falában láthatnád magad.
De hátat fordítsz az égi tengernek,
Pereg az aranyvakolat.

Most bukfencet vetsz éppen
A kifeszített horizonton.
Két szemed telehold bogara
Megpihen egy gyertyacsonkon.

Hanyagul lógatod lábad,
Kár lenne hazudni az éji dallamot.
Csak talpad párhuzamos a földdel,
Nyelvemen egy hang tántorog.

Kifolyik számból a viasz,
A kezed után kapkodok.
Árnyas lelked gallérjáról
Zuhannak a csillagok.

LÉLEKPIHENŐ

Ahogy a tornyok fölé tengert
rajzolsz,
Úgy nőnek bennem a tájak.
Átrágnak cafatjaimon magukat.
A fele sem igaz, de lázad
A végtelen.

Karikába akar omlani,
Derekamra szövö a fátylat
A délután. Nap süt,
Emlékkönyvet lapozgatnak az
árnyak,
Mint mindig ilyenkor.

KÉPZELT ÉJ

Míg kitámolyog belőlem egy álom,
Szempilláim közt rángatja fél
hitem.
Fejem alatt sűrű madártollak,
Összefűtt hókupac-szívem
Szakad bele az éjszakába.

Ennyi csak a meghasonlás?
A képek mögött tehetetlen
félelem.
Hátratett kézzel kortyolgom
A félbehagyott életem.
Két ablak közé odazárva.

CSIRKEMÁJ ÉS BODZASZAG

Emlékszel arra a délelőtre a bodzásban?

Tiltott hely volt, szigorúan tiltott. Ne menjetek oda, tele van szeméttel; ne menjetek oda, mocskosak lesztek; ne menjetek oda, mert csirkemáj-szagúak lesztek, és a kóbor kutyák vadászni fognak rátok. Ezt Klári néni mondta, aki akkor már nem volt teljesen normális, még morgott is hozzá, mintha ő is kóbor kutya volna, de nem tudott igazán megijeszteni minket. Ha nem is merészkedtünk bele, mindig kerülgettük a bodzást, szemmel tartottuk, kiszöktünk hozzá bámulni, pedig messze volt, a mező túlsó végében.

Akkor délelőtt senki sem nézett ránk, anya nagymosásba kezdett, te meg korán átjöttél, mert nálatok mindenki veszekedett. Rosszkedvű voltál, térdeden a vart kapargattad, a bátyád már megint elszökött otthonról, elvitte a színes tévét meg a régi, háromkerekű bicajodat. Helyette is szégyellted magad. Jókedvűen ugráltam melletted – szerettem, ha rosszkedvű voltál, mert olyankor mindenféle hülyeséget csinálhattam, hogy felvidítsalak.

Tulajdonképpen nem akartunk pont a bodzásba menni, egész egyszerűen megindultunk a mezőn. Zöld kalászeket szaggattam, hogy birizgáljam az orrod, aztán a hajamba tűztem őket és a fekete, nedves földdel indiáncsikokat festettem az arcomra. Végül mégis ott kötöttünk ki: megtorpantunk a sűrű, csupavirág bozótos előtt, ami azt a jellegzetes, kábítóan édes, burjánhó bodzaszagot árasztotta, s amely néha a falu széléig, egészen az utcáig érződött, örületbe kergetve a kutyákat.

Bemegyünk, kérdezted. Hevesen bólogattam, a búzakarász kiesett a hajamból: persze hogy bemegyünk, ez hirtelen teljesen természetesnek tűnt, azt nem értette az ember, eddig miért nem mentünk be.

Keressünk valami bejáratot, fürkésztél szigorú szemmel a bozótost, közben a sebed elkezdett vérezni: titty-totty, hulltak zoknidra a vércsöppök. Már megint teljesen kikapartad. Gyorsan lenyaltad a vért, aztán széthajtottad az ágakat, ahol sokkal ritkébbak voltak.

Bebújtam, tartottam neked is az ágat, s ott találtuk magunkat a bozótos belsejében. Félhomály volt, mindenünnen gallyak borultak fölénk, ahogy megmozdultunk, megremegtek, és bodzavirágpor hullott ránk. Tüsszögtünk, szétkentünk egymáson a furcsa ízű port, lesöpörtük magunkról a kicsi, fekete levéltetveket, melyektől ragacsosak lettek a bodzalevelek, s megpróbáltunk óvatosabban haladni előre. A bodzás nem volt mocskos, inkább szemetes. Csupa érdekes dolgot találtunk a szinte fatörzs-vastagságú bokrok tövében: fél cipőket, amelyekben nyáladzó, hatalmas csigák tanyáztak; egy széthullt írógépet, az elfoszló kék szalag kicsúszott belőle; egy próbababát, ami a derekánál kettéhasadt, és lyukas, piros virágmintás lábosokat; néhol csontokat

is. Lassan éreztem, hogy a kinti bodzaszag megváltozik: még mindig édes volt és kábító, de az édessége már-már elviselhetetlen, és valami furcsa szag vegyült bele, valami orrfacsaró, szégyellnivalóan gusztustalan, és mégis csábító.

Szerinted ez olyan, mint a csirkemáj, suttogtad. Megráztam a fejem: ez bűdösebb, s közben az arcod figyeltem. Nagyon szép volt, még úgy, véresen, virágor-piszkosan is. Éreztem, hogy fiú létedre szebb vagy, mint én, de nem nagyon bántam. Szerettem, hogy szép vagy.

Hé, mi az ott, rántottad meg a pólóm ujját. Egy kalitka volt, hatalmas, drótcírás darab, az ajtaja nyitva, s benne egy kicsi sárga folt hevert. Belenyúltál, kivetted – ott feküdt a tenyereden a kanári. Olyan könnyű volt, olyan leheletnyi, mint egy pitypang, mint egy gombóccá gyúrt papírszalvéta. Milyen édes, cirógattam meg, de ellökted a kezem. Döglött, mondtad, és nagyon komolyan néztél a tenyeredbe. Az nem lehet, ez nem csont, ez egy igazi kanári, tolla van, csőre, mindene, csak alszik, ellenkeztem. Dél van, válaszoltad fáradtan. Nem, ez él, most mintha meg is moccanat volna, magyaráztam tovább. Egy pillanatra felkaptad a fejed, magasba tartottad a madarat, hunyorogva vizsgálgtad a felülről beszűrődő fényben. Nem, ráztad meg aztán a fejed – döglött.

Még soha nem láttam ilyen közlelől halottat, s azt hiszem, te se. Néha elgázolt macskákat, kifordult, égnek meredő szemekkel, meg egy-két fészekből kihullt verébfiókát, de mindig elrántottak tőlük, soha nem vehettük őket a kezünkbe; soha nem voltak ennyire közel, soha nem álldogálhattunk velük percekig.

És a kalitkát is kidobták vele, tört ki belőlem hirtelen a felháborodás. A kalitkát is, sziszegted, és belerúgtál, mintha az ismeretlen tulajdonosba, abba a gyilkosba rúgtál volna bele. El kell temetni, mondtad aztán csendesen.

Letörtünk néhány ágat, azokkal kapargattuk a földet, aztán inkább kézzel ástuk a sírt. Jó volt a puha, szinte folyós talajban tapicskolni, a cuppogása mégis furcsán hangzott a bodzás csöndjében, s alig mertük rádobni az első göröngyöket a napsárga, puha testre. Néhány perc múlva föld fedte, a csőre még kilátszott picit, aztán az is eltűnt. Kell valami a tetejére, kérdezted. Igen, kereszt vagy ilyesmi, magyaráztam. Téptem két gallyacsokát, olyan vékonyak voltak, mint a ropiszálak, amiket Klári néninél a szánkba tömtünk. Fűszálakkal kötöttük össze őket és a halom tetejébe tűztük.

Csirkemáj-szagom van, néztél rám, mikor hazafelé ballagtunk. Nem, nincsen csirkemáj-szagod, feleltem, pedig éreztem rajtad azt a különös, édeskés rothadás-szagot. És nekem? Neked sincs, ráztad a fejed zavartan. Mire hazaértünk, már dél volt, gyönyörű júniusi dél. Anya az udvaron terített. Hol jártál már megint, kapsz egy pofont, kiabálta, de nem volt nagyon haragos. Egyél csak itt, mondta neked, úgyis elég baja van apádéknak.

SISKA PÉTER

ÁLLÓKÉP

*Egyedül fekszik
száz épület,
mélyzöldek a hangok.*

Törött Hold a teljesség:

*egy villanyoszlop alatt
újabb órákat
szül az ősz.*

AVÁROSON ÁT

*Egy villanyoszlop
nyugtalanul
siet a hold után –*

*vörös szélben lobog
a tegnapi tekintete.*

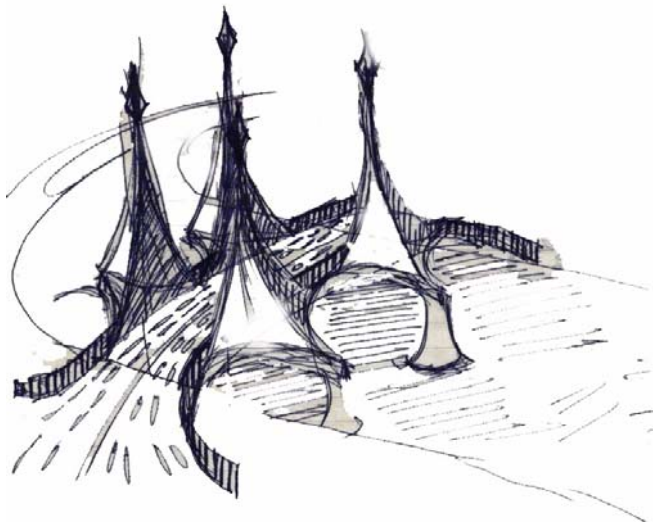
*Idegen otthonok.
Suttogva lép tovább
a harangszó*

*a térdre borult,
részeg épületek
ablakai előtt.*

KÜLSŐ TEREK

*A szél rongyként
lógott az ágakról,
mikor valaki
elvitte a napot –*

*az üres vagonok
szavak nélkül jajongtak
az idegen fények között,
mikor senki sem
hallotta őket.*

HEVESI KOVÁCS JÁNOS

öt perc a senki földjén

*hátam hidad hosszú úton
fejem önjáró szerkezet
elenged egy borús bútor
ventilátor-ketrecék
szemem előtt alvó orvos
a játék megy tovább
értéket garbó hordoz
meg a retro-mán rätromán
nem fúj szél Nihil mezején
a kép jó szögből közelít
engem érint szentestén
a tinta melyből toll merít
hátam hidad hosszú bútor
fejem önjáró szerkezet
elenged egy borús úton
csak ventillátor-ketrecék*

megoldják

*szólj anyádnak
menjen máknak
a szlogen régi
csak a szöveg
változott
tanulékony mák-anyánk
átverése
nehéz ügy
megoldják
jó szlogennel
vadiúj szövegezéssel*

Nagy Zsuka 1977-ben született Nyíregyházán. Iskolai tanulmányait szülővárosában és Miskolcon végezte. 2002-ben a Nyíregyházi Főiskola magyarművelődésszervezés szakán szerzett diplomát, 2004-ben a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának magyar kiegészítő szakán egyetemi diplomát. Jelenleg a Nagykállói Budai Nagy Antal Szakközépiskolában tanít magyar nyelvet és irodalmat.

Verseit különböző egyetemi és főiskolai antológiák mellett a Versmondó, a Palócföld, az Új Holnap, a Partium, a Napút, a Pedagógiai Műhely, a Bárka és a Káfé, valamint a Spanyolnátha című webfolyóirat közölte.

NAGY ZSUKA

hangok feketében

- hang 1 *ma felgyújtották a gyermekemet
megerőszakolták és
felgyújtották
még él erős kislány*
- hang 2 *meghalt a lányom
tizenkét éves volt
az ünnepi tűzijátékra
mentünk még sosem
látott tűzijátékot
olyan gyönyörű kislány volt*
- hang 3 *elgázolta egy autó az anyám
két megpakolt táskájából
úgy gurultak ki az almák
mint üveggolyók
kompótot akart készíteni az ebédhez
a száguldó drogot felmentették*
- hang 4 *öngyilkos lett az apám
azt mondta hogy
nem akar élni ebben
a kurva világban
magára engedte a gázt*

hang 5 *a karjaimban halt meg
a kis unokám a vonaton
utaztunk egy hatalmas kő
eltalálta a koponyáját
a helyszínen életét vesztette*

hang 6 *felgyújtották a lányom
megerőszakolták és
felgyújtották
belehalt sérüléseibe
18 évet élt*

ünnep

*úgy ült ott
mint aki tudja
lélte életét*

*barna pöttyös keze
ha hozzám ér
érezem az idő romboló nesztét*

*egy csokor virággal
mintás otthonkában*

– a felzabált évtizedeket –

*– ő maga is egy virág
hervadó hulló szirmú idő –*

*úgy öregsziünk ki a világból
mint ócska komód
s adományunk egy tál kompót
egy fazék meleg lé
a szeretetért*

*velem kanalaz szürcsöl
s vékonyodnak vaskos
évgyűrűi ha jót eszem*

*s unokáinkba vetett makacs
remény ébreszt mindennap
a halálból*

*ha sokáig nem megyek
ő döcög el
és össze-vissza csókolja
tenyerem*

SZABÓ DEZSŐ PÉLDAMUTATÓ HAZAFISÁGA

Nevét, műveit felejtteni látszik az utókor, illetve politikai munkásságát rosszhiszeműen torzító tükör elé állítva sokan félreértik, félremagyarázzák, sőt becsmérelik, holott egyetlen „bűne” az volt, hogy magyarnak született és vállalni merté magyarságát. Lelkében ott lüktetett nemzetének minden öröme és bánata, sóhaja és éneke, zokszava és fohásza, roppant energiákkal acélossá erősítve identitástudatát; innen merítette azt a hatalmas lelkiemelő, amelynek birtokában megalkuvás nélkül járhatott a maga választotta nehéz úton, hazája és nemzete üdvét szolgálva. Talán mindenkinél mélyebben érzekelte és szenvedte meg azokat a mérhetetlen igazságtalanságokat, amelyekkel a történelem sújtotta nemzetünket.

Ki is volt ő?

Irodalmi elhivatottságát, amelyhez lenyűgöző tehetség párosult, édesanya plántálta beléje, aki a sokgyermekes családjának temérdek elfoglaltsága mellett naponta időt szakított arra, hogy a világirodalom remekeiből felolvasson a gyerekeinek. A fiatal Szabó Dezső rendkívül fogékonyan bizonyult, elméje magába itta a felolvasó anya szavait, amelyek elindították az írói pályán. Később, amikor ösztöndíjasként Párizsban tanulhatott, Adyval ellentétben őt nem a liberális, hanem a konzervatív gondolkodók elvei érintették meg. Innen, a távolból láthatott rá igazán a monarchia társadalmi szerkezetének gyengeségeire, ellentmondásaira, felismerve a képmutató politikai elit és az idegen nagytőke érdekeit, amelyek már akkor is háttérbe szorították a magyar érdekeket. Ez és a hozzá hasonló felismerések megkeseredettséget okoztak nála, köztudottan nehéz természetű emberré vált, ehhez azonban nagymértékben hozzájárultak azok a sorscsapások, amelyek előre vetítették majdani számkivettségének komor árnyékát.

Tanárként kereste kenyerét, többek közt vidékünkön. Ungvári éveivel kapcsolódik legendás szellemi párharca Tisza Istvánnal, Magyarország akkori miniszterelnökével. Egy általa hátrányosnak ítélt intézkedés miatt bírálta a kormányt, s a válasz nem maradt el: Tisza személyeskedő és lejárató hangú cikkben reagált. Szabó Dezső most már személyesen a miniszterelnöknek címezve mutatott rá a politikus és kormányának hibáira. Jellemző a korabeli politikai közmorálra, hogy Tisza nem élt vissza a hatalmával, az ügyet ad acta tette egy lakonikus tömörségű kiszólással: „Én támadtam, ő védekezett.”

Persze, a századelő magyar politikai élete nem volt mindig ennyire következetes. Deák Ferenc életműve, a kiegyezés, amely 1867-ben

Magyarországot az instabil Habsburg-trónhoz láncolta, időzített bombaként ketyegett; a múltban megrekedt birodalom ellen több nagyhatalom és politikai érdekközösség végzett aknamunkát. Szabó Dezső tudta, Ausztria előbb-utóbb háborúba keveredik valamelyik szomszédállammal, s belerántja a magyarságot is. Amitől félt, bekövetkezett, mégpedig olyan tragikus következménnyel, amelyre a legsötétebb jövőt sejtő elmék sem gondoltak: Trianonnal.

Szabó Dezső a háborús időkben is megőrizte nemzeti radikalizmusát, elkötelezettségét. Üdvözölte az őszirózsás forradalmat, majd a Tanácsköztársaságot. Meglátása szerint ugyanis a vesztes háború, a társadalmi nyomor, a közélet kaotikus állapotának közepette óhatatlanul ki kellett pattannia a forradalom szikrájának, amely lángra gyújtja a lelkeket, új reményeket, lehetőségeket ígér. A proletárdiktatúrával kezdetben azért rokonszenvezett, mert látta, hogy a magyar Vörös Hadsereg az egyetlen, amely fegyverrel védte az országot az intervenciós csapatok és a régi hatalmukat visszazerezni szándékozó reakciós erők ellen. Később döbönt rá, hogy a proletárdiktatúra kialakulása nem magyar forradalom – nemzetidegen érdekek sajátították ki. Hátat fordított tehát a keleti (bolsevizmussal cimboráló) eszméknek és az ellenforradalmárok felé orientálódott, de itt kezdettől fogva nem érezte jól magát. Balsejtelme, miszerint a Horthy-rendszer politikai ténykedése sem szolgálja teljes mértékben a nemzet érdekeit (az ország gyors talpra állását, a regenerálódást), később beigazolódott.

A mindenkori hatalom Szabó Dezső szellemi potenciálját és személyes karizmáját igyekezett saját politikájának szolgálatába állítani, ő azonban erre nem volt hajlandó. Amikor visszautasította a számára felkínált államtitkári bársonyszéket, magára vonta a király nélküli királyság vezető köreinek haragját: fokozatosan a perifériára szorították, a teljes elszigeteltségtől néhány tanítványának kitarása óvta meg. Így maradhatott meg a hatalom könyörtelen bírálójának. Politikai programja a magyarság fennmaradási esélyeinek látószögében alakult ki. Nem csatlakozott egyetlen párthoz vagy egyéb politikai csoportosuláshoz sem, volt lelkierije a „demokrácia” szemfényvesztő pókerjátzmái fölé emelkedni. Nemzetben gondolkodott, nem politikai pártokban, követendő példaképet mutatva nem csak a korabeli, hanem a mai magyar politikusok számára is, a megcsonkított ország határának mindkét oldalán. Egyik 1921-ben írt vezércikkében jelentette ki: „A politika ölte meg Magyarországot, meg kell ölni ezt a politikát.”

Mindazoknak, akik zsidóellenességét hangoztatják, tudniuk kellene: ezt a magatartást nem valamiféle tébolyult bűnbakkeresés szándéka, hanem konkrét tények alakították ki nála. Mi több, példaértékűnek mondta a zsidó nép összetartását és túlélőképességét, amit a saját népéből fájoan hiányolt. A zsidó bűnöket nem abszolútizálta, sőt, kikelt a demagóg szószátyárok ellen, akik nevetséges és igaztalan vádjaikkal – mint a tiszaezlári vérvád – elterelték a figyelmet az igazi veszélyforrásról, a zsidó nagytőkéről.

Soha nem azonosult az útszéli hangvételi irredentizmussal. Világosan látta, hogy az országot csak realitásokra épülő, következetes és felelősségteljes politika mentheti meg. Ebből kifolyólag nemzetiségtől függetlenül (beleértve a magyart is) szemben állt mindenkivel, akiben a magyar érdek ellenségét látta. *Budapest visszafoglalása* című cikkében írta: „Kis hátulgombolós nációk, félvad fajok bátran hoznak törvényeket saját fejlődésük védelmére, kiüldözik a veszélyes idegent, magukévá kobozzák a földet, minden téren merik biztosítani az érdekeiket, és ezer év nagyszerű teljesítménye után mi, akik nem tartozunk senkinek, és akiknek egész Európa tartozik, minden gabszágot túrve s gyáván nézve, hogy vágják el minden életerőnket, térden állva, remegve nyavalygunk az embertelen antant felé.”

(Mit szólna ez az éleslátású személyiség a mai magyar közülethez, amely alig különbözik a korabelitől? Amikor a magyar politika újfent „remegve nyavalyog az embertelen antant felé”, amit most éppen Európai Uniónak neveznek, s mentalitásában, törekvéseiben ugyanazok a céljai, mint annak, amelyik a történelmi Magyarország sírját megásta? Túl sok történelmi példa bizonyítja, hogy „jóságos” nagyhatalom nem létezik. Mit mondana, hogyan fogalmazna Szabó Dezső, ha azt látná, hogy az anyaország társadalma arcul csapja és megtagadja az elszakított országrészek magyarjait, s hogy a „felelős” magyar kormány „hazafiasságra, országérdekekre” hivatkozva magyarokat magyarok ellen bujtogat?)

Szabó Dezső egyébként előszeretettel élte a fővárosi íróársadalom életét, sok pályatársához hasonlóan a nagy nyilvánosság előtt: előbb a Centrál, majd a budai Philadelphia kávéház közönsége számára megszokott látvány volt a szivarozó író, aki gyorsírónak diktálja soron következő vezércikkét. Termékeny író volt, hosszabb terjedelmű művei (*Az elsodort falu, Feltámadás Makucskán, Az egész látóhatár, Segítség* stb.) mellett rengeteg újságcikket, tárcát, tanulmányt, esszét és kritikát írt.

Elvei terhesek voltak a korabeli államvezetés számára, a kommunista Magyarország urai szemében pedig bűnökké nyilvánítottak. A „bűnök”

büntetése pedig az elhallgat(tat)ás lett: a József Attilát kisajátítani és favorizálni igyekvő rezsim kulturpolitikájában nem volt hely Szabó Dezső számára. Pedig az ő esetében a szélsőjobbodalitás, sőt, a fasizmus vádja merő koholmány, hiszen – mint jeleztem – ő nem szegődött egyetlen párttá szerveződött politikai irányzathoz sem. Kezdetől fogva bírálta a Gömbös-kormány németorientáltságú politikáját, mert jól tudta és nem felejtette el, hogy a magyar–német „barátság” vezetett Trianonhoz, és prófétai ösztönrel előre érezte, ismét Németország fogja belerántani hazáját egy újabb tragédiába. Igaza lett, bár kétségtelen, hogy a történelem alakulása abban az időben kényszerpályára szorította a magyar külpolitikát – az elveszett területek legalább részleges visszacsatolásának esélyét nem szalaszthatta el. Ugyanakkor Szabó Dezső élesen kikelt a nyilas mozgalom ellen, kijelentve: a hungarista csőcselék minden megnyilvánulásában idegen a magyarság jellemétől; a nemzeti örökséget, hagyományokat bemocskoló, zsákmányra éhes fanatikusok, bűnözők és örültek bandájának tekintette a nyilasokat. Emiatt „természetesen” rengeteg kellemetlenségben, atrocitásban volt része.

Személyes sorsa egybeforr a nemzetével. 1944 zord telén, amikor a német és az orosz megszálló hordák egymást marcangolva dúlták az országot, rommá lőtték a fővárost, a fizikai állapotában legyengült Szabó Dezső egy budapesti bérház pincéjében egyre kevésbé tudott ellenállni az egyszerre támadó veszedelmeknek: a hidegnek, az éhségnek, a betegségnek és a kétségbeesésnek. Szeretett városa romokban hevert, szeretett nemzete ezer sebtől vérzett, és a korábban megcsonkított ország maradéka is elveszni látszott. Az író lázas vízióiban a tatárjárás és a törökudulás kora sejlett fel, amit a minden eddiginél súlyosabb katasztrófa tudata váltott ki.

Mindezek ellenére Szabó Dezső halála percéig hitte, hogy a magyarság fennmarad, mert Isten kemény próbára teszi ugyan, de soha nem hagyja el a népét. Ez a nyughatatlan lélek abban a pincében távozott az élők sorából, de nem nyomtalanul: ránk hagyta világító szellemi örökségét, amelynek örök időkre érvényes üzenete nem más, mint az, hogy *minden magyar felelős minden magyarért.*

LENGYEL JÁNOS

SZILÁGYI SÁNDOR

mást nem

*pedig csak akkor volt, reggel... közben ő
állt vérző szájjal,
furcsa bájjal... szeme nyitva-
tátva várta
galambját
átsütve, mint szereti, és szeretett párját át
gyakorta szúrta szemlézerével,
hogy az sikoltva vonaglott
a földön, ami
sok puha
prémme változott és minden szőrsál végén sav
volt, és az... az fáj jobban, mint...
mint a vérző száj... amit
a szerető kéz
okozott,
csöppet sem szeretve
pillanatnyilag,
de
utáltam verseket tanulni, csak olvasni
szerettem mindig,
most
írni...
pocsék álom-verseket,
ahol részegen
fekszenek a kopott,
sebzett sorok, s lehelek életet
bele mindenbe... düh
izzik,
fáradt vagyok,
fiatal s kibaszottul
hülye.*

akik ellenzik és akik támogatják a pornófilmeket

*visszafogottan szégyelli magát az ezerszín ruhában
parádézó, kitolt féllábbal a nirvánában lépkedő,
ki saját magára fényt dobó éjjelilámpaként futhat be
egészen látványos, de több ízben is elkeseredett
majomtáncra hasonlító karriert*

*mellette vakon próbál festeni, képzelet falára,
a magát is csak elképzelő ideális pár;
mert azt mondják, megölelte; többször is,
ezt feljegyzik, de nem jár érte semmi értelmesebb
emberi figyelem*

*közben én kacagva sírva próbálok elfelejtett
szavaimat keresztre feszíteni, még azt sem
bánom, ha nem tudom, hogy jó lesz-e az a
koffeinmentes ébredés, mit nap mint nap
eljátszok, mert a magam színdarabján
én nem komédiázok, és akkor sem
értékelném át ideálisra küszködött
életem, ha egy kézzel kevesebb, de
egy farokkal több lennék*

RUSZINÉPBALLADA
VŐ-RABOLTA ANYÓS

*Mi fehérlik ott a rónán –
vadludak vagy hattyúk talán?
Most a ludak nem vonulnak,
hattyúk sem csoportosulnak,
bizonyára a tatárok
foglyaikat hajtják erre.*

*Asszonycsapat jön az élen,
mögöttük lányok kötélen,
s gyermekek is vannak szépen.
Jaris alatt tábort vertek,
s mindjárt osztozkodni kezdtek.
Jutott ott lány sok legénynek,
ám egy asszonyt veje vitt el
lova mellett még az éjjel.
A jó lónak jó az útja,
de a szegény asszony lábát
tővis tépi, szikla zúzza,
s mintha úznék, háta megett
holló kavarja a szelet,
lecsap röpte magasából,
vért iszik a lábnyomából.*

*Tatárföldre megérkeztek,
szólítják a házi népet:
– Jöjj ki gyorsan, szép tatárné,
neked hoztam ezt a rabnőt,
mindhalálig szolgál nálad.
A tatárné körbejárta,
s három dolgot bízott rája:
– Szemed a kecskét őrizze,
kezed az orsót pörgesse,
lábad a rengőt rengesse!*

*Mikor a bölcsőt ringatta,
a gyerekek ezt dúdolta:
– Kicsi tatár, tente-tente,
lányomtól szült kis cseprente,*

*dög vigye a kecskecsordát,
tűz eméssze azt a rokkát,
dermedj kövé, kicsi tatár!*

*Szabad máris a hű szolgál:
– Drága úrnőm, hallja, hallja,
mint átkozódik a rabnő:
dög vigye a kecskecsordát,
tűz eméssze azt a rokkát,
dermedj kövé, kicsi tatár!*

*A tatárné esztét veszti,
öltözékét is felejtí,
lendül jobb keze fonákja,
s szülőanyját arcul vágja.*

*– Aj, leányom, rossz leányom,
dajkáltalak, etettelek,
arcul soha nem vertelek!
– Anyám, kedves öreg anyám,
mondá, miről ismertél reám,
lányodnak mért szólítottál?
– Egyszer örökzöldért jártál,
s ujjadon mély sebet vágtaal,
arról most is megismerlek.*

*– Anyám, rongyaidat vedd le,
öltözz bársonyba, selyembe,
jöjj közénk a kényelembe.
– Nem kell nekem a kényelem,
rongyaim helyett a selyem,
engedj inkább hazatérni,
ott akarok megpihenni.*

*– Én hű szolgálom, szedjed magad,
szerszámozd a lovaimat,
kisérd földjére anyámat,
az én jó öreg dajkámat!*

(Piesni ludu ruskiego w Galicyi – Zebral Zegota Pauli,
Lwów, I. – 1839, II. – 1840.) Fordította: VÁRI FABIÁN LÁSZLÓ

TAMÁSI ÁRON SZOBRA ELŐTT*

*Törzsében székely volt,
Fia Hunniának,
Hűséges szolgája
Bomlott századának.*

Tamási Áron, a negyven éve elhunyt nagy székelymagyar író maga költötte sírfelirata ez. Ott áll erdélyországi, farkaslaki kopjafáján, szülőfalujában, ahová őt végakarata szerint végleg eltemették. Budapesten halt meg, innen szállították haza – a Farkasrétről Farkaslakára. De az otthoni temetést az örökké magyar nacionalizmust szimatoló kommunista diktatúra és a román hatalom minden módon akadályozta: a koporsót napokra eltérítették, az időpontot titkolták, a résztvevőket fenyegették. Tamási Áron mégis hazatért szülőföldjére, a Székelyföld szívébe – lélekelelő valóságossággal és jelképséggel. S most e szobor – Gyurcsek Ferenc impozáns alkotása – révén megintcsak hazatér: a Kárpát-medencei egész magyar haza szívébe, arra a vidékre, ahol a mondabeli Csodaszarvas is megállapodhatott, s azok közé a szellemóriások közé, akik társai voltak a magyar megmaradásért és a magyar megújulásért vívott küzdelmekben, a népi írói mozgalomban, a huszadik századi magyar történelem legjellegzetesebb és legautentikusabb erkölcsi, társadalmi, nemzeti törekvésében. Most nem övezi hatalmi erőszak ezt a hazatérést – legfeljebb a nemzeti közömbösség.

A Hargita alatti faluban verejtékesen gazdálkodó, tizenegy-gyermekes földműves családból származó ifjú Tamási a gyötrelmes paraszti munkából ugyan kiemelkedett, magasabb iskolákba került, de fiatalságát, mint az egész úgynevezett elveszett nemzedékét, derékba törte az első világháború. Besorozták, megjárta a frontokat, hogy utána a még zűrzavarosabb nyomorúságba érkezzék haza; a trianoni országvesztés idején. A szegénység, a szerencsepróbáló kedv Amerikába sodorta, de látva, hogy „más nemzet fia sem kiválóbb”, mint a magyar, hazajött, mint a nagy erdélyi hazatérők Apáczaitól, Misztótfalusitól Benedek Elekig. Bekapcsolódott az áldatlan kisebbségi sorssal birkózó erdélyi magyar irodalmi életbe, s hamarosan annak vezéralakjává nőtte ki magát. A Kós Károly, Nyíró József, Kuncz Aladár, Áprily Lajos, Reményik Sándor, Makkai Sándor, Dsida Jenő és a többiek képviselte magaslatokra jutva írta mesés és balladás, anekdotikus és legendás, játékos és mitikus, tréfás és tragikus novelláit, regényeit, majd szimbolikus dráaműveit, s a transzszilvánizmust, az erdélyi gondolatot, a

* Elhangzott a negyven éve elhunyt Tamási Áron szobrának avatásán a Vésztő-Mágori Történelmi Emlékhelyen, a Népi Írók Szoborparkjában, 2006. május 26-án.

népi és nemzeti eszmekört összeépítő esszéit, naplóit, tanulmányait. Feledhetetlen hősök seregét teremtette a „szűzmáriás királyfitól” Jégtörő Mátyásig, Szép Domokos Annától a furfangos székely legénykéig, az „odüsszeuszi”, „robinsoni” leleményességű Ábelig, aki kalandosan bejárva a rengeteget, az országot és Amerikát, a legmélyebb bölcsességgel tér vissza és fejtí meg győzedelmesen az élet értelmét, hogy „mi célra vagyunk a világon”: „azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne”. Valóságot és képzeletet, földet és mennyet „tündéri”, mágikus varázslattal összejátszó elbeszélőművészet ez, ősiséget és modernséget, mély- és magaskultúrát a bartóki modell szerint átfogó minőségben. De Tamásinak volt is miből bőven merítenie: a székely hitvilág és népművészet, a híres székely humor, a szabadságszeretet virtusa, a kozmikus látásmód – mind „tisza forrást” jelentett számára. Amikor Németh László – aki „világirodalmi költőnek”, „székely Homérosznak” nevezte őt – ellátogatott hozzá Farkaslakára, meglepődve fedezte fel, hogy milyen szerencsés ez az író, hiszen „helyett a faluja dolgozott, s a népe lelkét színesre verő évszázadok”; „amit a költészet színének hittem, élet volt, amit góbéságban agyafúrt túlzásnak: közbeszéd”. És Féja Géza – aki pedig monográfiát írt róla – szintén megállapítja, hogy Tamási „a folklór utolsó irodalmi nagykövete”. De Illyés Gyula szerint is európaián, „Garcia Lorcához mérhetően fejezte ki egy nép életérzését”; Szabó Zoltán szavaival pedig: „nép-író-mű-ember töretlen és hibátlan egysége” tette őt rendkívüli jelenséggé.

A népiség Tamási számára: egyetemes világszemlélet és szilárd értéktudat. „A nép úgy élt és úgy él – abban az ősi kapcsolatban a természettel és általában a világgal –, ahogy az Isten állítólag sok körültekintéssel teremtette az embert”; a nép élete tehát „gazdag és széles, Isten és a csillagok éppen úgy élnek benne, mint a valóságos lények. A népi író éppen ezért csak egyetemes arcú műveket bír alkotni” – vallotta, s hogy az eluralkodó anyagiasság ellenében ez az egészséges világnézet képes helyreállítani a lélek lélegését. Mert „egyedül a lélek tesz emberré minket”, amely betegségre nyomorodik, ha megbomlik benne a szerves egyensúly a három legfőbb tényező: „az Isten, a természet és a társadalom”, „az ember, a föld, melyen az ember él, és az Isten” között. Az „anyagi javak mohó megszerzésében és az anyagi hatalom féktelen vágyában” tobzódik a gátlástalan szabadverseny, amely mellőzi az igazságot, az emberséget és az erkölcs szabályait, az Istent és a természetet kiűzi a lélekből, s nyomában önzés, háborúskodás tenyészik; a „színes és erkölcsös egyéniség helyébe a tömegember lép”. Ezzel szemben „egy faluról származott ember, aki nem vesztette el a földdel való szerves kapcsolat érzését, sohasem lehet annyira lelke aljáig romlott, mint az ellentétes embertípus”. Ezért a népiség programos társadalom- és

nemzetpolitikai célkitűzés is: a nemzetfenntartó parasztság, az alullévők demokratikus felemelése, a népi erők középpontba helyezése, rájuk épített társadalmi berendezkedés, szociális igazságtétel, a néphez hű középosztály, értelmiség és vezető réteg kiválasztódása, nyelvi és kulturális nemzetegység, önálló, független ország, nemes és emelkedett keresztényi értékrend. A legfőbb három „eszményi jel alatt”, melyek összefoglalva: „a keresztény erkölcs, a nemzeti gondolat és a szociális igazság”. Az egyetemes magyar szellem sokszínűségéhez értékgazdagító színezettel járul hozzá egy-egy része, így a székely és az erdélyi lélek is. „Nemzeti eszme tehát a népiség?” – szól az író kérdése, s a válasz: „Igen, mert derűs és egészséges magyart akar; ilyen magyarokból igazságos társadalmat; és a társadalom fölé nemzetet, melyet minden magyar a magáénak érezhet, mint a csillagos eget.” Az ilyen nemzet pedig lelkében szétszakíthatatlan, önazonosságában széttörhetetlen; „a magyarság a lényeg, az állam és a hatalom csak eszköz”. „Vallom és hirdetem, és mindig hirdetni fogom, hogy az országhatárok felett van egy lelki és szellemi egység, egy erkölcsi közösség, amely a világon szétszórtan élő magyarokat egybekapcsolja és lelki impériumban egyesíti”; „mert minden nép elvész, amely magát elveszti” – hangzanak a magyar megmaradás, a sorsigazság és a sorsvállalás üzenetének örökérvényű hitvalló igéi.

Mindezt Tamási Áron a közélet színterein, a magyar élet reneszánszáért küzdő reformmozgalmak élén is aktívan képviselte. Alapította ő is az Erdélyi Helikon írói munkaközösségét, bátorította a „cselekvő erdélyi ifjúságot”, s elnöke volt Marosvásárhelyen a nevezetes 1937-es Vásárhelyi Találkozóznak (a '43-as szárszói konferenciához hasonló tanácskozásnak), amely a kisebbségi magyarság összefogását sürgette, s kimondta, hogy ha „a román pártok és uralkodó osztály” „világnézeti különbség nélkül egyaránt részt vesz a mi népünk sanyargatásában, akkor nekünk is egyetemesen s világnézeti különbség nélkül kell védekeznünk”; s ezért a sajtó is álljon nemzeti önvédelmi céljaink (és ne idegen érdekek) szolgálatába, s „ne csak magyarul íródjék, hanem tükrözze is ennek a magyarságnak érzelmi és gondolatvilágát”. S ott tevékenykedett Tamási a Bartha Miklós Társaság, Bajcsy-Zsilinszkyék, az Új Szellemi Front, a Márciusi Front, a Nemzeti Parasztpárt, a *Válasz*, a *Kelet Népe* és más fórumok vonzás- és mozgásterében – Móricz, Németh, Illyés, Féja, Szabó Lőrinc, Sinka és mind a többiek társaságában. Rá jellemző éles szemmel és humoros-kedélyes szeretettel így festi le őket *Vadrózsa ága* című visszaemlékezésében: „Aznap este a Németh László prédikátori mondatai kísérték az ágyba, s az Illés Endre virágtermő vonalai mellett aludtam el. Az értelem és a kedély számára egyaránt jó biztatás volt ahhoz, hogy másnap uzsonna tájban elmenjek a Centrál kávéházba, ahol bozótba gyűlve szoktak uzsonnázni a kortárs írók.

Elmenvén tehát a Centrálba, ott találtam Kodolányi Jánost, kinek a tehetsége szikrázott, és az esze mindenkit megorotvált. S ott találtam Féja Gézát is, a Dózsa tisztelendő alvezérét. És ott ült a bozót közepén Illyés Gyula, a besenyő ivadék, akinek hiúszseme mindig és mindenütt azt figyelte, hogy miképpen lehetne megtartani ezt az országot, melyet Árpád hiúszszemekkel szerzett nekünk. Illyés mellett Szabó Lőrinc, a műveltsége köpenye alól bírálgatott mindenkit. Ott zajgott Szabó Pál, mint egy bihari úrverő hajdú, s Veres Péter, a hortobágyi gyalogcsikós Jehova. Ott mozgolódott egy széken, mint egy csattogó lobogó, Erdélyi József; ott feszült mozdulatlanul Kovács Imre, a néma forradalom kovácsa; Erdei Ferenc, mint egy tűzok a futóhomokban; és Szabó Zoltán, a cifra nyomorúság irtója; valamint Sárközi György, a hadrend halk vezére.”

Mivel Tamási szerint kisebbségi sorban, „idegen uralom alatt élni az ember meggyalázásának egyik neme”, s „emberi művelődés és az ősök ezeréves véráldozata árán örök magyar föld Erdély”, ezért 1940-ben lelkesen fogadta Észak-Erdély visszacsatolását Magyarországhoz, mondván: „az igazságot is meg lehet szokni”. Miközben fájalta a „teljes ünnep” elmaradását, a Bethlen Gábor-i egységes Erdély „kettőbe vágását”. „Gond és reménység” közepette – az erdélyi sajátosságokat az összmagyarságon belül is féltve – várta aztán a háború végét, feladatul tűzve ki, hogy „a Magyar Szent Korona országát helyreállítsuk és minden ellenséggel szemben megvédjük”, s hogy „ebben a helyreállított magyar hazában, majd a háború után, igazságos rendet teremtsünk”. Ehelyett azonban totális vereség, idegen (szovjet) megszállás, újabb trianonista országcsonkítás, gyarmati kiszolgáltatottság, nemzetgyilkos diktatúra következett. Tamásinak ’44-ben Erdélyből menekülnie kellett, Budapesten telepedett le, s a mégis bizakodó kezdeti rövid koalíciós időben még tiszteletbeli országgyűlési tag is lett, sőt – parasztpárti javaslatra – esetleges minisztersége is szóba került. ’48–49-től azután csaknem fél évtizedre elnémították, kiszorították az irodalmi életből, s itt is – mint Romániában, ahol könyvei szintén nem jelenhettek meg (ott évtizedekig, a hatvanas évek végéig) – a „nacionalizmus” és a „miszticizmus” vádjával bélyegezték meg és taszították tényleges nyomorba; szülőhazájába sem utazhatott egy bő évtizedig.

1956 reményteli pillanataiban azonban újra a közügyek élére állt. Veres Péter elnöksége mellett az Írószövetség társelnöke lett, képviselte az írókat a Magyar Értelmiségiek Forradalmi Tanácsában, szervezkedett az újraalakuló Parasztpárt körül is, sőt ismét (és megint Illyés javaslatára) felvetődött, hogy legyen miniszter Nagy Imre kormányában. Október 26-án a rádióban felolvasta *Magyar Fohász* című írását, amely a hagyományainkat „elferdítő”, a természetünket „gúzsba kötő”, hamis és igaztalan korszak után a magunk

emberi és nemzeti formái szerinti élet igényét hangoztatja, „a társadalmi demokrácia és a nemzeti függetlenség” követelményét: „Ezt a formát, kormányzás dolgában, egy nemzeti kormány tudná a nép akaratával megtölteni; a művelődés szellemével pedig a magyar léleknek azok a mesterei, akik az elmúlt évtized alatt is a nép hűségében éltek.” „Az idők gyógyító lázában él a magyar”, s méltó életünkért „a történelemhez fohászokodunk” – fogalmazódik e kiáltványban, amely november 2-án, az Irodalmi Újságnak abban a korszakos jelentőségű forradalmi számában jelent meg, amelyben többek között Németh László esszéje, az *Emelkedő nemzet*, Illyés Gyula poémája, az *Egy mondat a zarnokságról* vagy Tamási Lajos költeménye, a *Piros a vér a pesti utcán*. Az ugyancsak november 2-án (Féja Géza főszerkesztő megjelölésével) napvilágot látott Új Magyarországnak – „A Petőfi Párt (Nemzeti Parasztpárt) Napilapja”-ban – pedig (Németh László, Sinka István, Veres Péter, Püski Sándor, Farkas Ferenc, Kovács Béla és mások megnyilatkozásai mellett), *Tiszta beszéd* című deklarációjában, szintén leszögezi, hogy az egyégy forrasztó “nemzeti forradalom történelmi igazsága” mellett kötelezte el magát.

A szabadságharc vérbe fojtása, a szovjet invázió aztán természetesen őt is mélységesen megrázta. November 4-én reggel a rádióban hallotta – Háy Gyula hangján – az írók segélykiáltását: „Itt a Magyar Írók Szövetsége. A világ minden írójához, tudósához, minden írószövetségéhez, akadémiájához, tudományos egyesületéhez, a szellemi élet vezetőihez fordulunk segítségért. (...) Segítsetek Magyarországon! Segítsetek a magyar népen! Segítsetek a magyar írókon, munkásokon, paraszton, értelmiségi dolgozókon! Segítsetek! Segítsetek! Segítsetek!” Naplójában kétségbeesetten és megrendítő közelképekben örökíti meg a szörnyű időket, ahogyan az oroszok „mindent megszállnak” és eltipornak, és mindenütt iszonytató a látvány: férfiak, fiatalok, nyolc-tizenkét éves gyermekek holtteste az utcákon, síró özvegyek, árvák, egy halott diákot nemzeti zászlóval, virággal borítanak be, véres sapkáját körülhordozzák a városban; egy „anya gyermekét vezette, másikat az ölében. Férje meghalt a szabadságharc alatt. Észbontóan kiabált, hogy elvesztette férjét, öljk meg hát őket is. A tankok elé állt, elgázolták.” (S egy csúfondáros jelenet: „Mondják, hogy a Keleti pályaudvarnál egy táblát kötöttek a kutya nyakába. A táblán: 'Nekünk sem kell a kormány.' A rendőrök /karhatalmiak/ üldözték a táblák miatt a kutyákat.”) Közben társaival együtt egyfolytában gyűlesezik, tankoktól körülvéve is szervezi az értelmiségiek, nemzeti politikusok ellenálló utóvédharcát, írói küldöttség tagjaként részt vesz az indiai nagykövettel folytatott tárgyaláson, bízva annak közvetítő szerepében, egy szintén közvetítő szerepű (mert vitathatatlan erkölcsű személyiségekből álló) Nemzeti Főtanács felállítását tervezgetik, próbálják letartóztatott társaik szabadon bocsátását elérni. December 2-án

megfogalmazza a *Gond és Hitvallás* szövegét, amely hitet tesz a legázolt forradalom összes szentnek tartott eszménye mellett, s ezt az Írószövetség 28-án közakarattal a saját hivatalos elvi proklamációjává emeli. Szétküldik a sajtónak is, de a bosszúszomjas megtorlások légkörében már nem kerülhet nyilvánosságra; évtizedekig csak kéziratban másolva terjed. Tamási mindvégig hű marad ennek szellemiségéhez, történelmi távlatú erkölcsi és eszmei álláspontként védi és vállalja akkor is, amikor 1957 folyamán többször vattatják és felelősségre vonják ez ügyben is a rendőrségen, a hírhedt Gyorskocsi utcában – és ellenállást szító, „káros nacionalista és szovjetellenes” tartalmúnak ítélik a nyilatkozatot, amely így kezdődik: „Egy ezredév alatt sok zivatar verte nemzetünket, de a zivatarok borújában is két fény mindig hű maradt hozzá. Az egyik a nemzet csillaga, mely vészek idején is áttört fényével a homályon, a másik pedig virrasztó költőink fáklafénye, mely a magyarság számára ma is tanítás”. Majd azt ecseteli, hogy hogyan állunk itt „az októberi szabadságharc véres halmán, melyet egy nép reménye ostromolt”, egy népé, amely idegen és zsarnoki kényszer alatt szenvedett, történelmi sebei kiújulván, s a nemzeti függetlensége elveszvéen; s igaztalan sorsában hogyan vágyódott, áhítozott gyógyulni és nemzetté lenni. „A nemzeti függetlenség és a társadalmi rend demokratikus felépítése”: ez a magyarság vágya – szól a Petőfiék forradalmára is utaló összegzés, majd végül így a közös fogadalom: „Hűséget fogadunk a zászló előtt, mely jelezte nekünk, hogy a nép forradalmi egységéből a nemzet újjászületett. Ebben a hűségben hitvallásunk alapján gondozni és védeni fogjuk a magyarság szellemét. Erkölcs legyen a munkánk talpköve, műveinkben pedig találjon értelmet és formát a nép alkotóereje, az emberség és eszméivel a kor. Egyedül így leszünk méltók a nagy elődökhöz, és egyedül így válhatunk a későbbi nemzedékek érdemes őseivé.”

A többiekkel együtt Tamási is betartotta ígéretét. Példává és tanítássá lett. Igaza volt és van abban is, hogy aki „embernek hitvány, magyarnak nem alkalmas”. Sütő András szavaival: „Tamási Áron minden idők legnagyobb magyar íróinak nem túl népes csoportjában foglalta el végleges helyét”; s „ha boldoggá avatná őt a római pápa, csodatételeinek igazolói, az olvasók, jelentkeznének számosan”. Mert a magyar irodalom tüneményszerű prózaköltője, az „otthonteremtés író-szószólója”, Tamási Áron – Czine Mihály szerint is – hőseivel is azt példázza, hogy miként „kell élni minden időben, még a setétségben is sugarasan, csillagosan”. Hittel a harcban és reménnyel a bajban.

Kérem, hogy méltó emlékezéssel és ünnepléssel fogadjuk ezt a szobrot nemzeti örökségünk legnemesebb értékei közé.

BERTHA ZOLTÁN

BEAVATÁS, AVAGY A SZINTÁTTÖRÉS ÉLMÉNYE HAMVAS BÉLÁNÁL*

A szintáttörés (la rottura del livello) kifejezés Julius Evola révén került a köztudatba. Guenon tanítványaként ő volt az a tradicionalista, aki a tan gyakorlati részét dolgozta ki. Tanulmányom *A hatalom jógája, a Hermetikus tradíció, A szexus metafizikája* és a *Tigrislovaglás* című munkákba foglalt konceptuális modellen alapszik.

Sommásan a metafizikát két részre bonthatjuk: teoretikusra, ami alatt a princípium és a jelenségvilág viszonyát értjük, az ember helyét ebben a világban (a metafizikát nevezhetjük univerzális ortodoxiának); ezt a részt René Guenon végletes rigorozitással fejtette ki. A doktrína gyakorlati részét, vagyis a konkrét szituációra való alkalmazását, a szellemi-metafizikai realizáció mikéntjét Evola tette világossá.

Nyilvánvaló, hogy a metafizika nem veszti érvényét, ha konkrét, individuális szinten nem kerül alkalmazásra. A mindenség szerkezete ettől semmit sem változik, az ember viszont, aki nem lép a szellemi realizáció útjára, szegényebbé válik.

Az átlagos szellemi nivójú ember a metafizikai realitással szembesülve arra törekszik, hogy szerény, behatárolt szintjét alárendelje a spirituálisnak. A metafizikai realizáció problémaköre ezen a ponton kezdődik. A metafizika gyakorlati része szorosan összefügg a beavatással (iniciáció). A beavatás valójában a metafizika személyes szinten való átélése. Ahhoz viszont, hogy a metafizika számára érdekesek legyünk, erőfeszítéseket kell tennünk, egészen sajátos módon kell az életünket leélnünk.

Az elmélet mindent az isteni, ontológiai létszint szempontjából láttat. Az ontogenezis felülről lefelé írja le a megnyilvánulás mikéntjét, szerkezetét. A beavatás ellenkező irányú folyamat. Nem a transzcendens Istenségtől vagy a principális szintektől veszi kezdetét, hanem a tapasztalati lét tér-idő kontinuum zártságától elrugaszkodva irányul a metafizika felé. (Hamvas Béla Pál apostol *metanoia* kifejezését szokta használni, ami visszatérést, -fordulást, megtérést jelent, de a héber *tesuvah* szó értelme is ugyanez.) Evola szerint a beavatás, a realizáció alapja szintáttörés. A beavatás par excellence szintáttörés.

* Vázlat egy nagyobb terjedelmű tanulmányhoz (K. G.)

Kísérletek a szint meghatározására, az ontológiai gyanú

Egzisztenciánkat, amelyben elmerülünk, felöleli múltunkat és jelenünket, létünk minden aspektusát (álmainkat, bensőnket, de a külvilágot is), mindazt, ami frontálisan, *alles in allem* (minden mindenben) hat ránk, nos, ezt a totalitást szferikusan, azaz gömbként képzelhetjük el. A szintát-törés mibenlétének megértéséhez egyfajta előbeavatásban kell részesül-nünk. A szint (livello) megértése, érzékelése csak akkor történhet, ha az említett szferikus létünket mintegy összezárjuk, lepréseljük, síkká, koronggá zsugorítjuk. Mindezt azért tesszük, hogy a totalitásként felfogott realitást ne *mindenként* érzékeljük, hanem tágabb kontextus szegmenseként, egyfajta *ontológikus korongként*.

A *szint* érzékelését sok helyütt úgy jellemzik, mint ami együtt jár a realitás valóságát érintő, gyötrő kétellyel. Legegyszerűbb formájában ez az a sejtelem, miszerint becsapnak bennünket: a politikusok, a feleségünk, a barátaink, a beosztottjaink, a főnökeink, az újságírók, a bemondók; nagyobb léptékben: a társadalmi intézmények, a kisebbségek stb. Hamvas Bélánál az ontológiai gyanú a következőképpen jelenik meg: „*A dolog ott kezdett félelmetessé válni, hogy tapodtat sem voltam hajlandó engedni annak a bűdös mosléknak, amellyel naponta és minden óra minden percében, főként az iskolában mosdattak, s amelyet oly előszeretettel az élet realitásának neveztek. Úgy vettem észre, hogy a serdülő gyermek ennek a visszafelé való keresztelésnek túl könnyen és túl gyorsan enged. (...) Soha senkinek sem hittem el, hogy ez a mocsok a realitás*”.*

Az evolui modell szerint a baljós, már-már a paranoiát idéző gyanú az előbeavatás első impulzusa. A beavatás során ez a gyanú szélsőséges formát ölt, a becsapottság érzése, a kétség mindenre kiterjed: fizikai valónkra, gondolatainkra, érzéseinkre. Mintha minden, amivel a világban dolgunk van, egy mindenre kiterjedő ámitás, csalás eredménye volna. „*Realitás volt nekik az ég minden csillagával, amely tulajdonképpen egy kozmikus sarlatán vurstliparádéja, realitás az emberi test, amely egy ügyefogyott kontár baklövése, a női szépség, amely a dúvadak léprepcsalása, a szerelem, amely kutyakomédia. (...) Bennem akkor különös gyanú ébredt. Azt gondoltam, hogy hátha mégis az a valóság, ami gyermekkoromban és a művészetben, az Isten közelében tartózkodó emberben él? Hátha az emberek mind valamely hallatlan világtévedés áldozata?*”***

* Hamvas Béla: *Silentium*. Titkos jegyzőköny v. Unicornis, Medio Kiadó, 139.o.

** U. o. 140. o.

A szintáttörést a teológia gnosztikus változatai írják le, azok, amelyek két teremtésről beszélnek. E doktrínák feltehetően a szintáttörés racionalizációja alapján keletkeztek. Egy biztos: a szint érzékelése révén sejtésünk támad arról, hogy az a világ, amit minden térbeli és időbeli vonatkozásában, minden ontológiai vonatásával egyetlennek és kizárólagosnak tudunk, nem az egyetlen. Megsejtünk egy olyan szférát, amely nem csupán egy bizonyos részletében különbözik a világunktól, hanem teljes egészében. A metafizika eme dualisztikus megélése teljes lényünket érintő iniciatikus komplexum, megrázó felismerése annak, hogy ahol nincs és nem is lehet semmi, megjelenik egy teljesen új realitás, amely a szokványos appercepciókkal, világunkkal nincs semmilyen vonatkozásban.

Miután végleg tudatosult, hogy a totalitásként felfogott realitás csupán szűk szelete a létnek, sejteni kezdjük létünk alternatíváját. Felismerésünk egyszermind szakítás megszokott világunkkal, amely ezentúl már nem „minden”, hanem csak egy a „lehetséges teremtések” közül. Ittlétünk (a heideggeri Dasein) megmutatja határait, korlátait, kizárólagossága alaptalan fikcióként lepleződik le. A szintáttörés búcsú a totalitástól, amely már nem *minden*, csak egy szint. Természetesen nem valamiféle eltávolodásról beszélünk, hiszen ez lehetetlen; a lét szövetében, amely áthat bennünket, támad repedés (rottura). Ez az a pillanat, amit a gnosztikusok második teremtésnek neveznek, és amelynek során az ittléttől radikálisan különböző felismeri önmagát. A szintáttörésnek ez az élménye az ember új ontológiai bázisává válik.

A halál motívuma, a szintáttörés alanya

Tradicionalista szempontból az embernek a *Káli yuga* végső pillanataig megmarad az a rendeltetése, hogy „Égtől elzárt világát egy függőleges tengely mentén felfelé áttörje, önnön emberi minőségeit a primordialisba visszavezesse”. A neofita *„legvégső lehetőségeinek egyre intenzívebb megtapasztalását nyújtó beavatások hierarchikus rend alapján tagozódnak egymás fölé, a létezés és létezésnélküliség egyre univerzálisabb birodalmait teszik megragadhatóvá”** – hangsúlyozza Németh Róbert. Az emberi természet ilyen iniciatikus átalakulása elválaszthatatlan egyfajta *haláltapasztalástól*, amire a hagyomány minden áramlata figyelmeztet, így például Mester Eckhart is megerősíti: „egyedül az nyerheti el Isten országát, aki tökéletesen halott”. Erről Hamvas a következőképpen vall:

*Tradíció évkönyv 2000. Kvintesszencia Kiadó, 89. o .

„A szüntelen halál atmoszférájában hét év telt el. Fölöttem olyan fenyegetéssel, hogy rémületemben évszázadokat tettem meg hetek alatt, és milliőket egy év alatt. Végül az összeroppanás következett. A halál nem nyúlt értem, s ezért itt vagyok. Amióta az élet megszokhatatlan idegenszerűsége bennem tudatosra lett, még gondtalanabb lettem, hiszen olyan időbe kerültem, amelyet egyáltalán nem éreztem a magaménak. Eredetileg ez már nem járt nekem. Már csak úgy van itt, mint még egy fogás az ebéd után, amely az étlapon nem szerepelt. Még sokkal kevésbé járandóság, mint azelőtt volt, amikor néha mégis megtörtént, hogy követeléseim voltak és igényeket támasztottam. E pillanattól életem mágikus mirákulumszerűsége soha nem szűnt meg. Közhely, hogy a beavatási folyamat, különösen kezdeti szakaszában mindig felfokozott válsággal jár együtt, mivel a „tudati természetű lét alanyát hordozó feltételek gyökeres átrendeződése” történik meg. Mindez Hamvas szövegeiben eminensen nyilvánul meg: „A halál közelségétől átizzott entuziazmus az, amit éberségnek szeretnék nevezni. Nem odaragadni semmihez, ami mellékes és fölösleges, főként semmihez, ami birtok és tulajdon, ami érdem és erény, fensőbbrendűség és kiválóság, alkalom és ok a kevélységre és hiúságra, semmi többtudás és fontoskodás és koravénség, semmiféle titkos raktár és rejtkehely, dugdosott kincsek, takarékkönyv, életbiztosítás és élelmiszerraktár. Az embernek minél többje van, annál szegényebb. A szannjászinnak mámorán kívül semmije sincs. Ez most az utolsó arc. A legutolsó? Nem tudom. Az entuziazmus, amellyel a küszöbön át lehet lépni s a lélek kiteljesedését egész nagyszerűségében át lehet élni”.***

A folyamat során az emberi individuumot meghatározó körülmények átfomálódnak, valamint leválnak az átélés alanyáról, a beavatott kiemelkedik a személyes sors köréből, a beavatási szertartásokban dramatizáltan megjelenített akcióval átveszi a hatalmat az „egyéniiségét” kialakító erők felett. Ezt az *irányváltást*, a tradíciók „külsőről” a „belsőre”, „perifériáról” a „centrumba”, a múlandóságból az állandóba való áthelyeződéssel írják le.

*„Az én esetemben is, mint másban, minden attól függ, hajlandó vagyok-e feláldozni valamit valamiért, ami több. Ennek a mámornak köszönhetem, hogy megtaláltam életemben a primordiális logoszt. Első és örök nevemet, talán azt, amelyben a küszöb átlépésekor szólítani fognak”.****

* Hamvas Béla: *Silentium*. Titkos jegyzőkönyv. Unicornis, Medio Kiadó, 130.o.

** U. o. 132. o.

*** U. o. 157. o.

A hasonmás

Az iniciatikus processzussal hozható összefüggésbe a hiányzó, illetve az aszimmetrikusan viselkedő tükörkép. Ezt a jelenséget Gustav Meyrink *A nyugati ablak angyala* című regényében írja le. Az egyik jelenetben a főhős lelkiismeret-furdalástól indítva a tükörképét ostorozza, s egy idő után azt veszi észre, hogy tükörbéli mása védekezésre emeli a karját. Meyrink regényhőse ekkor érkezik iniciatikus sorsfordulójához.

A klasszikus példa a személy megkettőződése, melynek folytán az ember tulajdon másával szembesül. Mindez természetesen előfordulhat súlyos elmebaj, illetve kábítószeres használata esetén is. A hasonmásunkkal való találkozás, még ha álmunkban történik is, minden esetben megrendítő élmény.

A saját énünkkel való találkozást a kabalista tradíció a következő történettel illusztrálja: Három rabbi vándorútra indul, az út során kettő közülük odavész, amikor egy hídon iszonyatos szörnyel kerülnek szembe; a harmadik rabbi magára ismer a lényben és megmenekül. A hasonmás motívuma, vagy kiterjesztve az ikrek motívuma a hitregékben, a folklórban szorosán összefügg a szintáttöréssel, az esemény ugyanis tudatosítja a valóság kettős szerkezetét. A legdrámaibb, legszorongatóbb az egészben talán az, hogy nem tudható, melyik én azonos önmagunkkal, melyik az én, és melyik a másik. *„Olyasvalamit látok, ami idegenszerű és félelmetes, s amelynek különös módon vagyok tanúja, nézője és cselekvője. Olyan módon, hogy amikor nézem, cselekszem is, és tudom is, és ítélek is, és vagyok. De reám visszanéz, engem cselekszik, engem tud, engem ítél, engem van. (...) Nem saját tudatomban látom magam, hanem az ő szemében, és én csak tükör vagyok, amelyben látom, amint ő cselekszik engem, és gondol engem, és ítél fölöttem.”**

A szokványos ittlét (Dasein) teljesen idegen realitás szögéből hasad, alapjában rengetve meg a hétköznapi tudatot. Ez az oka a mindent felülmúló rettenetnek. *„A mester azt mondta, hogy igazi lényem üvegkoporsóban van. Mindent lát, hall, tud, de üvegen keresztül. Nem volt erőm a koporsót betörni. Ő betörte. Tél végi éjszaka volt. Egyedül laktam a hegyoldalon. Akkor tudtam meg, hogy mi a különbség a halál és a megsemmisülés között. Egész éjjel a nihil előterében lebegtem, felhőszürke, tetőtlen és feneketlen szakadékban. Imádkoztam és könyörögtem, minden tanult és olvasott varázslatot felidéztem. Semmi sem használt, és senki sem felelt. Másnap azt kérdezték: halálfélelmed van? Mondom, nem, nem*

* Hamvas Béla: Silentium. Titkos jegyzőkönyv. Unicornis, Medio Kiadó, 156.o.

a haláltól, a megsemmisüléstől félek. Dideregtem. A Mester nagyszerűen viselkedett. Ahelyett, hogy vigasztalt volna, még nagyobbát sújtott rám. Öngyilkos lettem volna, ha ezt a kiutat meghagytá volna. De ezt is elvette. El akartam égetni a műveimet, de a Mester fitymálva mondta: ez az öngyilkosságnak csak másik faja. Nem lehetett elbűjni.”*

A tibeti hagyományra utalva Hamvas a hasonmását kilkhornak nevezi, amit azért épített, hogy a realitás ellen védekezzen. „A Mester a bálványt szétzúzta. Én azonban már annyira összenőttem vele, hogy csaknem én is vele pusztultam. (...) Álomban láttam kilkhorom arcát. Vörös férfiarc volt, zöld szemekkel. Soha olyan megkínzott, olyan összeszorított fogakkal önmagába tíz körmével kapaszkodó arcot nem láttam. Ezelős örült volt, de titkát nem ismertem meg. Valószínűleg rettenetesen szenvedett, de nem tudta, miért. Majd a lábadozás következett. Nagyon lassan gyógyultam. Olyan érzékeny voltam, hogy a világ pusztá jelenléte fájt. Tetőtől talpig seb voltam, de már tiszta és egészséges seb. A melankólia nyomtalanul eltűnt. Különös, egyre növekvő világosság támadt bennem. Abban az időben, amikor műveimet akartam elégetni, azt álmodtam, hogy sötét, Rembrandt-fallal állottam szemben. A fal előtt állt Jézus, úgy, ahogy soha és sehol sem láttam. Elképzelhetetlenül erőteljes alakban, olyan csontokkal és izmokkal, hogy az első pillanatra fel sem ismertem. Csak aztán értettem meg, hogy ez Jézus logoszalakja. A létezés legnagyobb hatalma. Kezében könyv volt és azt nékem nyújtotta. Az irtózatosan meggyötört lélek kinjában kiizzadja magából az áldott tudás legelső cseppjét.”**

A Hamvas által oly sokszor és szívesen használt metanoia kifejezés visszatérést jelent. A visszatérő (beavatott) annyival több, mint a soha el nem szakadó, hogy megtanulta, milyen az, amikor az ember a „külső sötétségben él” – mondja Bódhi Viktor. A modern kor ilyen külső sötétség. Az ember, aki ma számít, a modernségen maradéktalanul túl van.

KOVÁCS GÁBOR

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Hamvas Béla: *Silentium*. Titkos jegyzőkönyv. Unicornis. Medio Kiadó.
2. Hamvas Béla: *Scietia Sacra*. Medio Kiadó.
3. *Tradicció évkönyv 2000*. Kvintesszencia Kiadó.
4. Julius Evola: *The Yoga of the power: Inner Traditions*, Roeshester.
5. Julius Evola: *A szexus metafizikája*. Kivintesszencia Kiadó.
6. René Guenon: *Általános bevezetés a hindu doktrínák tanulmányozásához*. Kvintesszencia Kiadó.
7. Martin Heidegger: *Lét és Idő*. Gondolat Kiadó.

* U. o. 148. o.

** Hamvas Béla: *Silentium*. Titkos jegyzőkönyv. Unicornis, Medio Kiadó, 150.o.

NÉVADÁSI SAJÁTÓSÁGOK AZ IRODALMI MŰVEKBEN

A szépirodalmi alkotásokban előforduló nevek általában felkeltik az olvasók érdeklődését, akik arra kíváncsiak, milyen okok készítették a szerzőt egy-egy név használatára.

A név, megnevezés és megszólítás funkciója művenként változhat, de ugyanazt a célt szolgálja, mégpedig a valóság látszatának megteremtését a témául választott események előadásakor, illetve a szereplők jellemzését.

Történelmi tárgyú regényben, elbeszélésben vagy költeményben a főszereplők közismert neve eleve adott, de a mellékszereplőket az írói képzelet alkotja és látja el névvel.

Az író törekvése nyilvánvaló: hőse és annak neve összhangban legyen egymással. A nevek egyszersmind a környezetet és a kor hangulatát is tükrözik. Úgynevezett „átlagemberek” esetében az író kifejezetten hétköznapi neveket használ: más nevet kap egy munkás, másat – például – egy főúr.

Az átlagemberek nevét legtöbbször csak a nagyszülőikig tartja számon az utódok emlékezete, a nagy költők, írók teremtette alakok neve pedig – bár a művészi képzelet alkotásai – ma is közismertek. Mi több, az irodalmi művek “költött” alakjai sokszor elevebb, színesebb képzeteket keltenek bennünk, mint megalkotójuk neve. A ritka kivételek egyike Petőfi, mert az ő élete annyira regényes és színes, hogy fölveszi a versenyt az irodalmi alakokkal.

A kérdés jogos: mi az irodalmi névadás sikerének titka?

Az irodalom és az élet hatása kölcsönös, hiszen az írók gondosan tanulmányozzák az élő névanyagot, abból válogatnak, vagy annak elemeit alakítják át saját művészi ízlésüknek megfelelően; az élet viszont gyakran az irodalomból merít, amire számos, létezését és elterjedését egy-egy írónak köszönhető keresztnévünk szolgál bizonyítékkal. Közismert, hogy az Etelka és Jolánka Dugonics, a Hajna, Csilla és Tünde Vörösmarty, a Tihamér Kisfaludy, az Attila, Csaba, Ildikó és Gyöngyvér nevek Arany János leleményei.

A névadási szakirodalom először is a név fogalmát tisztázza. A legértetetőbben Bencze Ildikó írja le: „A nevet magával az emberrel azonosítani semmivel sem jelent kevesebbet, mint kijelenteni: a név maga a lélek!”¹

Balla Károly a név megfogalmazásának társadalmi jellegét hangsúlyozza. Szerinte a nevünk attól kezdve, hogy megkapjuk, életünk egyik legfontosabb részévé válik, s egész életünkön elkísér minket mindenhová.² A nevek önmagukért beszélnek, ezért is hatalmas, végtelen úr a név: magába zár egy egész embert, s ilyenformán egy egész világot.

¹ Bencze Ildikó: Név-lélek-világ/A nevekről. Osiris Kiadó, Bp., 2003, 19. o.

² Balla Károly: Névvelő/A nevekről. Osiris Kiadó, Bp., 2003, 31. o.

A név funkciójáról Faragó Eszter úgy vélekedik, hogy az eredeti funkció az volt (ma is az), hogy az embert azonosítsa és egyben a többi embertől megkülönböztesse.³ A név mesél egy korról, szokásokról, emberekről, jellemzi a nevek adóját és viselőjét; egyszerre emlékezik és emlékeztet.

A névadás magyar szakirodalmának úttörője Kovalovszky Miklós. Szerinte az irodalmi művekben a szereplők neve egyszerre utal a korra, viselőjük társadalmi helyzetére és jellemére egyaránt.⁴ Ezért kijelenthető: a neveknek hangulatuk van, ami nagyon fontos egy-egy hős megítélésében. A névválasztáson akár a mű sikere vagy kudarca is múlhat. Erre utal Kálmán Béla, aki az írókat két szélsőségtől óvja. Szerinte a szerzőket egyik oldalról a laposság, másrészt a keresettség, a valódi emberábrázolástól való elrugaszkodás veszélye fenyegeti.⁵

J. Soltész Katalin úgy véli, hogy irodalmi nevek esetében a névkutatás hagyományos módszerei nem válnak be.⁶ A neveket eredetük szerint ez esetben felesleges a hagyományos módszerekkel csoportosítani. A nyelv és a társadalom életének összefüggéseiről ez a látszólag igénytelen kutatási terület (az irodalmi névadás kutatása) még sok érdekes és tanulságos dolgot fog mondani a kutatóknak és érdeklődőknek egyaránt. Ezt a vonalat kutatva jutott el Barla Gyula az irodalmi névadás és mű kapcsolatának rész-egész viszonyában való tanulmányozásához. Szerinte a név nemcsak identifikáló, azonosító eszköz, hanem – ha másodlagosan is – szélesebb hírértékű.⁷

Napjainkban Petőfi névhasználatával Kerényi Ferenc foglalkozik. Felhívja a figyelmet arra, hogy a névanyag Petőfi számos művében fontos szerephez jut. Van, amikor a szokatlanság jellemzi (*Okatootáia*, 1847), máskor életutat foglal egybe (*Sári néni*, 1847). Dramaturgiai szerep jut a névváltoztatásnak *Kukorica Jancsi–János vitéz* esetében (*János vitéz*, 1844).⁸ Kerényi Kovalovszkyval egyetértésben vallja, hogy a beszélő nevek felbukkanása *A helység kalapácsához* köthető.

Kunszery Gyula arra mutat rá, hogy a szóban forgó Petőfi-műben felsorakoztatott nevek hűen érzékeltetik viselőjük jellemét és a mű eposzparódia voltát.⁹

Nézzük, milyen, a névadásra vonatkozó konkrét kérdések merülnek fel Petőfi Sándor *A helység kalapácsa* című műve kapcsán: 1. Mi állhatott a hősök névválasztásának hátterében; 2. Ki és hogyan szólítja meg a szereplőket; 3. Miért éppen ezeket a „beszélő” neveket használta a szerző?

³ Faragó Eszter: Névéhasználat az Őszövetségben. A nevekről. Osiris Kiadó, Bp., 2003, 34. o.

⁴ Kovalovszky Miklós. Az irodalmi névadás. MNyTK., 34. sz., 60. o.

⁵ Kálmán Béla. A nevek világa. Csokonai Kiadó, Debrecen, 1996, 107. o.

⁶ J. Soltész Katalin. A tulajdonnév funkciója és jelentése. Akadémiai Kiadó, Bp., 1979. – 10. o.

⁷ Barla Gyula. Névtanóra a középiskolában. MNY., 1975, 141. o.

⁸ Kerényi Ferenc: Petőfi Sándor művészi névéhasználatáról. MNy., XCVI, 2000, 76. o.

⁹ Kunszery Gyula. A névadás nyelvészeti szempontjai. NytudÉrt., 70. sz., 355. o.

A vizsgálódás célja egyfajta rendszerezés, melynek során megállapítható, a narrátor és a hősök hogyan szólítják a szereplőket, ill. egymást, s hogy egy-egy szereplőre nézve hány megszólítás, említés található a műben. Az utóbbi kétségtelenül jelzi, a nevek alapján ki mennyire fontos szereplő. A rendszerezésnél figyelembe kell venni minden olyan megszólítást és említést, amely valamilyen módon kapcsolódik egyik vagy másik szereplőhöz. A jelzős szerkezetek ugyanúgy számításba jönnek, mint az egyszerű megszólítások vagy azok többé-kevésbé különböző változata, legyen szó rövidebb, esetleg hosszabb alakról. Ugyanakkor az azonos megnevezés és megszólítás nem vehető külön, hanem egy alakként tárgyalandó.

A helység kalapácsa eposzparódia, vagyis az eposzi műfaj komikus változata.¹⁰ A paródia a pusztán másoláson túlmutató utánzás. Stilisztikai eszközeit felnagyítja, olykor gúnyolódik. Lényeges, hogy a formát és a tartalmat szétválasztja, sőt szembeállítja, ezáltal komikus hatást kelt. A paródiához az eredeti, a kigúnyolt dolgok alapos ismerete szükséges; a jó paródia remek írói bravúr.

A szakirodalom ezt a művet, a reformkorban divatos eposz tárgyául profán témát választ, a magyar eposzparódia csúcspontján tartja. Nem véletlen, hogy saját korában ez az eposzparódia nem volt népszerű, sokkal többen bírálták, mint dicsérték. Illyés Gyula mutatta ki, hogy a korabeli folyóiratok mindegyike negatívan értékelték ezt a művet.¹¹

Az irodalmi neveket, megszólításokat és említéseket vizsgálva *A helység kalapácsában* tizenhárom, a cselekmény bonyolításában ténylegesen részt vevő szereplőt találunk, akik nem kevesebb mint 75 elnevezési módon tűnnek fel, s ez önmagában is Petőfi névadási zsenialitását bizonyítja. A megnevezések sokfélesége olvasmányosabbá teszi az eposzparódiát.

Az elnevezéseket a szerző többször használja, szám szerint 192 esetben. A 13 fontosabb szereplő: *Bagarja, Bíró, Bőgő sánta húzója, Csepű Palkó, Fejenagy, Félszemű cimbalmos, Harangláb, Kancsal hegedűs, Kisbíró, Lágyszívű kántor, Márta, Szemérmetes Erzsók, Tiszteletes*.

A műbeli megjelenés sorrendjében első maga a címszereplő, Fejenagy, akinek 22 megnevezésével összesen 47 esetben találkozunk a történet során. Az elnevezések többsége beszélő név, amelyek tükrözik Fejenagy külső (*széles tenyerű*) és belső (*leleményes eszű*) tulajdonságait. Fejenagy esetében a megszólítások, említések a következők: *koma, kelmed, kend, mester uram, kegyelmed*.

A másik fontos alak Szemérmetes Erzsók, a csárda tulajdonosa, s melleleg az egész harc tárgya. Az ő nevét és személyét hat alakban találjuk meg. Megnevezéseinek többsége belső tulajdonságra (*koronája az asszonyi nemnek*) és cselekedetre (*kezelője a bornak*) utal. A narrátoron kívül a két udvarló (kántor és Fejenagy) említi.

¹⁰ Irodalmi Kislexikon. Szerk. Barta Klára. Diáktéka Kiadó, Békéscsaba, 1994, 90. o.

¹¹ Illyés Gyula: Petőfi Sándor. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1970, 149. o.

A lágyszívű kántor nyolcféle elnevezése húszszor fordul elő. Ő az egyetlen, aki saját magát is említi. Esetében a *haszontalan ember* és a *gyáva* elnevezés szintén a jellemre utal.

Bagarja, aki a történetben a békét képviseli, kilencféle megnevezéssel és említéssel szerepel, összesen huszonnégyszer. Szakmájára utal a *csizmacsinálás érdemkoszorúza művésze* kifejezés, jellemét a *békés*, külalakját a *méltóságos termetű* szóhasználat jelzi.

A paródia központjában álló szerelmesek közötti harcot kirobbantó Harangláb hét megnevezése huszonzháromszor fordul elő. Ármánykodásáról árulkodik a *fondorlelkületű egyházi*, foglalkozásáról a *hitvány templomégér*, külalakjáról a *macskapofájú* kifejezés. A többi szereplő Haranglábot mindössze kétszer szólítja meg.

Csepü Palkó nevének egyik említése annyiból jelentős, hogy ez a leghosszabb elnevezés: *Vitéz Csepü Palkó, a tiszteletes két pej csikájának jókedvű abrakolója*. A tiszteletes Csepü Palkót istentelennek nevezi.

A hangászkar tagjainak csak jelzős szerkezetű nevük van: *kancsal hegedűs, félszemű cimbalmos, a bőgő sánta húzója*. Csak a narrátor említi őket, s mindig az összefoglaló kifejezéssel (hangászkar) együtt. Egyiküket ugyan Csepü Palkó Petinek szólítja, de nem derül ki, hogy melyiküket.

Szemérmes Erzsók mellett a költemény másik női szereplője, Márta négy megnevezéssel tizenegyszer fordul elő a cselekményben, legtöbbször a belső tulajdonságra utaló *amazon természetű Márta* formában.

A tekintetes esete a legegyszerűbb, hiszen egyetlen megnevezéssel és egyszer fordul elő.

Azzal, hogy a bíró szünteti be a harcot, az eposzparódia jelentős alakjává válik. Őt megnevezésével tizenkilenc esetben találkozunk. A *kevés szavú bíró* és a *bölcs aggastyán* elnevezés belső tulajdonságait jeleníti meg.

Az utolsó szereplő, aki névvel szerepel az alkotásban, a kisbíró. Kétféle elnevezése négyszer fordul elő. Belső tulajdonságát a *hivatalában pontos kisbíró* elnevezés jelöli.

Az érdekesség kedvéért célszerű kimutatni, hogy a narrátor, illetve a szereplők hogyan és hányszor szólítják meg egymást: Bagarja: 23+1; Bíró: 13+6; Bőgő sánta húzója: 4+–; Csepü Palkó: 87+1; Fejenagy: 29+18; Félszemű cimbalmos: 4+–; Harangláb: 14+9; Kancsal hegedűs: 4+–; Kisbíró: 4+–; Lágyszívű kántor: 12+8; Márta: 8+3; Szemérmes Erzsók: 17+4; Tiszteletes: 1+–.

A felsorolásból kiderül, a narrátor jóval többször említi a hősöket, mint a szereplők önmagukat, illetve egymást.

A *helység kalapácsa* szereplőinek neve, s az azokat viselő alakok nemcsak megfelelnek az eposzparódia műfaji követelményeinek, ezzel együtt meggyőző bizonyítékai Petőfi Sándor lenyűgözően gazdag képzeletvilágának.

BOTLIK JÓZSEF

KÁRPÁTALJAI MAI DEMOGRÁFIAI HELYZETÉNEK TÖRTÉNELMI ELŐZMÉNYEI*

Hosszabb írásomban a kárpátaljai magyar szórványok ezeréves múltját, ezen belül az utóbbi fél évszázad helyzetét igyekszem felvázolni. Az értelmező szótár három alapformában határozza meg a szórvány fogalmát, ebből kettő vonatkozik dolgozatom tárgyára. A *néprajzi* szórvány „idegen nyelvterületbe elszórta beékelődött kisszámú, más nyelvű család, kisebb csoport”, a *vallási* szórvány „valamely vallásfelekezet nagy tömegben lakó tagjai között egy másik felekezetnek elszórta élő, kisszámú csoportja, amely önálló egyházközség alkotására nem képes”.¹ A szórvány közismert, görög eredetű elnevezése: *diaszpóra*, amely szétszóródást jelent, értelmezése szórvány vagy szórványközösség.² Európában a reformáció, majd a 19. századtól a szekularizáció, a többi kontinensen a világméretű misszió, vagyis a keresztény hit terjesztése és a nagyarányú kivándorlás hozott létre nemzetiségi, illetve vallási diaszpórákat.

A 19. század végén kialakuló Kárpátalja nagytáj (Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék) területén, ahol a honszerzéssel döntően magyar nemzeti többségű szállásterület teremtődött, már tizenegy évszázaddal ezelőtt is voltak idegen ajkú szórványok. Anonymus, Béla király jegyzője feltehetően 1200 körül írt krónikája szerint „...Az Úr megtestesülésének kilencszázharminc esztendejében Árpád vezér elküldvén seregeit, az egész földet, amely a Tisza és a Bodrog közé esik Ugocsaig, minden lakójával együtt elfoglalta.”³ Anonymus szerint eleink a tájat és Borsova várát Salán vagy Salanus (Zalán) bolgár vezértől foglalták el.

A kommunista diktatúra idején a magyar történetírás, nyilván a Kárpátalját bekebelező Szovjetunió iránti szolgálalkúségból, nem hangsúlyozta azt, hogy a 10. században az első Kárpát-medencei magyar fejedelmi központ a Felső-Tisza vidékén létezett. Ez a táj volt ugyanis a honfoglalás első színtere, a legújabb régészeti kutatások eredményei szerint a honfoglaló magyarság legnépesebb központi szállásterülete.⁴ A századok során, különböző történelmi események, társadalmi és gazdasági folyamatok következtében Kárpátalja nagytáján a magyarság fokozatosan jelentős tért veszített, nyelvhatára – elsősorban a ruszinok nagyarányú betelepülésének hatására – a hegyek lábától 10-30 km-rel lejjebb, az Alföld pereméig hátrált.

A 9. század végén a honfoglaló magyarok több néptöredék gyér szórványlakosságát találták a Felső-Tisza vidékén, valamint az Ung, a Latorca, a Borzsa, a Nagy-ág, a Talabor és a Tarac völgyében. Ezek mindenekelött

* Részletek a szerző azonos témájú tanulmányából

bolgárok, illetve ún. pannon-szlávok voltak, de mások is lehettek, mert a honfoglalás előtti 3. és 6. század között az Északkeleti-Kárpátok hágói – a Vereckei-, Uzsocki- és a Tatár-hágó – a keletről Európába zúduló, egymást követő népvándorlások fontos útvonalán feküdtek. Ez a mozgás elsodorta, felmorzsolta a különféle néptörödékeket. A megpróbáltatásokat túlélő, szórványban maradt idegen nyelvű népcsoportokat a honfoglalás után letelepült magyarság rövid idő alatt beolvasztotta.

A mai Kárpátaljánál többszörösen nagyobb északkeleti terület a honfoglalástól az Árpád-kor utolsó szakaszáig, a 13. század derekáig a gyeptű, az ősernetegek, a havasok világa volt, ezt követően hat évszázadon át Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék területe. Ezek peremén húzódik az Északkeleti-Kárpátok hegygerincének nagyobb része, amely nemcsak a négy említett vármegyét határolta, hanem egyben az országhatárt is jelentette.

Eleink tökéletesen kihasználták az első fejedelmi központ területének természeti adottságait: a Kárpátok nehezen járható hágóit, a szinte áthatolhatatlan őserdőket és az Alföld pereme, a Tiszahát mocsárvilágát. Negyven-ötven, helyenként száz kilométer szélességű határvédő övezetet, gyeptű alakítottak ki. A hágókon és a Kárpátok második hegyvonulatának völgszűkületeiben különféle védőműveket, fa- és egyéb akadályokat emeltek. A Borzsa vagy Borzsova, a Tisza és a Borzsa folyók által határolt, valamint a Munkács–Huszt vonal alatti területen gátak, csatornák létesítésével mesterségesen tartották fenn a mocsárvilágot; erre utal – többek közt – a Szernye-mocsár szélén fekvő Gát község neve.⁵

A gyeptű őrzői az „erdőóvók” voltak, akiknek emléke több település – Feketeardó, Szőlősvégardó, a hajdani Beregszászvégardó – nevében ma is él. Hasonló jelentésű a *daróc*, amely az Árpád-korban vadászattal kapcsolatos királyi szolgáltató népelemet jelölt: solymár, madarász, erdőóvó, vadfogó, vadbőrnyúzó, szíjhasító stb. értelemben. Ez az elnevezés is fennmaradt több település nevében: Ungdaróc, Beregdaróc stb.⁶ Források szerint az ungi, beregi, ugocsai és máramarosi ardó, illetve daróc megnevezésű szolgáltatók magyarok voltak, akik a hatalmas erdők mélyén kisebb csoportokban, telepeken – amelyekből később az említett falvak keletkeztek – tulajdonképpen elszigetelten, mai fogalommal szólva szórványban éltek. Lakhelyeik uralkodóink kedvenc „vadászó erdei” voltak, ezt jelzi például az ugocsai Királyháza település elnevezése, amely a helység melletti dombon álló „Királyház”-tól (Domus regalis) kapta nevét. Ez a királyi ház a 13. században Ugocsa vármegye területén kialakult erdőuralom központja volt.⁷

Kárpátalja nagytáj területe a 10. században Árpád-házi fejedelmi, a 11–13. században királyi, illetve egyes időszakokban hercegségi birtok (dukátus) volt. Utóbbi az Árpád-ház ifjabb tagjainak, elsősorban a trón örökösének juttatott országrészt és a vele járó hatalmat jelentette. A dukátus intézményét

először I. András hozta létre 1048 körül öccse, Béla herceg részére, akinek átengedte kormányzásra az ország harmadát: keleten Bihar vára központtal a Tiszáig, északon Nyitra székhellyel a Dunáig. A herceg a saját országrészében királyként uralkodhatott, pénzt is verethetett, de önálló külpolitikát nem folytathatott.⁸ Kárpátalja nagytáj ebben az időben, majd a 12. század elejéig a dukátus része volt. Salamon király uralkodása (1063–1074) alatt unokatestvérei, Géza és László, majd I. (Szent) László idején (1077–1095) feltehetően öccse, Lampert vagy Lambert herceg, később (Könyves) Kálmán idején (1095–1116) testvére, Álmos herceg birtokolta a dukátust. Álmos lázadásai miatt 1107-ben Kálmán megszüntette a hatalom megosztásának ezt a formáját, s attól kezdve a királyi ház hercegei egyes tartományokat (Erdély, Szlavónia stb.) kaptak kormányzásra ahhoz hasonló jogkörrel, amit a dukátus területén gyakoroltak.

Ung vármegye a 12–13. században alakult ki a Magyar Alföld és a Kárpátok hegyvidékének találkozásánál, tengelyét a vidék fő folyója, az Ung völgye jelölte ki. Itt vezetett az országrész, a dukátus egyik legfontosabb útvonala az Uzsocki-hágóhoz, onnan Gácsország (Halics, később Galícia) felé. A vármegye területe – egy-két község kivételével – az 1200-as évektől az 1918–1919. évi impériumváltozásig nem változott.

Ungot, mint Árpád-kori királyi vármegyét egy 1085-ből származó oklevél említi először, 1214-től már a várszervezetéről maradtak fenn adatok. Nemesi vármegyévé a 14. század elején alakult, első önálló, megyei kiadású oklevelét 1313-ban keltezték. Az itteni római katolikus főesperesség az egri püspökséghez tartozott. Ung vármegye legjelentősebb birtokosai a 14. századtól, az Anjou-kortól az itáliai származású Drugeth család tagjai voltak, akik örökös főispánokként 1691-ig irányították a vármegyét és annak közéletét.

Ungvár, a megye székhelye első írásos említése Hungwar formában az 1200-as évre datálható. Anonymus szerint Álmos vezér, a magyar törzsek fejedelme „a halhatatlan isteneknek nagy áldozatokat” bemutatva Hung várában (Castrum Hung) tette vezérré fiát, Árpádot.⁹ Ungvár kezdettől fogva fontos végvár, az ungi várkapitányság, majd a királyi vármegye székhelye volt. A 13. század második felében az erődítmény tartozékaival együtt az Aba nemzetség birtokába került, de az uralkodó iránti hűtlenségük, kiskirálykodó magatartásuk és önkényeskedéseik miatt I. (Anjou) Károly Róbert király (1308–1342) a Nápolyból érkezett Drugeth Fülöpnek ajándékozta az 1312. évi rozgonyi csatában tanúsított hősiessége jutalmául. A települést 1466 és 1552 közt mezővárosként tüntetik fel a források. 1691 után a Homonnai-Drugeth család birtokolta. A pálos rendi szerzetesek 1384-ben települtek be a városba, ahol 1430-ig tartották fenn híres iskolájukat.

Bereg vármegye sajátos körülmények közt, hosszabb fejlődés eredményeként jött létre. A mai Kárpátalja Mezővári községének közelében, a Tisza és a Borzsa folyók összefolyásánál most is megtalálhatók az egykori borsovai

földvár nyomai, amelyről a vidék az Árpád-korban a nevét kapta: Comitatus de Borsova, azaz Borsova vármegye.¹⁰ Ez a határvármegye (marchia) a későbbi Bereg vármegyénél nagyobb területre terjedt ki, és I. (Szent) István király korától (1000–1038) a 13. századig állt fenn. Központja az első ispánjáról, Borsról elnevezett Borsova vára volt.¹¹ A 12. században itt alakult ki a beregi főispánság, amelynek vára, várszervezete, várjobbágysai és várnépei nem voltak. Bereg-erdőként (Silva Beregu) először az 1214. évi ún. Várad Regestrumban említik. A Szernye-mocsár déli szélén fekvő Nagyberg község jelentősége ebben az időben nőtt meg, különösen azt követően, hogy 1233-ban II. András király (1205–1235) a seregével a közelében vert tábort. Ekkor kereste fel az uralkodót pápai követként Iacobus de Pecoraria Placentinus bíboros, praenestei püspök, akivel augusztus 20-án szerződést kötött és esküt tett annak megtartására. A híres beregi egyezmény vagy beregi eskü a római katolikus egyház jogállását és kiváltságait rögzítette, valamint az ország kereskedelmét és pénzforgalmát kezükben tartó zsidók és izmaeliták ügyében intézkedett.¹² Az 1241–1242. évi tatárjárás utáni évtizedekben a beregi erdőispánság fokozatosan nemesi vármegyévé fejlődött, magába olvasztva a volt Borsova Comitatus északkeleti részét. 1247-ben, amikor IV. Béla király (1235–1270) számos kiváltsággal ruházta fel Beregszászt, az oklevélben a vidék neve már „Comitatus de Bereg”, azaz Bereg vármegye,¹³ amelynek területe csaknem hét évszázadon át változatlan maradt.

A források Bereg vármegye ispánját 1263-ban, a nemesi vármegyét és az ispán mellett működő szolgabíró 1299-ben említik először. Az elpusztult Borsova erődítmény helyett a megye központja az 1242–1264 közt épült beregi vár lett. Valószínű, hogy a rozgonyi csatát követően – amelyben I. Károly Róbert király (1308–1342) a kassai polgárok és a szepesi szászok segítségével legyőzte a Csák nembeli Máté tartományúr által támogatott Amadé-fiakat – a beregi vár is elpusztult, s ettől az időtől Bereg vármegye királyi ispánjának székhelye Munkács. Ettől függetlenül Beregszászban is tartottak megyegyűléseket. A középkori Bereg vármegyébe a többségében magyar, német és szláv (elsősorban ruszin) lakosság mellé a 14. század elejétől a hegyvidéken kisszámú, pásztorkodással foglalkozó vlach (oláh, román) telepedett be, amely beolvadt.

Kárpátalja nagytájon a magyarság térnyerése mellett már a 11. század végén megkezdődött az ún. „hospesek” (latinul vendégek) beköltözése, elsőként a későbbi Beregszászba. Magyarországon ebben az időben azokat az egyházi személyeket, klerikusokat és lovagokat nevezték hospesnek, akik bevándorlóként királyi szolgálatban álltak. Az 1100-as évektől már az egyre nagyobb számban érkező telepéseket, főként német, flamand, olasz, francia kézműveseket és szabad parasztokat nevezték így, akik nem tartoztak a királyi bíró illetékessége alá, és ún. hospesjogot – szabad költözést, bizonyos önkormányzatot, adózási- és

robotmentességet – kaptak. Mivel királyi rendelkezés értelmében a 13. századtól az ország más részeiből ide települő magyarok is kiváltságos hospessé válhattak, így a szó fokozatosan értelmét veszítette.

Bereg vármegye székhelye, Beregszász eredeti neve Lampertszásza, ami Lampert hercegre utal. Ő alapította Beregszászt, ahová szász telepeseket hívott, akik megkezdték az itteni aranylelőhelyek kiaknázását és meghonosították a szőlőművelést. Fél évszázad múltán, a kun betöréseket követően II. Géza király (1141–1162) már uralkodása első évében, 1141-ben Rajna menti szászokat telepített Beregszászba. Kolóniájuk mellett egy Bátor nevű magyar falu feküdt, amit királyi népek laktak. A tatárjárás után ezt a lakott helyet a források már nem említik, feltehetően beolvadt Lampertszásza településbe. Ebből a két helységmagból jött létre a későbbi Beregszász, s emelkedett a beregi erdőispánság, majd a nemesi Bereg vármegye székhelyévé. 1247-ben IV. Béla király a városnak önkormányzati és vásártartási jogot, valamint számos más kiváltságot adott. A következő század első harmadában Beregszászt többségében szászok lakták, amit bizonyít, hogy 1327-ben Eberhard fia Péter volt a bírása. A települést I. (Nagy) Lajos király (1342–1382) uralkodása első évében pallosjogú szabad királyi város privilégiumban részesítette, majd az ő lengyel királysága idején (1372–1382) anyja, Erzsébet királyné gyakran tartott itt udvart.¹⁴ A középkorban a város határában aranyat is bányásztak. Lampertszásza mindvégig a munkácsi uradalom része volt, a 14. század végétől a 16. század elejéig birtokosai azonosak voltak Munkácséval. A település neve 1504 óta Beregszász. A több évszázada itt élő szász telepések leszármazottjai az 1500-as évek derekára teljesen elmagyarosodtak.

A vármegye másik jelentős városát, Munkácsot először Anonymus említette 1200 körül Muncas néven. 1241-ben a települést elpusztították a tatárok, IV. Béla király külföldi telepésekkel népesítette be újra, és várat építtetett. Az erődítmény a beregi királyi erdőispánság vára volt, ezért ekkor „Bereg”-nek is nevezték. Mindez felvirágoztatta a települést, amelynek saját helyhatósága, lelkesége lett és vásárokat tartott. 1285-ben újra feldúlták a tatárok. 1376-ban Erzsébet királynétól ún. községpecsétet kapott,¹⁵ két év múlva pedig már városként említették. 1396-ban (Luxemburgi) Zsigmond király (1387–1437) a várat és a várost Erzsébet királyné unokaöccsének, a Podóliából menekült Koriatovics (Korjatovics) Tódor hercegnek adományozta, aki azt haláláig, majd öt éven át özvegye és lánya birtokolta. 1444-ben Hunyadi János majdani kormányzó (1446–1452), 1462-ben annak özvegye, Szilágyi Erzsébet birtokába került. Utóbbtól a halála évében készített végrendelet szerint 1484-ben unokája, Corvin János herceg örökölte, aki I. (Hunyadi) Mátyás király (1458–1490) és Edelpeck Borbála boroszlói polgárlány fia volt. A túlnyomórészt magyar lakosságú Munkács 1503 és 1549 közt ismét királyi birtok. Időközben, 1532-ben már virágzó református gyülekezete volt.

Ugocsa vármegyének, a történelmi Magyarország legkisebb közigazgatási egységének területe a kialakulása utáni több mint hat évszázadban szintén nem változott. Keleti része, a Nagyszőlősi-hegység erdős hegyvidék, nyugati része, az ugocsai síkság lapályos, korábban mocsaras alföld. Fő folyója a Tisza, amely lényegében kettészeli a megyét. Bal partján húzódik az Avas-hegység egy része, ahol a középkorban ezüstöt és vasércet bányásztak. Az egy évezreden át szinte változatlan táj csak a 19. században alakult át lényegesen, elsősorban a Tisza és a kisebb vízfolyások szabályozásával. Ugocsa már Anonymus krónikájában is szerepel – ez a legrégebbi adat róla –, de a történetíró nem határolta körül a fogalmat; honfoglaló eleinket csak Ugocsáig (ad Vgosam), és nem Ugocsába vezette.¹⁶ Ez azt jelzi, hogy a saját kora viszonyait visszatükröző Anonymus idejében e vidék már gyepon kívüli királyi birtok volt, ahol a Nagyszőlőstől délre eső Tisza-balparti Szászfalu határában dülönév őrzi Ugocsa nevét és helyét.¹⁷

Mivel Ugocsa erdei vadban különösen bővelkedtek, ez a vidék már a 11. századtól ún. királyi magánuradalom és vadászterület volt. Az itt létrejött erdőispánságot királyi ardok, azaz erdőővök lakták. Ugocsa az 1200-as évek körül szerveződött királyi vármegyévé, amelynek ispánját 1216-ban említi először oklevél, de területét 1300-ban még királyi magánbirtokként is jegyzik. Első önálló megyei kiadású oklevelét 1299-ben keltezték. A 14. század elején alakult át nemesi vármegyévé, amikor területének egy részét Szatmár és Máramaros megyékhez csatolták. Római katolikus egyházi szervezete, az ugocsai főesperesség az erdélyi püspökséghez tartozott.

A 12. század közepén, II. Géza uralkodása alatt a betelepülő szászok a Tisza mentén hozták létre falvaikat: Felsőszász, Nagyszász, Szöllös stb., de érkeztek ide olaszok is. Az 1208 és 1235 közt készült jegyzőkönyveket tartalmazó Várad Regestrum ugocsai cseh, ruszin és flamand hospeseket is említ, utóbbiak lakhelye Batár település volt. A tatárjáráskor Ugocsában a magyarság került többségbe, mert magába olvasztotta a szászokat és a szláv ajkú szörványlakosságot. A 14. században a vármegye nyugati részén a Gutkeled, a Káta és a Hontpázmány nemzetség magyar falvai feküdtek, keleti hegyvidékét eközben ruszinok és románok kezdték benépesíteni.

Ugocsa székhelye, Nagyszőlős első lakói királyi vincellerek lehettek. A települést 1262-ben említi először oklevél Zeleus néven; ekkor kapott városi kiváltságokat IV. Béla fiától, a keleti országrész tényleges urától, István ifjabb királytól, a későbbi V. Istvántól (1270–1272). Ki volt ez az uralkodó? Latinul rex junior, azaz trónörökös, akit apja életében királlyá koronáztak, és az uralkodói jogkör megosztása következtében hatalmat is gyakorolt, a korábbi dukátus területén önállóan uralkodott.¹⁸ Nagyszőlős ezért kapta tőle a városi kiváltságokat, amelyeket I. Károly Róbert és fia, I. (Nagy) Lajos király megerősített.

Időközben az egyik keleti tartományúr, Borsa Benedek által 1307–1308-ban emelt szőlősi várát Károly Róbert 1315-ben megostromolta, mert Borsa Benedek testvére a felvidéki oligarchával, a Csák nembeli Mátéval szövetkezett az uralkodó ellen. A királyi hadak elfoglalták „Castrum Zeleus”-t, amit feltehetően le is romboltak, de amely újjáépülhetett, mert Károly Róbert később a feleségének ajándékozta. 1399-ben Nagyszőlőst mint királyi mezővárost (Luxemburgi) Zsigmond király Perényi Péternek adományozta, akinek várépítésre is engedélyt adott. Miután a Perényi család 1405-ben megkapta a közeli Nyaláb várát, az elpusztult Szőlős várát átadták a ferences rendnek, amely az erődítmény mellé erős fallal övezett kolostort épített.¹⁹ A vár feltehetően ekkor kapta a Kankó nevet a szerzetesek „kalikó”-ból (sűrű, vékony fonalakkból készített nyers szövet) készült csuklyájáról.

Máramaros vármegye nevét „in Maramorisio” alakban egy 1199. évi adománylevél említi először, amit Imre király egyik itteni vadászata alkalmával adott ki. Ez a vidék a hatalmas, szinte áthatolhatatlan ősreneteg miatt a honfoglalást követően lassan népesült be. Ezt bizonyítja az itteni víz- és hegységek egységesen magyar eredete. A források szólnak a gyepű e részéről is, például az ugocsai Felszáz (ma: Királyháza) lakói az 1272. évi kiváltságlevelük tanúsága szerint „a máramarosi gyepükig” („usque ad indagines sylvae Maramarosi”) a Tisza folyóban szabadon halászhattak.²⁰

Máramaros területét hosszú időn át „terra” (föld) elnevezéssel jelölték, mint királyi birtokot és kedvelt uralkodói vadászterületet. Fő folyója a Tisza, amelynek két forrása, a Fekete- és Fehér-Tisza vize Rahó település felett négy km-re egyesül. Innen immár Tisza néven tovább haladva a folyó északi jobb- és déli baloldalán felveszi a megye további jelentősebb folyói (Tarac, Talabor, Nagy-ág, illetve a Visó és az Iza) vizét. A Tisza 174 kilométer hosszan szeli át a történelmi Máramaros vármegyét, létrehozva annak mezőgazdaságilag legtermékenyebb lapályát.²¹

Az ezer évvel korábban Dacia néven fennálló római provincia idejében is bányászott máramarosi sótelepek kitermelése az Árpád-kor végén, a 13. század utolsó harmadában kezdődött el újra. A sórétegek mintegy 100 km hosszúságban húzódtak Huszt környékétől Máramarosszigetig, onnan délkeleti irányban Izakonyha községig. Az ún. sútak mellett falvak létesültek, amelyeket magyarok és száz hospesek népesítettek be. Közülük a négy legnagyobb – Huszt (Huszth), Visk (Uisk--Visk), Técső (Thechew) és Hosszúmező (Hozyumezeu) 1329-ben I. Károly Róbert királytól kiváltságos, szabadalmi jogokat kapott. Ebből az időből származik e helységek első írásos említése. Az őket megillető koronavárosi jogot 1352-ben Károly Róbert fia, I. (Nagy) Lajos kiterjesztette Sziget (Máramarossziget) településre is. Az itteni sóbányászat a 14. század második felétől vált egyre jelentősebbé – az addig sokkal nagyobb mértékű erdélyi sókitermelés mellett.

Az átalakulás korában, a 13. század végétől a máramarosi comesi tisztséget a szomszédos vármegyék (Bereg, Ugocsa, Szatmár, Beszterce) főispánjai, sőt, a székelyek ispánja és az erdélyi vajda viselték. Az alispán a comes megbízottjaként kezdetben Visk, majd Huszt várából igazgatta Máramaros népességét. A 14. század első harmadában és közepén az alispán ítélkezett a román kenézek maguk közül választott vajdájának a segítségével a beköltözött, főként pásztorok vlachok felett, akik között feltehetően voltak – szintén a Kárpátok keleti oldaláról érkező – ruszin telepések is. A vármegye egyetlen kövére, Huszt várnagya is az alispán volt. Máramaros ispánsága 1347-ig az ugocsai, 1412-ig a szatmári ispánsághoz tartozott, amelyeknek főispánja 1435-től a máramarosi sókamara ispáni tiszttét is betöltötte.

A vidék a 14. század végétől fokozatosan alakult át nemesi vármegyévé, első önálló oklevelét 1404-ben adták ki. Egyházi igazgatási szempontból az Árpád-kortól az erdélyi püspökséghez tartozott, de III. András vagy Endre király (1290–1301) korában az egri püspökség szerezte meg a tizedszedés jogát. A két papi méltóság perében az uralkodó először 1299-ben, majd 1300-ban döntött az erdélyi főpásztor javára. A püspökök tovább pereskedtek, mígnem 1346-tól Máramaros véglegesen az egri egyházmegye része lett. Megjegyzendő, hogy ezt megelőzően Huszt, Técső, Visk, Hosszúmező és Máramarossziget plébániái két éven át önálló esperességet alkottak, amiről az 1331–1332. évi pápai tizedjegyzék tanúskodik.²² A 13. században betelepült ortodox románok döntő része a következő század derekán Bogdán vajda vezetésével a vallási térítés miatt elhagyta Máramaros vármegyét. A visszamaradtak és az új betelepülők a 15. században a szomszédos megyék híveit is bevonva újjászervezték pravoszláv egyházukat, így alakult meg és állt fenn a 18. század elejéig a máramarosi görögkeleti püspökség. Ennek papjai nem vettek részt az 1646. évi ún. ungvári unió megkötésében, csak 1721-ben léptek szövetségre Rómával, amikor a munkácsi görög katolikus püspökséghez csatlakoztak.²³

Máramarosszigetet, a vármegye székhelyét Siget néven egy 1308. évi oklevél említi először. Ekkor már a sószállító városok közt szerepelt. 1334-ben már temploma volt, 1346-ban a szigeti római katolikus plébános és a máramarosi vikárius az erdélyi püspökkel szemben az egri püspök fennhatóságát ismerte el. A város az itteni sóbányák központja lett. 1392-től öt éven át Balk (vagy Balck) szatmári, illetve Drág máramarosi ispánok – a Béltelki, illetve Drágfi családok ősei –, később Mátyás király felesége, Beatrix királyné birtoka volt. 1522-ben II. (Jagello) Lajos király (1516–1526) a hitvesének, Mária királynénak adományozta. A reformáció fellendítette a koronaváros kulturális életét. 1524-ben a település református kollégiumot alapított, amely 1948-ig, a romániai tanügy kommunista reformjáig működött, amikor is megszüntették.

¹A Magyar Nyelv Értelmező Szótára. VI. köt. Szerk. a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962, 367. o.

²Tótfalusi István: Idegenszó-tár. Idegen szavak értelmező és etimológiai szótára. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2004, 207. o.

³Anonymus: Gesta Hungarorum. Bev., jegyz. Györffy György. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1975, 90-92. o.

⁴Kobály József: Sine ira et studio. Kiad. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1998, 38-41. o.

⁵Botlik József: Gát. Kiad. Száz magyar falu könyvesháza Kht., Budapest, 2001, 17., 26-28. o.

⁶Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára. IV., bőv., jav. kiad., I. köt. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988, 114., 197., 356. o.

⁷Szabó István: Ugocsa vármegye. II., átdolg. kiad. Hatodik Síp Alapítvány – Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest–Beregszász, 1994, 182. o.

⁸Magyarország története. Előzmények és magyar történet 1242-ig. Főszerk. Székely György. I. köt. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984, 862. o.

⁹Anonymus, i. m., 91. o.

¹⁰Sipos Zsigmond: Borzsova monographiája. Balogh Tamás Könyvnyomdája, Beregszász, 1911, 9-16. o.

¹¹Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963, 520-524., 526. o.

¹²Asztalos Miklós–Pethő Sándor: A magyar nemzet története az ősidőktől napjainkig. II. kiad. Dante Könyvkiadó, Budapest, 1938, 63-64. o.

¹³Botlik József, i. m., 25. o.

¹⁴Lehoczky Tivadar: Bereg vármegye. II. kiad. Szerk. S. Benedek András, Vári Fábrián László. Hatodik síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Budapest–Beregszász, 1996, 456-457. o.

¹⁵Lehoczky Tivadar, i. m., 567. o.

¹⁶Anonymus, i. m., 92. o.; Uo. a geszta hasonmásában 7/a. o.

¹⁷Anonymus, i. m., 169. o.

¹⁸Asztalos Miklós–Pethő Tibor, i. m., 72. o.

¹⁹Keresztyén Balázs: Irodalmi barangolások a Kárpátok alján. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993, 158-159. o.

²⁰Bélay Vilmos: Máramaros társadalmi és nemzetiségei. A megye betelepülésétől a XVIII. század elejéig. Sylvester-Nyomda R.-T., Budapest, 1943, 10. o.

²¹Nyegre László: Máramaros vármegye. Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság, Budapest, 1900, 6-7. o.

²²Bélay Vilmos, i. m., 13-14., 17-18. o.

²³Botlik József: Hármás kereszt alatt. Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig (1646–1997). Hatodik Síp Alapítvány – Új Mandátum Kiadó, Budapest, 1997, 27. o.

A TÖRTÉNELMI UNGVÁR KÖRNYÉKE

(Folytatás)

FELSŐDOMONYA

Település az Ungvár–Lemberg (Lviv) főútvonal mentén, Alsódomonya szomszédságában, Ungvártól mintegy 3 km-nyire. 1412: *Felsewdomonya*; 1427: *Felsewdamanya*; 1631: *Felsődamonyai Hasenik nevű patak*. 1723–1918 között általában: *Onokázé, Onokovce, Onokovci, Оноковцы, Onokuvci, Onokuvci, Felső-Domonya*. 1773: *Felső-Domonya, Pagus Ruthenica*; 1796: *Domonya, Felső-Domonya*; 1829–1866: *Felső Domanya, Onokovce*; 1837: *Felső Domonya*; 1839: *Felső Domonya*; 1851: *Felső Domonya; Domonya Felső*; 1863: *Felső-Domonya, Onokuvci*; 1868: *Felső-Domonya*; 1872–1884: *Felsődomonya, Onokovci*; 1873: *Domonya Felső, Onokáze, Onokuvci*; 1874: *Felső-Domonya*; 1877: *Domonya Felső, Onokáze, Onokuvci*; 1888: *Felső-Domonya, Onokáze, Onokuvci*; 1903: *Felsőháza*; 1913: *Felső-Domonya*; 1920–1938: *Onokovce*; 1936: *Onokovce*; 1940: *Felsődomonya, Onokóvci*. 1946-tól hivatalosan *Оноковці*.

Az írásos források szinte kivétel nélkül Alsódomonyával együtt említik. Neve az előbbihez hasonlóan 1412-ben tűnik föl először. 1427-ben 32 jobbágyportából állt. A település közelében végzett ásások során a bronzkorból származó leletekre bukkantak a régészek. 1773-ban görög katolikus rutén falu volt. Vályi András 1796-os leírásában: „*Domonya. Felső Domonya. Magyar és tót falu Ungvár Vármegyében, földesura a Királyi Kamara, lakosai katolikusok, fekszik az előbbinek (Alsódomonyának – K. P.) szomszédságában, határja gazdag, vagyonai jelesek, első Osztálybéli.*” 1837-ben Fényes Elek így jellemzi: „*Felső Domonya, tót-orosz f. 262 romai, 200 görög kath., 9 zsidó lak. Romai kath. paroch. templom. F. U. a' kamara.*” 1851-ben ugyanilyen adatokat közölt a településsel kapcsolatban. Római katolikus anyaegyházának 1863-ban összesen 1130 tagja volt, közülük 280 élt helyben. Hozzá tartozott ekkor Árok 6, Alsódomonya 59, Huszák 423, Huta 99, Kemence 19, Nevicke 4, Petróc 216, Rahonca (Orehovica) 17, Sugómalom 7 hívővel. A XIX. század végén a falu legnagyobb telkes gazdái: Baloga István, Bilicska Pál, Fedor István, Fejcsik Mihály, Gombos András, Kircs József, Petrovai Antal, Kohutka János, Tokár Pál, Kovács József, Hotrak György, Strincsik József, Vuxta György.

Az Országos Törzskönyvbizottság a község hivatalos nevét 1903-ban *Felsődomonyaként* állapította meg. A megyei képviselőtestület viszont – Alsódomonyával egyidejűleg – a szerinte magyarosabb hangzású Felsőháza nevet kérte a község számára. A hivatalos szerv azonban – ahogy Alsódomonyánál – itt sem látott okot a változtatásra.

Felsődomonya növekedésének adatai a helységnévtárak alapján:

<i>Évszám</i>	<i>Területe (kat. h.)</i>	<i>Lakóházak száma</i>	<i>Népesség</i>
1863	–	–	409
1873	1874	84	598
1877	1874	84	598
1888	1904	95	621
1898	1903	104	668
1913	1907	131	680
1940	–	–	729
1941	1907	–	731
1944	1907	181	728

A források legtöbbször rutén–szlovák vagy magyar–rutén településként említik. A falu lakosai részt vettek a Kemence (Kamjanica)–Ungvár csatorna építésében, amelyre a cseh megszállás alatt Felsődomonyánál a mai napig működő kis teljesítményű vízerőmű épült. 1944. október 22-én vonult be a faluba a szovjet hadsereg. Az *Оноковци* név eredetileg csak helyben volt használatos a falu megnevezésére, 1945 után mégis ezt tették hivatalossá.

GERÉNY

Település Ungvártól délkeletre. 1322: *dominium Geren*; 1332–1337: *Gehren*; 1366: *Johannes filius Nicolai de Geren*; 1366: *Geren (Jo.de) in Ungh*; 1376: *possis Geren*; 1390: *nobiles de Geren*; 1427: *(G)eren*; 1451: *Keren*; 1631: *Gheréni udvarház és major*; 1773: *Gerény Pagus Ruthenica*; 1784: *Gerenyensis Caali*; 1790: *Grance des Gerényer terrains*; 1799: *Gerény, Horján*; 1837: *Gerény*; 1863: *Horjany*; 1866: *Горѣяны*; 1873: *Gerény, Horjáni*; 1877: *Gerény, Horján*; 1898: *Gerény*; 1937: *Gerény vasúttelep*; 1941: *Gerény*; 1946-tól hivatalosan *Горяни*.

Az 1969-ben megjelent *История мѣст и сіл УРСР* című kiadvány szerint neve 1250-ben tűnik fel először írásos emlékből, de a konkrét forrásra való utalás hiányzik. Az első biztos adat voltaképpen egy 1332–1337 között keletkezett pápai tizedjegyzékből való. Gerény története szorosan összefonódott Ungvár történelmével.

1290 szeptemberében előkelő társaság vágatott a Pilisi-hegyeken át Esztergom felé. II. Anjou Károly neje, az Árpád-házból származó Mária királyné küldte a három püspökből, négy főnemesből és kíséretükből álló követséget az esztergomi érsekhez és a nála összegyűlt országnagyokhoz, hogy a Kun László halála után megüresedett trónt fiának, Anjou Martell Károlynak biztosítsák. A követség dolgaevezetetlenül sietett vissza Nápolyba, mert Bécsben az utolsó Árpád-házi fiút III. András néven már magyar királlyá koronázták. Csak a küldöttség egyik tagja, a fiatal Giovanni Druetto fogadta vonakodva a hazatérés hírért. Mi tagadás, neki megtetszett a Bakony tölgyese, a magyar vitézi élet, a magyar vidámság, és nem utolsósorban a zamatos magyar bor is. Búsongva hagyta el Magyarország határait, mintha sajnálná, hogy tovább nem maradhat. A sors azonban kiszámíthatatlan. Giovanni bátyja, Filippo elévülhetetlen érdemeket szerzett a következő magyar király, Károly Róbert oldalán. Az uralkodó ellen lázadó oligarchákkal vívott harcokban erősen kitüntette magát. Jutalmul óriási kiterjedésű földeket kapott, sőt, 1323-tól 1327-ben bekövetkezett haláláig a legnagyobb közjogi méltóság, a nádorispánság is megillette. Házassága azonban gyermektelen maradt, ezért szorgalmazta, hogy Giovanni, azaz János nevű fivére – aki ekkor már Szicília főkapitánya volt – költözzék Pannóniába. Ez 1312-ben következett be. János a király bizalmas tanácsosa lett, hasznos szolgálataiért 1322-ben elnyerte a roppant kiterjedésű gerényi uradalmat, amelyhez Ungvár és környéke is tartozott. 1328-tól haláláig, 1335-ig az ország nádora volt. Ő szervezte meg a gerény-ungvári uradalmat, kiemelte Ungvárt addigi elhagyatottságából. Megépítette az akkor Ungvárt jelentő Gerényben várkastélyát, templomát és kolostorát. Felvette a család első predikátumát, a *Gerényi* előnevet, melyet halála után Miklós fia örökölt a gerény-ungvári birtokkal együtt. Ő lett a gerényi Drugeth-ág megalapítója. A családnak ez az ága 1437-ben halt ki. A Drugethek homonnai ágának utolsó képviselője, Drugeth Zsigmond gróf 1691-ben hunyt el.

Egyik Drugeth sem volt hosszú életű. A férfiak átlagos életkora 30-40 év volt. Keveset éltek, de sokat tettek. Felsorolni is nehéz, mi mindent köszönhet Ungvár és környéke ennek az olasz eredetű, kiváló, a magyarnál is magyarabbá vált nemesi famíliának. Iskolákat létesítettek, 1384-ben Ungváron megnyitották az idetelepített pálosok zárdai iskoláját, amolyan gimnáziumfélét. 1613-ban beindították az oktatást a homonnai jezsuita kollégiumban, melyet 1646-ban a „csinosabb és szemnek kedvesebb” városba, Ungvárra vittek át. Ungváron és környékén nagy

szőlőkultúrát teremtettek. Az itt termelt borokat Lengyelországban is jól ismerték. Ungvár városa a Drugetheknek köszönhetően kapta szőlővesszőkkel ékesített címerét, mint a város vagyonosodásának alapját képező szőlőművelés jelképét. Felkarolták a mezőgazdaságot: mintagazdaságokat létesítettek a környező falvakban. Az egyik leggazdagabb ezek közül a Koncházán kialakított, tökéletesen berendezett nagy major volt, mely az ungvári gimnázium fenntartásához járult hozzá. Erdészetük messze jőhírű, üveget gyártottak, halastavakat létesítettek, az őrdarmai ág megásatásával szabályozták a szeszélyes Ung folyót, támogatták az írókat, Ungváron „ispotályt” alapítottak a szegény, magatehetetlen öregek részére, és még hosszan sorolhatnánk. Tagadhatatlan tény, hogy a tatárjárás után elvadult, gazdátlanná lett vidékünkön a Drugethek teremtettek újra értékeket, amelyeket váraik: Nevicke, Gerény, Jeszenő, Tavarna, Csusva, Homonna, Újvár, Szinna, Terebes, Barkó stb. védtek.

Ung-Újvár első említése 1250-ből való. 1926-ban Gerény északi részén Antal Miklós ungvári főgimnáziumi tanár ásatás közben rábukkant a kővár romjaira. Ez a gerényi Ung-Újvár a XIV. század első évtizedeiben elpusztult. 1320 körül a gerényi vár anyagából felépítették a mostani ungvári várat, Gerényben pedig a régi vár romjain udvarházat (castellum) építettek, amely később a daróci és ungvári Drugeth-dominium központja lett. Gerény a vár pusztulása után egyszerű birtok (possessio) maradt.

1427-ben 60 jobbágyportából álló kicsiny település volt. Csaknem 400 évvel később Vályi András ilyenek látta: „*Gereny. Horján. Elegyes magyar és tót falu Ungvár Vármegyében, földes Urai többek, lakosai katolikusok és ó hitűek, reformátusok, fekszik Ungvártól mintegy kis mértföldnyire, omladozott Vára, mellyet Rákótzai György tördeltete széjjel, még szemlélhető. Határja jó, vagyonai különbfélék és jelesek, bora, fája elég, első Osztály béli.*” Lakosságára vonatkozó első adataink Fényes Elektől származnak, 1837-ből: „*Gerény, orosz f. Unghvárhoz l' órányira: 39 romai, 414 görög kath. lak. Szőlőhegy. Erdő. Régi várának most romjai szemlélhetők. Hajdan a hatalmas Drugeth nemzetség uralta', s innen jutott Drugeth János nádornak Miklós fíjára (kinek testvére Vilmos hasonlólul nádor volt 1354 eszt.) a Geréni név, midőn országbirája, és thuróczi főispán volt. F.U. a' kamara.*”

Területi növekedése és lakosságának változásai a helységnévtárak alapján: 1874: 103 ház, 659 lakos, 5064 k.hold; 1888: 108 ház, 635 lakos, 5058 k.hold; 1898: 117 ház, 752 lakos, 5057 k.hold; 1913: 190 ház, 1172 lakos, 5058 k.hold; 1941: 182 ház, 945 lakos, 3900 k. hold; 1944: 182 ház, 946 lakos, 3900 k. hold.

Érdekeség, hogy a Hnt. még 1944-ben is önálló településként említi, szemben pl. Radvánccal, amelyet 1940-es Ungvárhoz csatolása után a város részeként tüntet fel, pedig „1940. máj. 15-én Radvány és Gerény ksg. Gerény-tp. része a városhoz csatolva” – olvashatjuk Gyalay Miklós helységnevélexikonában. 1944 októberében a településre bevonult a szovjet hadsereg. 1969-ben területe 3128 hektár, lakosainak száma 1277 fő; 600 hektáros gyümölcsöse és 547 hektáros szőlője volt. A falusi erdő ma is az ungváriak kedvelt kirándulóhelye. A gerényi hegyen a múlt század hetvenes éveinek végétől telkeket adtak ki városiak részére. Az itt épített nyári lakok ma is állnak.

Gerény legnagyobb nevezetessége a XIII. század elején épült róm.kat. körtemplom (Rotunda). Ez vidékünk legjelentősebb középkori emléke. A XV. században nyugat felé hosszázal, észak felé sekrestyével bővítették. A templom falait páratlan értékű freskók díszítik, melyek 1360 körül készültek. Megrendelőjük valószínűleg Drugeth György volt, aki 1354-es itáliai útján sok hasonlót láthatott. A templom freskóinak utolsó – 1960 körüli – restaurálása idején a berendezését eltávolították, azóta az épület múzeumként látogatható.

A *Földrajzi Nevek Etimológiai Szótára* szerint a község neve személynévből keletkezett, magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynév feltehetőleg a magyar *gövény* elnevezésből alakult.

MINAJ

Település Ungvártól délnyugatra. 1273: *Ninay*; 1357: *Nynay*; 1358: *Nena*; 1359: *Nunay*; 1374: *Nyna*; 1419: *Minay*; 1422: *Nynay*; 1428: *Nyenyey*; 1651: *Ninay*; 1709: *Nuna*; 1728: *Minuj*; 1773: *Minaj Pagus*; 1785: *Minnay*; 1837: *Minay, magyar–oroszf.*; 1851: *Minay*; 1863: *Minai*; 1864: *Minai Düllő*; 1868: *Minay*; 1873: *Minaj*; 1888: *Minaj*; 1910: *Minaj*; 1941: *Minaj*; 1946-tól ukránul *Минай*.

A névferdítések gyakorisága épp e helység nevének használatánál igen feltűnő. Írásos emlékekben 1273-ban fordul elő először *Ninay* alakban. A XIV. század végén *Néna*. Ezt a helységet kell értenünk az 1405-ben az őri Daczók előnévében feltűnő „Nyenyey” és az 1424-ben (kir. ember nevében) előforduló „Nena” alatt is. 1405-ben az őri Daczók a birtokosai. 1424-től a Ninaji, vagy később Minaji család tulajdona. 1447-től a Helmeczi-, 1500-tól a Bajánházi- és Pinkóczi-családok bírták. 1543-tól Drugeth Gáboré a falu nagyobb része, a többi a helybéli egytelkes nemeseké. Minaji Gábor császári szolgálatai fejében nyert adományt a

helységben. 1567-ben a császári csapatok több portáját fölgyújtották. Az egyházmegyei okmányok a XVI. század végén Ungvár református filiáljaként említik. 1696-ban 7 jobbágy lakosa közül 3 rutén nevű. 1719-ben 12 jobbágy a kurális falu földművelő lakossága. Ruténekkal való nagyrányú betelepítése a XVIII. század első felében kezdődött. 1772-ből való urbárium a következő helybéli gazdálkodókat említi név szerint: Homoky László, Kubinyi András, Galambos András, Ötves Mihály, Jékeiné Asszonyom, Minay Gábor, Pramovszky György, Kovács János, Kiss István. Ugyanitt olvashatjuk az alábbi részleteket: „Az árvíz nagy károkat okoz évente mezőin és legelőin, emiatt marhájának elég legelője nincs. A marhát máshol legeltetik pénzért. Sarjút pediglen a rendtelenség miatt nem kaszálnak. Az árvíz miatt szénája is gyakorta nem jó”; lakosai „...a Királyi Dézsmát pénzül felváltják”; „...sarjút kaszálnának mindenkor, ha a sok compossessor (társbérlő – K.P.) jó rend tartást tartana a Helységben.” Vályi András két évtizeddel később írja róla: „Minaj. Magyar falu Ungvár Várm. Földes Ura több Uraságok, lakosai különfélék, fekszik Ungvárhoz 1 mérföldnyire, határja jó, vagyonai különbfélék, eladásra alkalmas módgyok van.” 1837-ben Fényes Elek ilyennek látta: „Minaj, magyar–oroszf. Ungvárhoz 1 mföldnyire: 55 romai, 120 görög kath., 109 ref., 158 zsidó lak. Ref. templom. Synagóga. F.U. Minaj, Lüley’, s m.” A Magyarország Geographiai Szótárában hasonló adatokat tesz közzé (1851).

Református felekezeti híveinek száma 1991-ben 300 fő. Görög katolikus temploma a szovjethatalom idején raktárként szolgált. 1989-től újjáalakítása folyamatban van, mára magyar–ukrán szertartással működik. A csehszlovák időkben magyar elemi állami iskolája volt két osztállyal, két tanítóval. Hasonló maradt a helyzet az 1938-as visszacsatolás után is. 1944 októberében elfoglalták a szovjet csapatok. 1945 után nyílt elemi iskoláját a Brezsnjev-korszakban fokozatosan leépítették, majd megszüntették. Jelenleg a falu iskoláskorú magyar gyerekei zömmel az Ungvári Dayka Gábor Középiskolában tanulnak.

1940-ben 480 lakosa közül 435 magyar, 11 szlovák, 30 rutén és 4 egyéb anyanyelvű volt. Népességének alakulása a Hnt.-k alapján: 1828: 452; 1873: 423; 1877: 423; 1888: 350; 1898: 264; 1913: 350; 1937: 480; 1940: 480; 1941: 461; 1944: 454. Területe 1940-ben 676 kat. hold; ma 220 hektár. Lakóházainak száma akkor 85, 1992-ben 385. Lakói közül a II. világháborúban kilencen pusztultak el, 1944-ben nyolc főt elhurcoltak, közülük hárman odahaltak.

Lakossága 1989-ben 2240 fő, ebből magyar 450, 1991-ben 2200, ebből magyar 570. 1992-ben már 2337 lakost tartottak nyilván a településen.

Minajt már csak kb. 0,5 kilométer választja el Ungvártól, hamarosan annak külvárosa lesz. Közigazgatásilag jelenleg Homok községhez tartozik.

Nevének magyarázata: ...1273: *Ninay...*, 1419: *Minay...* *Az elsődleges Ninaj helynév szláv eredetű személynévből keletkezhetett magyar névadással. Az újabb Minaj névalak n : n > m : n elhasonulás eredménye. Az ukrán Минаї helynév a magyarból származik.*

ŐRDARMA

Ungvártól délnyugatra fekvő település. 1285: Durma; 1358: Dorma; 1399: Darma, poss; 1332–1337: Hewr, Heur; 1405: Torma; 1415: Darma; 1423: Ewr; 1631: Eőri malom; 1691: az Ungon túl Eőrnek; 1763: az Eöri határban Ung vizén tul; 1763: Én Darmán lakozo Zomborij János; 1773: Eőr (Jovra); 1773: Darma; 1796: Darma; 1829–1866: Öhr Darma; 1837: Darma, m.f. Eőr mellett; 1851: Eőr-Darma; 1863: Eőr; 1863: Darma; 1874: Eőr-Darma; 1877: Darma (Őr); 1891: Vr, Hewr = Őr; 1896: Darma; 1908: Őrdarma (antea Eőr, Jovri); 1920–1936: Jovra; 1924: Иоер (Eőr); 1925: Jóvro-Darma, Jóvrardarma; 1930: Jovra; 1941: Őrdarma; 1946-tól hivatalosan Сторожниця.

Ukrán–szlovák–ruszin–magyar vegyes lakosú település. Az ukrán–szlovák határ térségében, az Ung folyó jobb partján, Ungvártól 3 kilométerre fekszik. Közigazgatásilag jelenleg Tarnóchoz tartozik, de hamarosan Ungvár külvárosa lesz.

Írásos emlékekben először 1285-től fordul elő. A középkorban két különálló helység Eőr és Darma néven. A XIV. században Hewr, Heur plébániás falu. E század elején a Drágfi-család ősi javainak egyike. 1417-ben beiktatás útján a Bozosi-, 1424-ben a Szocsik- és Méregh-család neve tűnik fel. 1433-ban őri részeit a bodfalvi Bod Zsigmond és a Méregh-család elzalogosította. Másik felét a Somogyi-család vette meg. 1473-ban a Konczházi- és Horkas-család birtoka. A XV. században az Eörsi-család birtokolta. A XVI. századbeli adóösszeírások több helyi nemes urat említenek, akik jórészt vétel útján szereztek itt birtokot. 1550-ben a Koncz-, Porsay-, Daczó-család tagjai vannak feltüntetve birtokosaiként. Ekkor 12 portája volt. A Daczó-család tagjai itteni birtokaik után Eörieknek is nevezték magukat. 1556-ban a Tokajból előnyomuló török csapatok két portáját elpusztították. 1567-ben három és fél portája adózott. 1600-ban

már 21 lakóháza volt. 1631-ben az ungvári várispánsághoz tartozó malma leégett. 1696-ban 13 jobbágy- és 1 zsellér háztartás volt itt. 1715-ben 13 jobbágy- és 2 zsellércsaládból 10 magyar, 5 tót nevű. 1720-ban az itt élő 12 családból 9 magyar. A rutének és szlovákok nagyarányú betelepítése 1732-ben kezdődött. 1833-ban római katolikus temploma már állt. Lakóházainak száma ekkor 88, lakossága 751 fő. Fényes Elek leírása 1837-ből: „*Eőr, magyar–oroszf. Ungvárhoz nyugatra, l' órányira: 220 romai, 300 görög kath., 58 ref., 129 zsidó lak. Romai és görög kath. anya templom. Ref. szentegyház. Synagóga. Határát az Ungh vize néha károsítja. F. U. többen.*”

Darma különálló falu, vámszedő hely volt, Eőr birtokosainak tulajdona. Itt a Daczó-család korábban feltűnik, mint Órben. 1427-ben Ördögh György a tulajdonosa. 1440-ben királyi adományként a Palágyi-család kapta meg. 1550-ben birtokosaiként 1–1 portával a Palágyi-, Posgay- és Daczó-családok szerepeltek. Ekkor 6 porta népességű, 24 családdal. Hozzájuk számítandó az itt élő 32–33 nemesi család. Lakossága így 142–145 fő lehetett. 1555-ben a pestis sok áldozatot követelt. 1567-ben elpusztult faluként említik. Birtokosainak ekkor csupán 0,5-0,5 portája volt, és 3 jobbágy lakost számlált. 1600-ban már újra 21 lakóházból álló népes hely, melynek birtokosai a Palágyiak. 1715-ben és 1720-ban egyaránt 4 jobbágyháztartás volt a népessége. A XVIII. században nevét Durma alakban is írták. Ez idő tájt Órhorvát leányegyházaként szerepelt. Vályi András ismertetése 1796-ból: „*Darma. Hajdan Durma. Magyar falu Ungvár Vármegyében. Birtokosai különféle Urak, lakosai katolikusok és reformátusok, fekszik Ór Horvátnak szomszédságában, mellynek filiája, Kapostól mintegy másfél mérföldnyire, Ungvártól pedig egyre, az Ország útyában kies helyen, határja jó termékenységű, fája elég, réttye, s legelője gazdag, első Osztálybéli.*” 1802-ig színmagyar falu, ekkor az ungvári kamarai prefektus hívására szlovák betelepülők érkeztek. 1828-ban 65 lakóházból és 503 lakosból álló falu ref. templommal és zsinagógával. Fényes Elek ilyennek látta 1837-ben: „*Darma, magyar f. Eőr mellett: 128 romai, 56 görög kath. 48 ref., 52 zsidó lak. F. U. Orosz, Csató, Both, Gyöngyösy, s m.*” 1891. április 7-én Darmát egyesítették Bozossal, így a falu 20 házzal és 217 lakossal növekedett. 1894. május 31-én az addig különálló Órt (88 ház, 751 lakos) és Darmát (65 ház, 503 lakos) Órdarma néven egyesítették. 1909. június 5-én a kaposi járásból az ungváriba sorolták át. 1940-ben területe 2709 kat.hold, lakosainak száma 1357, akik közül 1161 magyar, 6 német, 64 szlovák, 126 rutén; 427 rk., 639 gk., 42 ref., 3 ág. ev., 1 g. kel., 245 izr.; lakóházainak száma 241, rk., gk. és izr. temploma volt.

Népességének alakulása: 1863: 414; 1873: 405; 1877: 405; 1888: 556; 1898: 1280; 1900: 1532; 1910: 1282; 1913: 1282; 1920: 1266; 1937: 1357; 1941: 1302; 1944: 1305; 1989: 2080, ebből magyar anyanyelvű 170, szlovák 370, ukrán 1460 fő.

A falu elszlávosítása a csehszlovák időkben kezdődött, ekkor csak állami ukrán iskolája volt, 4 osztállyal. 1944 október végéig iskolái: 1 állami kisdedővő, 1 állami népiskola. 1944 novemberének elején elfoglalták a szovjet csapatok. 1945-ös levéltári dokumentumok szerint ekkor 43 férfi lakója ismeretlen helyen tartózkodott. 1946-tól ukránul hivatalosan *Сторожниця* a község neve. Római katolikus egyházát a XIV. században újraalapították. 1991-ben az itteni magyar katolikusok száma 750 fő volt. Az utóbbi időben már csak szlovák nyelven miséznek. Református vallásúak szórványban lakják. Görög katolikus egyháza 1989 után szerveződött újjá. 1992-ben népessége 2100 fő volt, ebből 1467 ukrán (ruszin), 164 magyar, 370 szlovák nemzetiségű. Lakói ekkor 551 házban éltek. A település szülötte Darmay Viktor költő (1850–1878). Magyar anyanyelvű intézménye már nincsen. Iskolájában ukrán és szlovák nyelven folyik az oktatás. Maradék magyar lakossága fokozatosan asszimilálódik.

Neve a magyar *őr* főnévből keletkezett. Lakói azok az örök lehetnek, akik a középkori Magyarország határvédelmi rendszerét, az itt húzódó gyeput szemmel tartották, s az ellenség esetleges közeledéséről hirt adtak. Az ukrán megnevezés fordítás eredménye (*sztorozs = őr, őrszem*).

KOVÁCS PÉTER

CREDESTORY

„Itt más az illata megannyi virágnak, / Más az íze csóknak, harapásnak, / Más itt a színe zászlónak, halálnak...” – Tárczy Andor e soraival jellemezhető leginkább az a sors, amelynek megéneklését vállalta feladatul a Credo énekegyüttes... A pusztán gitár kísérte énekhang képes úgy a vidéki templom, mint a sportsarnok közönségét magával ragadni. Titka talán egyrészt a mindenki által érthető szöveg és a dallamos, de egyáltalán nem kommersz zene nagyszerű ötvöződésében rejlik...

Farkas, Napi Magyarország, 2000. január 22.

Furcsa módon mindig a „fent” közelsége hoz életembe változást.

Így történt ez 1988 augusztusában is. Dinnyés József ez év elején itt járt, látott és meggyőződött. A következmény: (legalábbis részemről) életre szóló barátság, a szemléletváltás időszerűségének megértése, azaz a semmitmondó zene-vers *valamit mondóval* való felváltása.

Kísérletek voltak addig is: Dupka György *Levél*. című versének zenére átírt változatával megszületett első „igazi” dalunk, Pálfy G. Istvánnak köszönhetően a magyar televízió is bemutatta az első, Kárpátaljáról sugárzott műsorban. Talán ennek (is) tudható be, hogy ügyes emberként „szétverték” az Ivaskovics-testvérek (ahogy magunkat neveztük: Ivaskovics Trió) nevű formációt. Addigi „barátaink” óvatos gyanakvással kezdték figyelni tevékenységünket, például a József Attila Irodalmi Stúdió, amely akkoriban már Alkotóközösség néven bontogatta szárnyait, és – miközben visszazipkázta az arra érdemeseket – ellehetetlenítette saját tevékenységét, kivívott érdemeit.

Ezek a folyamatok erősítették bennünk az önállósodás igényét, a törekvést, hogy hivatásos zenészekként saját szerzeményű, cenzúrázatlan műsorral járjuk Kárpátalja településeit. Természetesen addig is énekeltek a dalaimat (mániám, hogy amióta gitárt vettem a kezembe, dalokat komponáljak), csak éppen „hivatásos”, többnyire hazai – értsd: kárpátaljai – zeneszerzők neve alatt, velük egyeztetve. Nem bánták, mert némi honorárium csepegett érte. Dalszerzésre, koncertpódiumokon való előadásra kies hazánkban ugyanis csak azoknak volt/van joguk, akik zeneszerzői diplomával rendelkeztek. Ma már kvázi lehet, de azonnal rásütik az amatőr jelzőt, ami az én olvasatomban megtűrt, hivatásos pódiumi előadásra nem javasolt kategóriát jelent. Ezért nem kaptunk – tudtommal mások sem – lehetőséget zenével is foglalkozó magyar intézményeinktől, a felkérésről nem is beszélve.

Hűek maradván a hazai költészet közkinccsé tételének „áldásos” tevékenységéhez, az alulról jövő (népi!) biztatás, az egyre nagyobb siker eredményeként már 1987 decemberében megszületett az első önálló magyar vállalkozás, az Impulzus zenei kisszövetkezet, amely jogi személyként később a KMKSZ megalakulásához nyújtott jogi háttérrel, meghatározó szerepet töltött be a *Hatodik Síp* című folyóirat megalapításában, megszervezte Dinnyés előadó körútját, később az Ivaskovics trió együtt turnézott az országszerte híres Anyiszimov testvérekkel, végül még egy kísérlet a Kalákával, és...

A bandához közelállók mindent megtettek, hogy „helyes” útra tereljenek bennünket, s hogy anyagilag is jól járjunk, de néhány harmatgyenge próbálkozás bebizonyította: az akkor már tomboló lakodalmas rock nagyon távol áll tőlünk, az éledező „só-biznisz”-t mások hatásosabban gyakorolják.

A Dinnyés szervezte viszontturné ellenben csodálatos volt, de akkor már tudtuk – nincs tovább.

*

Második verséneklő csoportosulásunk Turóczy Ágival az ungvári színházban alakult, ahol „pop music”-ot kellett játszsanunk a színház bevételének növelése érdekében. Az ilyen műsorokra ugyanis jobban bejött a közönség, s ha már ott volt, megnézett egy-egy színielőadást is. Szerintem okos ötlet volt, de Ági csodálatos szopránja végül is arra ösztönzött, hogy előkeressek néhány megzenésített verset, s az elektronikus hangszereket félrerakva, egy kölcsönkért jó akusztikájú gitár kíséretében itt-ott elénekeljük azokat. Az akkoriban nyiladozó – de testvéreinktől azóta is elválasztó – határ lehetővé tette néhány anyaországi meghívás elfogadását. Mint KMKSZ-es „alvezér”, Dupka Gyuri – ha csak tehette – mindenüvé magával cipelt bennünket. Énekelünk a diósgyőri Kalákafesztiválon, a miskolci Mankovits Tamás menedzselésében más rendezvényeken is, és ugyancsak neki köszönhetően kiadtunk egy lemezt (kazettát), nem igazán szerencsés „szintetizált” köntösben. A hangfelvétel Prófus József (Öcsi) közreműködésével készült az ungvári rádió stúdiójában. Néha beszállt Bludin Basa Sanyi, később Lenik Éva. Mlinkovits Robi, Miskó Ildikó és más felvidéki barátaink invitálásának eleget téve összejött egy csodálatos szlovákiai turné, olykor-olykor itthon is felléptünk. Kitaláltuk a Tároगतó Poptábort – a nevickei vár „visszafoglalása” érdekében. A történelem-nyütte falak közt gyertyafénynél énekelünk a rockereknek. Az én feladatom, színházi muzsikusként, az lett volna, hogy Hatvany Pál kiváló karnagy, virtuóz hegedűművész keze alatt rockoperák létrehozásában segédkezzek, de nemigen halmoztak el tennivalókkal, viszont

Palinak hála az ungvári szimfonikusokkal elkezdtuk az *Ahogy lehet* című kantátát, Reményik Sándor megzenésített költeményének próbáit... És önálló magyar nyelvű zenei magazin alapítását kezdeményeztem, amiből végül is *Tárogató* címmel szatirikus lap lett.

Ági férjhez ment. Búcsúéneklés az ungvári református templomban...

Rusznayák Vaszil színházigazgató, aki kulturális életünk rendkívül érdekes és intelligens személyisége volt (ma is az, de már nem igazgat), egy galíciai koncert után kapott feljelentés alapján feloszlatta együttesünket. (A „bűnünk” az volt, hogy a jelenlegi – akkor még tiltott – ukrán himnusz is elénekeltük, csak azért, mert voltak, akik ijesztgettek: ha elmegyünk muzsikálni a „,darázsfészek”-be, könnyen az akkoriban ébredező ukrán nacionalizmus áldozatai lehetünk. Természetesen nem lettünk azok, inkább „hősök”.)

Az együttes feloszlátása után kb. egy évig még a színházban lődörög-hettem, fizettek becsülettel, de egy mesejáték megzenésítésén kívül nem kellett semmit sem csinálnom. Később derült ki, hogy összetévesztettek valakivel; a *Varázskesztyű* című zenés mesejáték ma is fut. Sajnos, az egyik színházi mufti fiacskája elkezdett zenélni, s nagyon fáj a foga azokra a kütyükre, amelyeket a rockoperák okán a színházzal megvéttem, így végül el kellett jönnöm. Munkakönyvemet ma sem találják (az Ágiét se...). Az ott és akkor kialakult helyzet annyira megalázó volt, hogy a saját pénzemre vásárolt fénytechnika- és hangszerparkot is hagytam odaveszni. Ekkor, nem éppen rózsás hangulatban, vázoltam fel és adtam át Dalmay Árpink elképzelésemet a Beregszászban alakulófélben levő színházzal kapcsolatban: ungvári színházi tapasztalataimat kamatoztatva azt szerettük volna, ha magyar kulturális műhelyként az új, állami támogatással létrehozandó intézmény – Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház néven – nemcsak Beregszászban, hanem Ungváron (a színház biztosított volna helyiséget) és Técsőn is működne, az anyatársulat mellett a Beregszászi Népszínházat és a Magyar Melódiák kamaragyüttest is védő szárnyai alá venné, magyar népi és popegyüttest hozna létre, amelyek magyarországi hírességek közreműködésével biztosítanák a működéshez szükséges anyagiakat. Horváth Sanyival eljártunk odaát ebben az ügyben, de az elképzelésből csak a név valósult meg...

*

Kapitány Mariannával, kislányom tanítójával véletlenül találkoztam. Felajánlotta, hogy zenetanárkodjam az ungvári magyar iskolában. Akkoriban – zenei semmittevésem kellős közepén – a nyomdák addig zárt kapuit feszegettem: lap- és könyvkiadás adminisztrálása, szamizdatok,

egy kis haszon, izgalom, új barátok... Keservesen szerzett tapasztalataimat barátaim figyelmeztetése ellenére bárkivel megosztottam. Ez a „hobbim” (a kiadóskodás) máig megmaradt, s ebben a műfajban a régi barátok is.

Lévén a felkészültségem nullával egyenlő, az iskolában eltöltött idő nyugtalanítóan izgalmasnak bizonyult. A gyermeki életrealitás árnyékában az addig tapasztalt hatalmi-hivatali packázás iciri-picire zsugorodott. A nyomdák bejárókáját lábbal nyitogattam, a hivatalok ajtaját könyökkel, és láss csodát: a portástól az igazgatóig szinte mindenütt előre kezdtek köszönni. Hála a gyerekeknek, felnőtt lettem. Két hónapig bírtam szuflával, aztán amnesztiát kértem. Nem engedtek el. Akkor még nem.

Nagy nehezen megszületett a kórus. Félreértve az elm tűzött célokat, elkezdtünk énekelni. Nem elégedtem meg a rám bízott 5–8. osztályosokkal, bevontam a felsősöket is. Minden meghívásnak eleget tettünk, egyre nagyobb sikerrel. Egy véletlen folytán a Korona étterembe is meghívtak bennünket – ki más, mint Dupka –, hogy énekeljünk el néhány verset. Megtörtént, s többé nem szabadultam a gyerekektől. Amikor eltanácsoltak az iskolából, azaz javasolták, hogy inkább táncot tanítsak, eljöttek a lakásomra és arra kértek, folytassuk. Hol? – kérdeztem, azt gondolván, hogy erre nem tudnak válaszolni. Mekkora tévedtem! Ezek az Ungvár utcáin cseperedő, talpraesett fiatalok mindenre felkészültek – másnap már a katolikus templom udvarán rémisztgettük a jámbor híveket. Szerencsére Béla atya teljes mellszélességgel mellénk állt, így megnyugodtak a kedélyek. Bohán Bélával addig is jó kapcsolatunk volt; karácsonyi és más ünnepi fellépések; néha zeneóra helyett elvittem egy-egy osztályt a templomba, hogy közelebbről megismerkedhessenek a barokk zenével. Béla atya megmutatta nekik az orgona szerkezetét, működését, ki is próbálhatták azt. Lehetetlen volt nem észrevenni az ifjoncok ámuldozását. Tulajdonképpen az ilyen kiruccanások könnyítették meg a munkámat. És ennek hála hamar szabadultam – a suliból.

Egy ilyen komoly, senkihez sem tartozó csoportnak nevet is kellett adni. A gyermeki kreativitás pillanatok alatt döntött: a krédóban próbálók neve Credo legyen. Így lettünk *Credo Dalszínház*, és kezdtük feszegetni a határokat valós, illetve művészi értelemben. Közben Béla atya szabadságra ment, mi Kecskemétre. Onnan hazatérve értésünkre adták: bocsánat, a templom nem arra való, hogy...

Akkoriban Nagy János református tiszteletes könyveinek kiadása körül bábáskodtam, emiatt néha megfordult nálam. Szomorúsággal vegyes vidámsággal mondtam neki: kitették a szűrünket, így végre nem kell a

gyerkőcökkel bíbelődnöm. Gondolkodás nélkül felajánlotta a segítségét. De... segítsék megszervezni a templomi kórust. Belementem. A kihirdetett napon nem jött el senki.

– Nem baj – mondta a tiszteletes. – Itt van ön, itt vagyok én, és itt van a Jóisten – kezdjük a próbát.

Elkezdünk, és akkor valami csuda dolog történt. Én, a profi zenekarvezető, aki egy hamis hangtól a falra mászott, akitől rettegtek a zenész kollégák, ha valamit elrontottak – örülni kezdtem annak is, ha valaki odakíváncsiskodott, és nem érdekelt, tud-e tisztán énekelni.

Közben a krédósokkal színre vittük *A tolvaj kuli és a hét nagyúr* című mesemusicalt, felvettük az ungvári tv-ben, előadtuk különböző rendezvényeken, a gyermekszínházok találkozóján is, ahol elnyertük – az utolsó helyet... A kecskeméti *Csiperó* mintájára létrehoztuk az I. Nemzetközi Gyermekfesztivált, majd megszületett a *Bóbita*, Kárpátalja első gyermeklapja.

*

Kordobán Irénkével valamilyen rendezvényen találkoztam. Munkát ajánlott az ungvári közművelődési tanodában. Ahogy mondta: meg kell erősíteni a magyar tagozatot.

Ám legyen. A magyar sulit után mi baj lehet?

Karvezetést és népzene-t kellett előadnom. Előadtam.

A tehetséges vidéki gyerekek rettenetes erővel hatottak rám. Szinte el sem hittem, hogy ilyesmi létezhet a „magyar világtól” elzárt szigeten. Azt hittem, már ismerem a kárpátaljai magyarságot. Hát kiderült, hogy tévedtem. Mindaz, amit korábban tapasztaltam, torz látszatnak bizonyult: a szellemi nagyság mámorában lubickoló akarnokok önző érdekektől vezérelt hatalombirtoklási vágyának.

Belevetettem magamat a munkába. Hogy semmi vád ne érje a ház elejét, az igazgatóság kérésére beindítottam a furulyaszakot (kijevei furulya), amit a karvezetéssel párhuzamosan egész magas szinten kezdtünk művelni, hála egy kiváló, nagyon tehetséges kislánynak, Drács Ludmilának.

Aztán itt is rá kellett jönnöm, hogy nem azt csinálom, amit elvárnak tőlem. De itt toleránsabb volt a vezetőség, sok mindent eltűrt, még „konzpektekkel” (óravázlatokkal) sem kellett bíbelődnöm. Titokban működhetett a tanoda magyar kamarakórusa is. És beindítottuk a Kárpátaljai Magyar Dalversenyt, elkezdünk színre vinni Bartha Guszti *A találmány* című megzenésített színművét.

A Gyermekfesztivál folytatásaként csapatunkat (Credo) visszahívták Barótra (Erdély). Akkorra összevontam a két csoportot, és lettünk nagyon

sokan. Togyeriska Hajnalkával és Lőrincz Erikával néha már egy-egy verset is elénekeltünk. Később csatlakozott hozzánk Nagy Sarolta, Kárpátalja talán legcsodálatosabb altja. A popvilág felé kacsingató Hajnit az akkor még másodikos Újvári Gyöngyi váltotta fel. Megszületett az Ivaskovics József és a Trió nevű együttes. Dinnyésnek nem tetszett a név.

– Hogy mutassalak be? Ivaskovics és a barátnői, vagy hogy? – mondta kissé irigykedve. – Mi van a Credóval? Használd azt a nevet, az nagyon jó... És úgy lett.

Vengrin Artúr házi stúdiójában felvettük első lemezünk, az *Ez hát a hon...* anyagát. A cím Kovács Vilmos *Verecke* című megzenésített versére utalt, de lehet, hogy a Botlik–Dupka szerzőpárostól plagizáltuk. Nem pereltek be... A lemezből két év múlva lett hangkazetta, hála a magyarországi Nimród Népe Alapítvány vezetőinek, Balogh Péternek és Koós-Hutas Máriának.

Dinnyés megalapította a Vers és Zene Társaságot, amelyben eleinte jóformán csak határon túli zenészek tömörültek: Márk Attila Brassóból, a Kővirág Marosvásárhelyről (Erdély), a Zyntharew Újvidékről, később az A Prima Vista, Felvidékről a Kor-Zár és a Vándor. Az anyaországiak is hamar rájöttek, hogy ez egy jó buli, és lassan felhígult a társaság; azért néha manapság is összejárunk, bár egyre inkább érzékeljük a „sztárok” melletti statisztaszerep kellemetlenségeit.

Árvíz, Budapest Sportcsarnok, tömeg. Az illetékes Kárpátalja-szakértő javasolta az „Ivaskovics Testvérek” együttest. Hát legyen... Nagy csinndratta, aztán – semmi. Attól eltekintve, hogy valaki idehaza nagy nyilvánosság előtt megjegyezte: „Ez a mocsok Ivaskovics lenyúlta az egész bevételt”. Még azt is tudni vélte, hogy kereken tíz millkát vágtam zsebre...

Ennek ellenére – ha rövid ideig is – jó volt öcsémmel, Istvánnal együtt muzsikálni.

Sárikát Béres Andrea váltotta fel. Közös dalok, az *Imre herceg* rockopera, aztán az élet velejárója, a családalapítás. Immár házi stúdióban megszületett második lemezünk, a *Maradok*. (A komputerizált világgal még a színházban hozott össze jósorsom, és nagyon megtetszett. Lassan elsajátítottam a számítógépes házi zenélés minden csinját-bínját. Ebben közrejátszott az az elhatározásom is, miszerint „tőlem többé semmiféle hatalom nem vesz el semmit”, azaz a saját pénzecskémen vásárolt technikával dolgozom. Bejött. Még a kőbaltánál tartok, de van időm, most már elegendő...)

Megszületett Erika első gyermeke, aztán a Gyöngyié és az Andié. Jött Szabó Livia, Fekete Zsuzsával pedig megszólalt koncertjeinken az áhított hegedű. Erika néha-néha még visszatért, olykor István is beszállt.

És szerényen, szinte észrevétlenül megérkezett egy alig tizenkét éves kislány, Varga Katica.

A Dupka György verseiből válogatott *Vallomás* című rockoperával Gyurinak szerettem volna köszönetet mondani mindazért, amit értünk tett, de kishitőségünk csak egy oratórikus lemezbemutatóra volt elegendő.

A kitartó türelem meghozta gyümölcsét: találkozás a Magyar Sziget szervezőivel. A hozam évente egy lemez: *Valahol örökké, És leszek szégyen, Indián ének*.

Meghívás a Gospel Fesztiválra. *Csendes estéli zsoltár*, válogatáslemez tíz év alatt született istenes vers-dalokból.

És köszönöm szépen. Az „anya”országi politikum szóhasználatával: „Oszt jónapot”.

A jelen? Ahová szívesen megyünk és nagyon sokan kíváncsiak ránk, az útiköltségünket is ritkán tudják megtéríteni; ahol pedig gond nélkül, sőt, némi tiszteletdíjjal tetézve megtehetik – többnyire nincs közönség, csak az egyértelmű jelzés irányunkban: itt a zsozsó és kuss.

IVASKOVICS JÓZSEF

MŰVELŐDÉSI ÉLETÜNK KRÓNIKÁJA

2006. szeptember–október–november

ELISMERÉSEK

❖ **Pál Lajos** zenepedagógust Magyarországon *Életfa-díjjal* tüntették ki.

❖ Az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulója alkalmából a Magyar Köztársaság emlékérmét kapták a korabeli kárpátaljai ifjúsági ellenálló csoportok tagjai: **Benyák Nándor, Orlovsky Vince, Kulcsár János Tibor, Illés József** (posztumusz), **Varga János, Kovács Zoltán, Dudás István** (posztumusz), **Milován Sándor, Szécsi Sándor, Ormos István** (posztumusz), **Ormos Mária, Gecse Endre** (posztumusz), **Pasztellák István, Perduk Tibor, Molnár László, Balla Ilona, Bucsellá József és Lukács Mátyás**. A korabeli események kutatásáért és hiteles megvilágításáért ugyancsak emlékéremben részesült **Horváth Sándor** és **Dupka György**.

❖ **Vári Fábián László** költő, a **Técsői Banda**, az **Ivaskovics** együttes, ifj. **Kiss Ferenc** zenekarvezető és népzenekutató, **Márton István** (posztumusz) és **Edvin Marton** hegedűművész a Bartók Béla születésének 125. évfordulója tiszteletére alapított díjban részesült.

❖ Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség *Kárpátaljai Magyar Nívódíj*ának idei kitüntetettjei: **Matl Péter** szobrászművész, **Füzesi Magda** költő, **Nagyberegi Középiskola**, az **Ukrajnai Magyar Krónika** szerkesztősége, **Ember Balázs** polgármester, **Péter Csaba** üzletember, **dr. Ljáh Erzsébet** gyermekgyógyász, **dr. Vidnyánszky**

István, az Ukrán Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete külkapcsolatok főosztályának vezetője, **Cipola Gizella** operaezenes, **Kijevi Magyarok Egyesülete**, **dr. Tóth Mihály** kisebbségi politikus.

❖ **Nagy Zoltán Mihály** író a Bethlen Gábor Alapítvány *Teleki Pál érdeméremmel* tüntette ki.

ESEMÉNYNAPTÁR

Szeptember

❖ Születésük 115. évfordulója tiszteletére **Boksay József** és **Erdélyi Béla** munkáiból kiállítás nyílt a megyei szépművészeti múzeumban.

❖ Széles körű összefogás eredményeként Tiszaújjakon elkészült a 2. sz. Széchenyi István Szakközépiskola. Az avatóünnepségen többek közt beszédet mondott **Kövér László**, a Fidesz-MPSZ Országos Választmányának elnöke, **Brenzovics László**, a megyei tanács alelnöke, **Orosz Ildikó**, a KMPSZ elnöke és **Kovács Miklós**, a KMKSZ elnöke.

❖ Sárosorosziban felavatták a közadakozásból készült Mária-szobrot. Az ünnepi szentmisét **Majnek Antal** munkácsi megyéspüspök és **Lengyel Donát** nevetlenfalui plébániai kormányzó celebrálta.

❖ Tiszaújhelyen emlékoszlopot állítottak az Újhelyi-család tiszteletére és felavatták a település jelképeit.

❖ Folytatódtak a falunapi rendezvények vidékünkön (Barkaszó, Izsnyéte, Gát, Feketeardő, Beregrákos, Csongor,

Macsola, Tiszaújfalú, Nagypalád, Eszeny, Csepe, Nagydobrony, Kígyós, Rafajnaújfalú). Ezek során a települések átvették a Kárpátaljai Határmenti Önkormányzatok Társulása (KHÖT) közreműködésével elkészített jelképeket és az Internet-alállomások beüzemelését igazoló adományleveleket. A legtöbb településen színvonalas kulturális műsorok színesítették a rendezvényeket.

❖XV. Kárpátaljai Magyar Önkormányzati Fórum néven szervezett tanácskozást Beregszászban a KHÖT, amelynek leköszönő elnöke, **Nuszer Ernő** helyére **Gajdos István** beregszászi polgármestert, az UMDSZ elnökét választották meg.

❖Jánosiban a Jószomszédsági Napok és a 43. Barátság Fesztivál keretében lezajlott a XVII. Kárpátaljai Magyar Folklórfesztivál.

❖Balatonföldváron megtartotta hagyományos évi fórumát a Kárpátaljai Szövetség, amelyen bemutatkozott az *Együtt* szerzőinek egy csoportja: **Szöllősy Tibor**, **Füzesi Magda**, **Schober Ottó**, **Mester Magdolna**, **Bakos Kiss Károly** és **Lengyel János**.

❖A Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége emléktáblát helyezett el **Sütő Kálmán** (1910–1997) költő somi lakóházán. Az avatóünnepségen **Dupka György**, a MÉKK elnöke és **Csizmár Béla**, a Beregszászi Járási Tanács elnöke mondott beszédet. Ugyanezen a napon a település könyvtárában megnyílt a Somi Irodalmárok Emlékmúzeuma, amelyben a falu neves szülöttei – **Sütő Kálmán**, **Kecskés Béla**, **Balogh Balázs** és **Somi Nagy Zoltán** – kézíratait, a munkásságukhoz kapcsolódó dokumentumokat,

illetve használati tárgyaikat helyezték el. A múzeum létrehozásában elvülhetetlen érdemeket szerzett **Deme Ibolya** könyvtáros. Az ünnepségen a helyi iskolások előadásában elhangzott versszólam összeállítását **Kovács Irma**, az iskola könyvtárosa szervezte.

❖Nagydobronyban a Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ szervezésében megnyílt a II. Kárpátaljai Magyar Népművészeti és Kézműipari Kiállítás.

Október

❖A munkácsi várban Rákóczi-emlékestet és a fejedelem udvartartását felidéző bált szervezett a KMKSZ Ifjúsági Szervezete. A rendezvényen Kovács Miklós, a KMKSZ elnöke mondott ünnepi beszédet.

❖Visken falunap és szüreti ünnepség keretében emlékoszlopot állítottak **Csik István** néptanító tiszteletére. Az emlékjelet **Balázs István** helyi fafaragó készítette.

❖Técsőn kétnapos, kulturális programokban gazdag rendezvény-sorozattal ünnepelték meg a Város Napját. Az ünnepségen magyarországi, szlovákiai, romániai és belső-ukrajnai vendégek is részt vettek.

❖**Bartók Béla** születésének 125. évfordulója alkalmából a Magyar Köztársaság Ungvári Főkonzulátusa a zeneszerző életét és munkásságát bemutató kiállítást rendezett az Ungvári Néprajzi Múzeumban.

❖Vidékünk számos településén az aradi vértanúkra emlékeztek. Ungváron megkoszorúzták az 1848/49-es szabadságharc mártírja, **dr. Bémer László** emléktábláját és **Szegelethy János** honvéd főhadnagy sírját, a művészeti

iskolában zenés-irodalmi emlékműsört rendeztek. Beregszászban **Ekkel György** honvéd százados, **Baczó József** honvéd és **Nagyidai Berzsenyi Antal**, a város nemzetőrsége megszervezőjének sírjánál hajtottak fejet az emlékezők. Nagyszőlősen **Perényi Zsigmond** mellszobránál hangzottak el emlékbeszédek. A nagydobronyi temetőben **Zombory Antal** honvéd százados sírját koszorúzták meg.

❖ Megalakult az UMDSZ Ifjúsági Szervezete, amelynek elnöke **Dupka Nándor**, az Ungvári Nemzeti Egyetem diákja lett.

❖ Beregszászban, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán tartott kihelyezett ülést az MTA Határon Túli Magyarok Bizottsága, amelyen a határon túli magyar tudományosság és az egységes Kárpát-medencei kutatási térség kialakításának kérdésében hangzott el vitaindító előadás.

❖ Újraszentelték a nagyszőlősi ferences-rendi kolostor kápolnáját. A szertartáson részt vett **Majnek Antal** megyéspüspök. **Fáy Zoltán**, a Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár vezetője *Kapisztrán Szent János ereklyéinek sorsa* címmel tartott előadást. Ugyanitt kiállítás nyílt a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága tagjainak munkáiból.

❖ A Határon Túli Magyarok XV. Fesztiválján, Pécsen **Dupka György** a kárpátaljai magyarság művelődési lehetőségeiről adott tájékoztatót, **Vári Fábián László** a balladakutatásról, a ruszin népballadák fordításáról beszélt és felolvasta néhány versét, **Nagy Zoltán Mihály** az *Együtt* alapításának körülményeit és legújabb regényét, *A teremtés legnehezebb napját* ismertette.

❖ A VI. Vass Lajos Népzenei Találkozó és Verseny döntőjében Kárpátalját két szólóénekes, **Gerzsenyi Bettina** (Som) és **Jőrös Andrea** (Visk), valamint a *Szászsorszép* énekegyüttes (Tiszapéterfalva) képviselte.

❖ A KMKSZ Ifjúsági Szervezete közgyűlést tartott a II. Rákóczi Ferenc Főiskola filmklubjában.

❖ Az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulója alkalmából anyországi és kárpátaljai történészek, politikusok részvételével emlékkonferenciát tartottak a Nagyszőlősi Perényi Zsigmond Középiskolában. Itt, valamint Gálocson és Mezökaszonyban emléktáblát, illetve emlékjelet állítottak a községekben egykor működő ifjúsági ellenálló csoportok tiszteletére. A gálocsi temetőben **Gece Endre** mártírhaltalt halt református lelkész sírjánál tartottak megemlékezést. A Magyar Köztársaság Ungvári Főkonzulátusa kezdeményezésére emléktáblát helyeztek el az ungvári börtön falán is. A főkonzulátus az évforduló kapcsán tablókiállítást rendezett a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Esztergom termében. A főiskolán tartották meg a KMKSZ 1956-os központi megemlékezését is, amelyen köszöntötték **Perduk Tibort** és **Molnár Lászlót**.

❖ A Fidesz-MPSZ és a KDNP október 23-i nagygyűlésén egyedüli határon túli felszólalóként beszédet mondott **Milován Sándor**, a KMKSZ alelnöke, az 1956-os Emlékérem kitüntetettje.

❖ Técsőn a KMKSZ szervezésében megtartották a XVII. Arany Ősz Kórus-találkozót.

❖ Ukrajna magyarországi nagykövetsége és a Magyar Hadtörténeti Intézet 1956-os emlékkonferenciát rendezett Budapesten. A Kárpátalját is érintő eseményekről **Dupka György**, a témakör kutatója tartott előadást. A rendezvényen bemutatták az ismert helytörténész *'56 és Kárpátalja* című könyvét, valamint az *Együtt '56-os* tematikus számát.

❖ A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán megtartották a Fiatal Kárpátaljai Magyar Kutatók IV. Konferenciáját. A tanácskozás három szekciójában több mint 70 előadás hangzott el.

❖ Az UMDSZ Ifjúsági Szervezetének 35 fős küldöttsége **Dupka Nándor** vezetésével részt vett a II. Rákóczi Ferenc hamvai hazaszállításának 100. évfordulója alkalmából rendezett kassai megemlékezésen.

November

❖ A Reformáció Napja tiszteletére Beregsomban tartott ünnepségen felavatták a település címeres zászlaját. Az istentisztelet után a templomkertben összegyűlt híveket és vendégeket **Ködöböcz Levente** polgármester köszöntötte.

❖ Az ungvári református templomban 13 kórus részvételével megtartották az V. Egyházkerületi Kórustalálkozót.

❖ A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán rendhagyó történelem- és irodalomórát tartott **Kátai Zoltán** magyarországi énekmondó, lant- és kobozművész. **Skultéty Csaba**, a Szabad Európa Rádió egykori tudósítója *Vasfüggönyön át. A Szabad Európa Rádió mikrofonjánál* című könyvét dedikálta.

❖ Korláthelmecezen felszentelték a település zászlaját, és átadták az eCenternet program keretében telepített WLAN állomásokat.

❖ Budapesten megalakult a Kárpátaljai Szövetség Ifjúsági Szervezete (KÁRISZ). Az ötfős elnökség tagjai: **Mester Magdolna, dr. Igyártó Gyöngyi, Micik Julianna, Bakos Kiss Károly és Lengyel János**. A szervezet többek közt feladatának tartja a Budapesten élő kárpátaljai fiatalok közösségé szervezését.

❖ A tiszabökényi katolikus búcsú alkalmból felavatták **Kökörcesényi Pál**, az 1945–1956 között meghurcolt áldozópap emléktábláját.

❖ Emlékkonferenciát tartottak Visken a helyi magyar oktatás kezdetének 450. évfordulóján, valamint emlékoszlopot állítottak Kölcsey Ferencnek, a jelenlegi iskola névadójának. Az oktatás múltjáról és jelenéről **Czébely Lajos** tanár-helytörténész beszélt, köszöntőt mondott **id. Hegedűs Lóránt**, a Magyarországi Református Egyház püspöke.

❖ **Zán Fábián Sándor** korábbi főjegyzőt a Kárpátaljai Református Egyházkerület püspökévé választották.

❖ Az Európai Unió Interreg III/Tacis Magyarország–Szlovákia–Ukrajna szomszédosági program támogatásával Tourinform Iroda és kiállítóterem nyílt Beregszászban.

❖ A Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága közgyűlést tartott Beregszászban. A társaság tervei közt szerepel egy emlékkiállítás megrendezése

a közelmúltban elhunyt tagok – **Szemán Ferenc**, **Veres Péter** és **Tóth Lajos** – hátrahagyott munkáiból.

❖ Az anyaországi Falvak Kultúrájáért Alapítvány szervezésében Ukrán–Magyar Kulturális, Oktatási és Információs Központ létesült Rahón.

❖ A salánki görög katolikus templom fennállásának 100. évfordulóján felavatták **Romzsa Tódor** püspök emlékművét.

❖ Az 1944-es elhurcolásokra emlékezett a KMKSZ Ungváron, a Kálvária temetőben álló emlékjelnél. Beszédet mondott **Kovács Miklós**, a szövetség elnöke.

❖ A KMKSZ- és UMDSZ-képviselők kezdeményezésére a megyei tanács határozatot fogadott el a sztálini légerekbe hurcolt magyar férfiak rehabilitációjáról.

❖ A Magyar Köztársaság Ungvári Főkonzulátusa új épületének átadása alkalmából az intézményben megnyílt a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága tagjainak munkáit bemutató kamaratárlat.

❖ Az UMDSZ ISZ szervezésében kerekasztal-beszélgetés zajlott le az Ungvári Nemzeti Egyetemen a magyar történelem és európai integrációs tanszék oktatási problémáiról.

❖ A II. Rákóczi Ferenc Főiskolán szimpóziumot tartottak az 1944-es elhurcolásokról. Előadást tartott **Brenzovics László** történész, a KMKSZ alelnöke, **Soós Kálmán** történész, a főiskola rektora és **Svetkó Erzsébet**, a Lehoczky Tivadar Kutatóintézet munkatársa.

❖ Nagyszabású megemlékezést szervezett az UMDSZ Szolyván, az egykori gyűjtőtábor színhelyén. Beszédet mondott **Tóth Mihály**, az emlékparkbizottság elnöke, **Gajdos István**, az UMDSZ elnöke, **Réthy János** szolyvai polgármester és mások. A túlélők nevében **Demjén Ferenc** (Bátyú) és **Nagy András** (Beregszász) szólt az egybegyűltekhöz.

❖ **Papp Vilmos** szaxofonművész szervezésében Ungváron lezajlott a hagyományos dzsesszfesztivál.

❖ A Bartók-év alkalmából zenei estet rendezett az Ungvári Művészeti Iskola. A rendezvényt az ungvári magyar főkonzulátus támogatta.

❖ Sárospatakon megtartották az ukrán–magyar történészbizottság második ülését, amelyen bemutatták a *Magyar–ukrán közös múlt és jelen* című, az UMDSZ támogatásával készült gyűjteményt.

❖ **Göncz Kinga** magyar és **Borisz Taraszjuk** ukrán külügyminiszter közösen avatta fel a Magyar Köztársaság Ungvári Főkonzulátusának új épületét. Ezt követően a magyar külügyminiszter felkereste az Ungvári Drugeth Gimnáziumot, részt vett és beszédet mondott a fennállásának 15. évfordulóját ünneplő UMDSZ közgyűlésén, ellátogatott a II. Rákóczi Ferenc Főiskolába, és a beregszászi konzuli kirendeltségen **Holló József** altábornaggal együtt kitüntetés nyújtott át **Bucsella József** ’56-os hősnek.

D. GY.

Megjelent:

Bartha Gusztáv: **Talált történetek.** Novellák, színművek. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2006.*

Lengyel János: **A valóság szaga.** Szatirikus kisprózák, aforizmák, versek. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2006.*

Bagu Balázs: **Bátyúi jeles napok és szokások.** Néprajzi tárgyú tanulmányok. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2006.*

Mester Magdolna: **Zéró-állapot.** Versprózák. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2006.*

Ivaskovics József: **Indián ének.** Megzenésített versek. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2006.*

Dupka György: **’56 és Kárpátalja.** Hatásvizsgálat hivatalos iratok, vallomások tükrében. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2006.*

Felsőoktatási támogatások és hasznosulásuk Kárpátalján. Szerk. Orosz Ildikó. *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola–PoliPrint, Ungvár, 2006.*

Fodor Géza: **Hamvazó Hold a jávoron.** Versek. *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2006.*

Fakász Mihály: **Sasfészek a Latorca völgyében.** A munkácsi vár története. *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2006.*

S. Benedek András: **Itthonalantul.** Válogatott versek. *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2006.*

Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság. Magyar és ukrán nyelvű életrajzi lexikon. Második kiadás. Összeállította: Lizanec Péter, Fábíán Miroszlava, Horváth Katalin. *Ungvári Nemzeti Egyetem–Hungarológiai Központ, Ungvár, 2006.*

Jaroslav Lazur – Gajdos István: **Kisebbségek nemzeti-kulturális autonómiájának jogi státusa: külföldi és hazai tapasztalatok.** Kismonográfia. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2006.*

Élet-Jel. Az igazi Kárpáti Igaz Szó krónikája 2005–2006. Összeállította: Horváth Sándor. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2006.*

Előkészületben:

Vannak ringó bölesők. Kárpátaljai magyar népballadák. Gyűjtötte és összeállította Vári Fábíán László. Második, bővített kiadás. *Intermix Kiadó.*

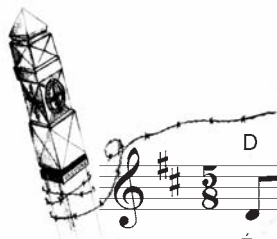
Papp Ildikó: **Holtunkiglan.** Regény. *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség.*

Ukrajnai magyar személyi és intézményi adattár. Összeállította: Dupka György, Kovács Gábor. *Intermix Kiadó.*

SZERZŐINK

Bakos Kiss Károly (1977) Beregújfalu
Balajthy Ágnes (1987) Debrecen
Bán Olivér (1977) Miskolc
Becske József Lajos (1965) Visk
S. Benedek András (1947) Budapest
Bertha Zoltán (1955) Debrecen
O. Bodnár István (1983) Ónod
Botlik József (1949) Budapest
Czébely Lajos (1951) Visk
Dávid Sass Piroska (1953) Bányászat
Dupka György (1952) Ungvár
Fecske Csaba (1948) Miskolc
Ferenczi Tihamér (1941) Badaló
Fodor Géza (1950) Dercen
Hevesi Kovács János (1989) Apc
Ivaskovics József (1950) Ungvár
Kányádi Sándor (1929) Kolozsvár
Korpa Tamás (1987) Debrecen
Kovács Gábor (1970) Ungvár
Kovács Péter (1970) Ungvár
Lengyel János (1973) Beregszász
Nagy Zoltán Mihály (1949) Csonkapapi
Nagy Zsuka (1977) Nagykálló
Papp Ildikó (1963) Csap
Penckófer János (1959) Beregszász
K. Roják Angéla (1981) Beregsom
Roják Vince (1981) Beregsom
Siska Péter (1984) Miskolc
Szilágyi Sándor (1986) Csetfalva
Tatár Balázs János (1988) Miskolc
Vári Fábrián László (1951) Mezővári
Viczi Henrietta (1981) Miskolc

E számunkat Becske József Lajos munkáival illusztráltuk.

IVASKOVICS JÓZSEF ZENÉJE

D Em A7

Én sem vol-nék, ha nem vol-nál, ha te hoz-zám

D G A

nem ha - jol - nál, te sem vol - nál, ha nem vol - nék,

D A D

ha én hoz - zád nem ha - jol - nék.

Én sem volnék, ha nem volnál,
ha te hozzám nem hajolnál,
te sem volnál, ha nem volnék,
ha én hozzád nem hajolnék.

Osztódom én, osztódol te,
só vagy az én kenyereomben,
mosoly vagy a bajuszomben,
könny vagyok a két szemomben.

Köt a véred, köt a vérem:
szeretöm vagy és testvérem.
Köt a vérem, köt a véred:
szeretöd vagyok s testvéred.

Szellöm vagy, ki megsimogatsz,
viharomb, ki szerteszagatsz,
szellöd vagyok, ki simogat,
viharod, ki szétszaggatlak.

Ha nem volnék, te sem volnál,
én sem volnék, ha nem volnál.
Vagyunk ketten két szép nyárfá,
s búvunk egymás árnyékába.

BELLA ISTVÁN

LEGENDA

*Kit földbe vetettek derékig,
hogy fölsírt és vért izzadott,
azon a darazsak érzik
a megváltozott kárhozatot.*

*Kinő a szikes magányból,
fa lesz és messzire lát.
Testvérként érti a jámbor
füvek zarándoklatát.*

*S mit érzéseink nem értnek,
megsejti érdektelen,
az érdeemben mennyi az érdek,
a rokon hol idegen.*

*Kit földbe vetettek derékig,
izekre osztja magát.
Eljut az őszinteségig.
Füvekben lázad tovább.*

EGYÜTT

